

DIENORAŠTIS

1853

Apmąstymas. 1853 metų sausio 4 diena

Šiandien baigėsi 18[-ieji] mano gyvenimo metai. Ak, kokia tai man atmintina data! Kai savo mintyse atsigrėžiu atgalios, arba į aštuoniolikos metų praeities laikus... Nebuvo manęs tada pasaulyje, aš nepažinau pasaulio, o jis manęs, tačiau pasaulis klestėjo be manęs, lygiai kaip ir dabar, kai aš užimu jo mažą dalį ir tariuosi esąs pagal Dievo paveikslą sukurta protinga būtybė. Savo kūdikystės amžiaus neatsimenu, ir tik tai atmintyje blykčioja pirma akimirka, kai tėvai man kalbėjo, kad aš „baigiu ketvirtus metus“, ir nuo tada atsimenu kiekvieną savo gyvenimo akimirką, ir keturiolikos metų bėgis visas įrėžtas mano atmintyje, ir pats laikas nepajėgs jo išdildyti ir užtemdyti. Bet kas iš to, kad aš gyvenu pasaulyje, jei neįjaučiu jokios gyvenimo saldybės? Skaitau poeziją ir kitus žmogaus genijaus kūrinius, kuriuose dažnai užsimenama apie laimę šioje žemėje ir šiame pasaulyje, apie nepalyginamą laimę, apie laimę, kurios aš šioje žemėje nematau, nes nėra. Skaitydamas tokius vaizduotės kūrinius, kuriuose svajojama apie tai, ko patys autoriai niekad nepažino, tik pačioje vaizduotėje įžvelgiu laimę, nes pasaulyje jos nėra; tad ar galiu tikėti laime, kurios nėra menkiausia šešėlio per tiek savo gyvenimo metų nepastebėjau? Spindėjo man iš tikrųjų tos tariamos laimės šešėlis, kol negalėjau atskleisti savo jausmų galių, kol mano protą, sąmonę ir visus dvasios pojūčius varžė ankšti rėmai, tuo metu tas pasaulis stovėjo man akyse ir mintyse kaip džiaugsmo ir laimės šventovė, bet kai ta migla, dengianti pačią esmę, išnyko, jau daugiau nieko nematau pasaulyje, tik blyškius žiburėlius, kuriuos žmonės taip skubiai vejasi, regiu prieš save ir tai, kas pirma atrodė laimė, dabar tėra tik tušti sapnai, o gyvenimas šioje žemėje, man atrodo, yra tarsi vilionė ir bematant išnykstantis sapnas. Ir todėl ypač praeitieji metai buvo man labai nelaimingi, nes jų pabaigoje, svarstydamas ateitį išvydau ją dengiamą storiausio liūdesio šydo. Eina metai po metų, aš likau be mokslo, be apšvietos, artėja laikas, kai išvysiu save neaprepiamos amžinybės angoje! Apie tai pagalvojus virpa man plunksna rankoje... Su kuo pasirodysiu Tam, kuris išsiuntė mane į savąjį vynuogyną? Ką gera nuveikiau nuo savo gimimo ligi šiolei? Ir ką dabar veikiu? Iš tikrųjų nieko, ir tai mane labiausiai gąsdina.

Tai pati sveikinu save, pradedantį devynioliktus metus, ir linkiu sau sveikatos, fizinės, moralinės arba intelektualinės ir dvasinės. Linkiu sau laimės, tik ne tos laikinosios, bet amžinosios laimės užbaigus mūsų tremties kelionę, linkiu sau sielos laisvės, arba kad protas valdytų pats save, savo aistras ir geidulius. Bet tai pranoksta mano prigimties jėgas, ir todėl, sėkme abejodamas, vadovu imuosi šiems metams tvirtą tikėjimą ir šaukiuosi Tavęs, o Viešpatie, kad teiktumeis uždengti mane savo gerumo skraiste, saugoti nuo visa pikta ir savo ranka paremti visose negalėse ir paskatinimais visada vesti į gera. Amen.

1853 metų sausio 6 diena,
Rumšiškės

Ko gi sėdžiu Rumšiškėse? Kodėl gi taip gaištu laiką? Kad išmokčiau savy susivokti. Bet argi dažnai susivokiu ir kokį matau savo būsimą likimą ir dabartinę būklę? Buvau užmigęs letargu, nematydamas, kas aplink mane dedasi, bet staiga tarsi pakirdau ir išvydau save blogiausios būklės, tarsi tarp dangaus ir žemės, tai yra kaip tą, kuris krisdamas į bedugnę suvokia akimirksniu neišvengiamai ištikšias į uolą arba kaip liūtą, kurs patekęs į spąstus, nebūtų ištrūkęs be pelės pagalbos ir atsidūręs tokioje beviltiškoje būklėje negalėjo ryžtingai veikti. Lygiai ir aš savanoriškai įsmukau į tas žabangas. Tiktai dar klausiu savęs, kodėl gyvendamas tėvų namuose nenorėjau tenkintis laime, kurios dabar nebepatiriu, ir savanoriškai įsipainiojau į tas žabangas? Jausdamas didelį pašaukimą mokytis ir jį labiausiai vertindamas tariausi, kad valdiškoje gubernijos mokykloje¹ bus mokoma to paties, kaip ir gimnazijose; taigi [buvau] apsvaigęs nuo pasitenkinimo ir vilties, kad Maloningojo Pono malone kada nors tapsiu išsimokslinęs, galėsiu užimti žymią vietą jo tarnyboje ir visą savo triūsą jam paskirsiu, bet apsirikau savo sprendimuose, nes nieko neišmokau ir dvejus metus sugaišau nieko nelaimėjęs. Ar nieko čia neišmokau? O! Daug išmokau, bet tai gerbiamojo geradarijo Jo Malonybės Rumšiškių klebono kun. Višinskio dėka², kuris rėmė mane visos bibliotekos knygomis, iš kurių daug gražių dalykų išmokau, tai yra praskaidrinau savo protą, skaitydamas puikius kūrinius.

[1853]

Nr. 1
Sausis

4-tą [dieną] vakare gavau iš tėvų laišką, kurį sueilivęs čia įrašau:

Mielas sūnau Antanai, / Žemai tau lenkiuosi. / Ir tavo mums rašytą laišką / Gavau. Artėjant šventėms / Jonas norėjo / Pas tave nuvažiuoti, / Bet kely dargana siautė, / Dėl to turėjome atsisakyti / Šito sumanymo. Mes patys / Ligi šiol tebegyvuojame, / Ir sveikatos vis dar užtenka, / Todėlei visi laimingi. // Ir gyvuliai gerai laikosi, / Tiktai vienas arklys sirguliuoja, / Bet gal mano pastangos / Išgydys jam naryčią. / Šio gruodžio / Mėnesio ketvirtą dieną / Mirtis išplėšė iš laikinojo pasaulio / Antaną Steikūną. / Mano marti, tavo brolienė, / Visą savaitę sirgo, / Bet dabar jau sveika, / Kaip ir visa mūsų šeimynėlė. / Mielas sūnau, aš, tavo tėvas, / Tebesu rūpesčiuose paskendęs, / Jėgas savo tarnyboje praradau / Kasdien prakaitą liedamas.

Jonas Baranauskas³

¹ Rumšiškių raštininkų mokykloje. Čia Baranauskas mokėsi 1851 02 10–1853 02 12. Mokykla priklausė Valstybinių turtų rūmams. Mokslas truko dvejus metus ir buvo nemokamas. Mokyklą baigę raštininkai turėjo dirbti valsčių raštinėse. Mokykla stovėjo ant Nemuno kranto. Kitas krantas priklausė Lenkijos Karalystei.

² Feliksas Višinskis (1801–1887) buvo sukaupęs biblioteką, net klebonijoje turėjo atskirą kambarį „bibliotekėlę“. Skatino Baranauską mokytis, įvertinęs jo neeilinius gabumus. Plačiau žr. 1853 metų vasario 4 ir gegužės 4 dienos įrašus. Baranauskas Vainute jam rašė eilėrašį „Do opiekuna WM Xiędza Wyszyńskiego Proboszcza Rumszyskiego“ („Jo Malonybei Globėjui Kunigui Višinskiui, Rumšiškių klebonui“). Eilėraštis neišliko. Višinskiui skirta eilėraščio „Pożegnanie Rumszyszek“ („Atsisveikinimas su Rumšiškėmis“; 1853 02 19) pabaiga, žr. Antanas Baranauskas, *Raštai*, t. I, paruošė Regina Mikšytė, Vilnius, 1970, p. 193–195 (toliau – *ABR*); *ABR*š, t. I, p. 38, 422.

³ Jonas Baranauskas (1802–1868), A. Baranausko tėvas, valstybinis, vadinamasis karališkasis, valstietis. Daug metų dirbo Anykščių valsčiaus valdyboje mokesčių rinkėju. Buvo šviesus žmogus, mokėjo skaityti ir rašyti lenkiškai ir rusiškai. 1839 metais kone pusvelčiui įsigijo keliolikos dešimtinų ūkį su griūvančiais trobesiais Ažupiečiuose dešiniajame Šventosios krante, iš gimtojo Anykščių Jurzdiko

1852 metų gruodžio 26 d., Anykščiai

Sausio 27 d. Sutvarkiau šį dienoraštį, arba užrašus, nieko nauja nepatyriau. Vakare buvau išėjęs pasivaikščioti už Nemuno, bet anksti, dar prieblandoje, grįžau. Kiti ėjo naktį.

28. Ponas patarėjas Višnevskis⁴ už kitų vakarykštį naktinį pasivaikščiojimą kartu su visais griežtai įspėjo ir mane. Nekaltai įtartas visą dieną buvau nusiminęs dėl to. Ateičiai susidariau tokias elgesio taisykles:

Taisyklės, arba punktai, 1853 metų kasdieniniams užsiėmimams, pramogoms ir kitiems dalykams, kurių privalau laikytis, kol būsiu mokykloje.

1) Kadangi šiandien žvilgterėjau pats į save ir savo vidaus bei sielos būvį tiek dvasinių, tiek pasaulietinių pareigų vykdymo dorybės požiūriu palyginau su anuo metu, kai dar buvau tėvų namuose, matau, kad smarkiai klydau ir labai nutolau nuo man nurodyto kelio. Ir todėl Viešpats Dievas primindamas įsako dažnai ir nekaltai kentėti. O pasaulietiškumo sugadintų mano proto ir širdies kitaip neįmanoma sugrąžinti į pirmąjį kelią, kaip tik visur įvedus griežtą tvarką ir viskam nubrėžus deramas ribas.

2) Negerti degtinės ir kitų stiprių gėrimų, nes jie, susilpnindami protą, jį atbukina ir padarę žmogų panašų į žvėrį pagaliau sukelia įvairias ligas ir belaikę mirtį.

3) Nerūkyti jokios rūšies tabako, nes tai vargina krūtinę, reikalauja bereikalingų išlaidų ir yra džiovos šaltinis.

4) Laikytis griežtos dietos, nes per gausus maistas apsunkena skrandį ir protą daro nepajėgų darbui.

5) Laikytis tylos – kalbėti tik tiek, kiek natūraliai reikia (kokiam nors blogam įpročiui galima pasipriešinti platesniais įrodymais).

6) Laikytis tvarkos valgymo laiko ir vietos atžvilgiu. Niekados [nevalgyti] ne prie stalo. Ir nepradėti, ir nebaigti valgio nepadėkojus Viešpačiui Dievui už jo dovanas.

29. Išklausinėjęs mokinius pamokos ir nebeturėdamas užsiėmimų toliau tęsiu savo taisykles.

7) Kasdien tuo pačiu metu keltis, atsikėlus padėkoti Aukščiausiam, kad išlaikė man gyvybę praėjusią naktį. Nusiprausti, apsirengti ir žvaliai imtis rankų arba protinio darbo. Atliekamu nuo pareigų laiku skaityti naudingas knygas arba rašyti kiek galint saugojantis dykinėjimo, kaip viso blogio šaltinio, tuo pačiu metu gulti pirma Viešpačiui Dievui padėkojus už išlaikymą gyvybės bei sveikatos praėjusią dieną ir taip pat paprašius globos nakties poilsio metu.

8) Su niekuo, nei su kolega, nei su kuo kitu bet kokio luomo, neįsivelti į vaidus, kantriai pakęsti kito nemalonų žodį, saugotis kandžių pokštų ir stengtis savo paslaugumu įsigyti visų pagarbą.

9) Apie nieką niekados blogai nekalbėti, o turint ką pasakyti, įsitikinti pirma tų žodžių nauda arba blogomis pasekmėmis nutylėjus.

parsigabeno 1826 metais be pjūklo suręstą klėtėlę. Tėvo laišakai sūnui išspausdinti *Antanas Baranauskas*, in *Literatūra ir kalba*, parengė Regina Mikšytė, t. XIX, Vilnius, 1986, p. 280–282 (toliau – *ABLK*).

⁴ Višnevskis Aleksas (1820–?), Valstybinių turtų rūmų Kaune valdininkas ypatingiems reikalams. Baigęs Svisločės gimnaziją. Gyveno Rumšiškėse, vadovavo Raštininkų mokyklai. Išvėlgė ir globojo Baranausko talentą. Stojant į seminariją padėjo gauti Valstybinių turtų rūmų raštą, atleidžiantį nuo įsipareigojimo raštininko tarnybai. Ketino siųsti Baranausko eilėraščius spaudai. Jau baigdamas Peterburgo dvasinę akademiją Baranauskas prašė Klemensą Kairį „Jam su visais namais perduoti mano pagarbą ir pasakyti, kad visada Juos myliu ir esu dėkingas, nes mieli visi tie prisiminimai, susiję su jų atminimu. Taip pat prašau Anuprą jam pavesti, kad būtų taip palankus, kaip visada buvo man“.

Baranausko ir Višnevskio laišakai išspausdinti *ABR*, t. II, p. 109–111, 527 ir *ABLK*, p. 285–286. Žr. eilėraščius „Do JWM Pana Honorowego Radzcy A. Wiszniewskiego w dzień Imienin 1852 roku 17 marca“ („Jo Malonybės Pono Garbės Patarėjo A. Višnevskio vardinėms 1852 metų kovo 17 d.“) *ABR*, t. I, p. 158–159, *ABRš*, t. I, p. 20, 413; „Powinszowanie Nowego 1853 roku JWM Panu Aleksemu Wiszniewskiemu, Honorowemu Radzcy“ („Sveikinimas Jo Malonybei Ponui Garbės Patarėjui Aleksui Višnevskiui Naujųjų 1853 metų proga“) *ABR*, t. I, p. 188–189, *ABRš*, t. I, p. 29, 417.

10) Labiausiai saugotis melo – laikantis pažado, neplėšiant niekieno šlovės, nes prarastas pasitikėjimas negrįžta, o kas jo neturi, nelaimingiausias pasaulyje.

11) Laikytis tokios rytmetinių ir vakarinių maldų tvarkos:

Rytmetinės maldos:

a) Pagarbinus švenčiausiąją Trejybę sukalbėti tris kartus „Tėve mūsų“, „Sveika Marija“ ir t. t., „Garbė Dievui Tėvui“ ir t. t., vieną „Tikiu Dievą Tėvą“, arba Apaštalų tikybos išpažinimą, Dešimt Dievo įsakymų, Penkis Bažnyčios [įsakymus] ir t. t. Rytmetines maldas, triskart Švenčiausios Mergelės Marijos pasveikinimą, šv. Augustino maldą „Kristaus siela, pašvęsk mane...“, „Viešpatie Jėzau Kristau, meldžiame Tave, Šventas Dieve, Šventas Galingasis, Šventas Nemirtingasis, pasigailėk mūsų ir teikis visą pasaulį išgelbėti nuo visokių nelaimių, tegu švenčiausias Tavo Kraujas apmazgoja mūsų nuodėmes, amžinasis Dieve, per Tavo didelį gailingumą maldaujame Tave, atleisk mūsų nuodėmes per švenčiausią Tavo Kraują. Amen“. Maldą už tėvus ir „Paskutine nusidėjėlių viltie“, arba Švenčiausios Mergelės Marijos septynias linksmybes, – su malda ir psalme „Nekaltybę, Viešpatie, mano“.

Vakarinės maldos

a) 7 poterius švč. M. Marijai, kaip įpareigoja švento škaplieriaus brolija;
b) Poterius patronui arba tos dienos šventiesiems;
c) 5 poterius už vėles skaistykloje, kurios neturi, kas už jas melstųsi;
d) Tris kartus: „Šv. Antanai, šv. Felicijau, šv. Jonai, šv. Mykolai Arkangelai, šv. Barbora ir šv. Juozapai, melskitės už mane nusidėjėlių“. Tris kartus: „Visi šventieji ir šventas Dieve, melskitės už mane nusidėjėlių“. Tris poterius su visais priedais pabaigoje. Tris kartus: „Tegu būna pagarbintas švenčiausias Sakramentas“, tris Mergelės Marijos pasveikinimus su maldomis už tėvus „Kristaus siela“, „Viešpatie Jėzau Kristau“ ir vakarinėmis. Žemaitiškus aktus iš *Bromos atvertos ing viečnastī*, „Maloningiausias Ponie Dieve mono“, Švenčiausios Mergelės Marijos litaniją su maldomis žemaitiškai ir tikėjimo, vilties, meilės bei gailėsčio aktą, kad atsiminčiau, jog [esu] lietuvis, ir mano tėvai meldžiasi šia kalba, ir taip pat kad neturėčiau paniekos kalbai, gimtajam kraštui ir tuo pačiu sau. Einant gulti persižegnojus kaktą paženklinti Viešpaties Jėzaus Kristaus ant kryžiaus titulo keturiomis raidėmis JNŽK tariant: „*Jėzus Nazarietis, žydų karalius*, tegu mane apsaugo nuo staigios ir netikėtos mirties“, ir kitas maldeles. – „ –

Rašyčiau daugiau, bet kviečia muštis sniegais. Visi mokiniai žaidėme, pasidaliję į dvi grupes, kurių vienai vadovavo ponas patarėjas Višnevskis, o kitai – Mokytojas, ir Patarėjo vaikai jai priklausė. Priešingai grupei vadovaujančio Mokytojo pagirtas, kad esu drąsus ir narsus, su visu smarkumu puoliau užsidegęs nuo kalnelio, kurį kiti atakavo, ir įsikarščiaęs išdrįsau vienas sulaikyti visą būrį, kai kiti išsilakstė. Buvau apibertas pagyrimais ir dar labiau sniego gniužtėmis, paskui kelias dienas negalėjau pasukti sprando ir diegė šonus. Po pietų nurašinėju ponui patarėjui eiles „Raižyba“ iš 1853 metų *Gazeta Warszawska*⁵.

30. Baigiau nurašyti „Raižybą“, atidaviau ir vakare tame pačiame laikraštyje skaičiau apysaką „Žegota Milanovskis iš Milano“⁶.

31. Po pietų buvau pirtyje, o vakare skaičiau *Dziennik Wileński*.

⁵ *Gazeta Warszawska* – seniausias Varšuvos politinis laikraštis. 1851–1859 metais jame buvo spausdinama Józefo Kraszewskio (Juzefo Kraševskio), Wincento Polio, Władysława Syrokoslės (Vladislavo Syrokoslės) kūryba. Tarp informacinių pranešimų apie literatūrinį bei kultūrinį gyvenimą Lietuvoje paminėtas Baranauskas: „Kitame mūsų žemės pakraštyje, Žemaitijoje, atsirado jaunas poetas, paprasto artojo sūnus, taip pat muzų įkvėptas... Nežinau tos jo poezijos, bet iš to, ką esu apie jį girdėjęs, ir iš Praniauskaitės eilėraščio... sprendžiu, kad jis ateityje daug žada“ („Listy z nad brzegów Krożenty“, *Gazeta Warszawska*, 1856, nr. 203). Ten pat plačiau rašyta ir apie Praniauskaitę (1856, nr. 282–285). Višnevskis 1857 m. buvo sumanęs laikraščiui nusiųsti ir Baranausko kūrybos. Iš 1853 11 15 jrašo Dienoraštyje spręstina, kad laikraštis buvo prenumeruojamas Vainuto valsčiaus valdybos.

⁶ Lenkų rašytojo Ignaco Chodźkos (Chodzkos) (1794–1891) apysaka, išspausdinta knygoje *Podania litewskie*, Wilno, 1854.

Jau paskutinė sausio diena. / O aš Rumšiškėse veltui / Sėdžiu kaip žemėn jaugęs kelmas... / Tarsi be manęs / Maža mokinių mokykloje, / Maža valgytojų prie stalo. / Bet man skaudžiausia, / Kad valandas ir dienas veltui / Toje nepakeliamoje vergovėje / Be jokio reikalo gaištu / Ir šaipausi iš mokinių / Išsigalvodamas visokių naujovių.

1853 metų sausio 31 d.

Ir šaltis sniegą pusto, / Ant medžių karo žilas šerkšnas. / Ir aš, vilčių netekęs, / Esu sustingęs, nelaimingas.

1853 metų spalio 4 d.

Eilės Rašiau „Plunksnai“, sueiliavau tėvų laišką.

Nr. 2

Vasaris

1. Sekmadienis. Buvau sumos* ir išklausiau pamokslą.

Apmąstymai vakare

Jau prabėgo ištisas šių metų mėnuo, kai ryžaus žengti Išganytojo nurodytu keliu, bet pakitimų į gera manyje kaip nėra, taip nėra. Užtai, atsiteddamas už praėjusio mėnesio apsnūdimą, *Dievui* maloningai padedant, visiškai pasitikėdamas Jo šventu gailestingumu, ryžtuosi taisyti gyvenimą, o šiandien kaip tik Švenčiausios Mergelės Marijos Įvedybų vigilija, ir todėl rytoj, tai yra šio mėnesio 2-ą dieną, pradėsiu kitaip gyventi, išpažintim apsisivalydamas nuo savo nuodėmių ir pasistiprindamas visos žmonijos Išganytojo Kūnu ir Krauju. Taigi, o Dieve, palaimink šį mano pasiryžimą ir sustiprink mane šventa savo pagalba, atleisk man mano kaltes dėl savo gailestingumo, sergėk mano žingsnius ir kiekvienoje bėdoje, pagundoje, pasaulio, kūno ir šėtono antpuoliuose padėk man savo šventąja Apvaizda kad žengdamas tiesos keliu pasiekčiau amžinąjį gyvenimą. Amen.

2. Pirmadienis. Grabnyčios, arba Švč. M. Marijos Įvedybos. Apsivaliau nuo nuodėmių ir pasistiprinęs Viešpaties Kūnu ir Krauju žengiu išganyman vedančiu keliu. Nuo šiol mano pastangos nuo jo nenukryps.

3. Antradienis.

Aukštojo Siono Sutvėrėjau, / Tu, kuris man, nusidėjėliui, / Vėl prisiartinti leidai / Prie savo visagalybės sosto, / Nuo kurio toliau nusikaltimų / Gruodo nusėtu klaidžiu keliu, / Pasaulio suviliotas. / Bet Tu! Pasigailėjęs / Tu sugrąžinai į tikrą kelią / Ir atėjai pas mane su duona, / Ir globodamas maloningai / Visose bėdose mane guodi.

– „ –

Prieš pietus skaičiau apysaką „Kirdžali“⁷, po pietų ėjau pasivaikščioti su P. P. S. P. K. ir J. Vakare einu gulti.

4. Trečiadienis. Rašiau eiles „Žiema“, atsakinėjau pamokas Jo Malonybei kunigui klebonui Višinskiui. Rūmams perrašiau du Patarėjo raportus.

5. Ketvirtadienis. Rašau, bet negaliu sueiliuoti pasveikinimo Jos Malonybės ponios patarėjienės Višnevskos vardinėms⁸. Buvome bažnyčioje, Patarėjas tarnavo mišioms.

6. Penktadienis. Rašiau laišką tėvams.

7. Šeštadienis. Rašau, skaitau, linksminuosi ir šnekučiuojuosi.

8. Sekmadienis. Buvau bažnyčioje ir Jo Malonybei Patarėjui paliepus tarnavau mišioms.

* Suma – pagrindinės giedotinės mišios, paprastai laikomos šventadienio vidurdienį. (Red.)

⁷ Lenkų rašytojo, politinio veikėjo Michała Czajkowskio (Michalo Čaikovskio) (1804–1886) apysaka.

⁸ Žr. *ABR*, t. I, p. 156–157, 468; *ABRŠ*, t. I, p. 15, 411.

9. Pirmadienis. Priėmiau avižas iš magazino⁹.

10. Antradienis. Rašau laišką tėvams per Milašiūną. Buvau pas Sinkevičius. P. Sinkevičienei paskolinau 11 kp.

11. Trečiadienis. Rašiau Valsčiaus valdyboje¹⁰ ir ruošiausi vykti į Kauną, į Rūmus¹¹. Sausio pradžioje Mokytojas buvo liepęs perrašyti visas eiles Rūmų Iždininkui, o aš diena po dienos atidėliodamas buvau visai pamiršęs apie jas, tai dabar paklausė: „Ar perrašei eiles?“ Neatsakiau. „Kodėl neperrašei?“ „Užmiršau.“ „Kadangi tu pamiršai perrašyti eiles, nepaisydamas mano įsakymo, tai aš užmiršiu išsiųsti tave į Rūmus, nepaisydamas tavo troškimo.“ Nusijuokiau. „Juokis, – tarė. – Bet į Rūmus nevažiuosi, kol neperrašysi eilių... Taigi nevažiuosi... Dievaži, nevažiuosi ir t. t. O kadangi aš pasidievažijau, nepanorėsiu laužyti savo priesaikos žodžio“, – ir nuėjo įraudęs... Todėl nesu tikras, kas toliau manęs laukia.

12. Ketvirtadienis. Vis dėlto išvažiavau į Rūmus, ir Mokytojas nepratarė nė žodžio apie eiles.

13. Penktadienis. Rašiau raštineje, ir Stalo Viršininkas išgyrė mane, kad gerai rašau, ir mano graži rašysena. 14, 15, 16 ir 17-tą taip pat rašiau.

18. Iždininkas vakare pareikalavo mano eilių ir jas perskaitęs gyrė, ir net nepatikėjo, kad visos iš tikrųjų mano. 19-tą gavome 1 sid[abrinį] rublį ir 93¹/₂, kp algos už vasarį. Mano eilės buvo skaitomos dalyvaujant visiems valdininkams ir Raštininkams, ir visi Rūmai griaudėjo nuo jų pagyrimų. Nečiajevas norėjo išsiųsti mane Raštininku, bet atsisakiau teisindamasis nedidele patirtimi šiai vietai.

20. Penktadienis. Jo Malonybė Ponas Rūmų Sekretorius Sopucka¹² mano eiles išsinešė namo, o man davė paskaityti du Krasickio raštų¹³ tomus. Visa kanceliarija manęs gailisi, kad toks talentingas turėsiu likti raštininku. Kartu pataria man prašytis, kad išsiųstų į Hory Horkų mokyklą¹⁴.

21. Šeštadienis. Jo Malonybė Rūmų Prezidentas pasirašė įsakymą Rūmams išsiųsti mane Raštininko Padėjėjo pareigoms į Vainutą. Turėdami galvoj to miestelio atstumą nuo tėviškės ir dar kitas aplinkybes, Rūmų svita pataria stengtis likti Rūmuose, žada po naujų 1854 metų, gavę vietų į Hory Horkų mokyklą, mane pirmą užrašyti. Nesu tikras, į kurią pusę nupūs mane vėjas ir kuriuo irklų stipriau irkluoti. Vakare Jo Malonybė Patarėjas Belinskis pakvietė į balių, iš kur grįžau po dvyliktos, naktį 4 [valandą], ir buvau priverstas valgyti mėsą, kas [yra] pateisinama dėl vėlaus meto.

22. Sekmadienis. Šiandien vėlai atsikėliau, nebuvau bažnyčioje. Nupirkau spyną skrynelei. Pas kepurininką užsisakiau kepurę už 5 auksinus. Vakare grįžau namo ir mažčiau apie pasirinkimą ir pasekmes. Nusirengiau, likau tik su šliurėmis, nes kambaryje buvo labai šilta, atsiguliau į lovą atvėsti ir laisvai pamąstyti. Mano vaizduotė įsisvajojė apie vaikiškus polėkius, didybės šlovę, apie kritišką dabartinę mano būklę ir būsimą likimą, ir tūkstančius kitų su šeima susijusių dalykų, kurie it kokios pamėklės šmėžavo po mano galvą. Kai ji gerokai nuvargo, lengvai sumerkiau blakstienas ir po tūkstančio blyškių, it migla apsiaustų vaizdų išvydau save Anykščių valsčiaus valdyboje, nežinia, iš kur ir koku būdu atsidūrusį, kieno paskirtą, šviežiai atvykusį raštininką. Karosas vaikšto apmuturiuota galva,

⁹ Magazinais – grūdų sandėliai, į kuriuos valstiečiai turėjo supilti grūdus atsargai. Pristigę duonos arba sėklos už nedidelį procentą gaudavo pasiskolinti. Lietuvoje magazinus pradėta steigti nuo 1796 metų. Tačiau neretai dvarininkai grūdų atsargas sunaudodavo dvarui, o valstiečiai ištikus bado grėsmei nieko negaudavo.

¹⁰ Rumšiškių raštininkų mokyklos auklėtiniai čia mokėsi raštvedybos. Rumšiškių valsčiaus valdybai priklausė Rumšiškių miestelis. Jame 969 gyventojai, 89 namai, Jogailos laikų bažnyčia ir 1840 metais statyta varpinė, sinagoga. Rumšiškių valsčiuje gyveno 1395 valstiečiai.

¹¹ Valstybinių turtų rūmai – gubernijos įstaiga, pavaldi Valstybinių turtų ministerijai. Po 1838 metų reformos per savo žemutines įstaigas – gubernijas, apskritis, valsčiaus valdybas – jie centralizavo valstybinių valstiečių valdymą. Baranauskas Kauno valstybinių turtų rūmų raštineje atliko raštininko praktiką 1853 02 12–1853 03 02.

¹² Sopucka Konstantinas. Kilęs iš Gardino, baigęs Bialystoko gimnaziją. Nuo 1843 metų Kauno valstybinių turtų rūmuose teismo skyriaus asesorius.

¹³ Lenkų poeto Ignaco Krasickio raštai *Dziela Ignacego Krasickiego* (t. I–X) buvo pasirodę Vilniuje dviem leidimais – 1819 ir 1851 m.

¹⁴ Hory Horkų (dab. Gorkai) žemės ūkio mokykla su aukštuoju ir viduriniu skyriais įkurta Mogiliovo gubernijoje 1840 metais. Nuo 1848-ųjų Žemės ūkio institutas. 1863 metais perkelta į Peterburgą. Maždaug tuo pačiu metu Hory Horkų agronomijos institute mokėsi būsimasis 1863 metų sukilimo būrio vadas Medardas Končia (1838–1868), Ukmergės bajorų vado sūnus.

skųsdamasis nepakeliamais galvos skausmais. Vėl tarsi kažkas nepažįstama blyksterėjo mano akyse. Perėjau kelis nematytus kambarius, kur stovėjo vieninteliai baldai – stalėliai ir paprasti suoleliai, o sienas dabino tiktai baltas rinkas. Ir viename iš galinių kambarių išgirdau gailų dejavimą, todėl paspartinu žingsnį ton pusėn, atidarau duris – lovoje guli kažkoks ligonis, gailiai dejuodamas. Jo veidas raudonas, akys užtinusios, ir visas karščiuoja. Pradžioje jį supo trys žmonės, bet paskui paliko. Apimtas užuojautos artinuosi prie jo. Ir atpažįstu šito vargo ištiktą savo tėvą, kuris išvydęs mane pravėrė lūpas, norėdamas kažką man pasakyti, bet jį pamačius man taip susopo širdį, tarsi akmeniu užgulė. Pravirkau, ėmiau kūkčioti, rankas laužydamas šaukti ir tada staiga atbudau. Per vėlai atsiminiau, kad atsigulčiau nepoteriavęs. O mano akys ašarotos, kakta išpilta prakaito, ir smarkiai plaka širdis. Taigi pagarbinau Viešpatį Dievą ir vėl atsigulčiau pasižadėjęs daugiau niekad nepraleisti poterių.

23. Pirmadienis. Atsižvelgdamas į įvairias aplinkybes ir prisimindamas vakarykštį sapną nusprendžiau prašyti, kad manęs nesiųstų į Vainutą Padėjėju. Prašiau Jo Malonybę Patarėją Belinskį ir Iždininką, kurie, kaip ir Asesorius¹⁵ Lobočenka, surinka tarpininkauti, kad manęs nesiųstų. Bet Nečiajevas¹⁶ ir Gachovičius tuo nelabai patenkinti. Taigi nežinau, kas manęs laukia toliau.

24. Antradienis. Rūmuose apie mane nieko neužsiminta. Rašiau visą dieną raštinėje.

25. Trečiadienis. Rūmų Iždininkas stengiasi, kad manęs neišsiųstų. – Darbas toks pat kaip ir 24 dieną.

26. Ketvirtadienis. Rūmuose vėl tylu.

27. Penktadienis. Rašau laišką tėvams.

28. Šeštadienis. Siunčiu per Vanagą ir Bagdonavičių¹⁷, kurie išvažiavo aplankyti savo tėvų, o pats šiandien budžiu, baigiu rašyti per 1852 metų atostogas pradėtas eiles „Audra“.

Prabėgo vasaris, / O aš čia Kaune / Nuplėšiau batus, / Bevaikščiodamas tai į smuklę, / Tai į miestą / Pyragėlių pirkti.

1853 metų vasario 28 d.

Danguje debesys praskydė, / Pietys pučia, / Saulė iš aukšto spindulius žeria, / Jau ir sniegas tirpsta. / / Nors rytmetys klodamas sniegą / Šalčiu aušina šilumą, / Bet įsidieniojus saulei, / Oras švelnėja.

1853 metų spalio 6 d.

– „ –

Eilės

„Krasickiui, mūsų kalbos poetų kunigaikščiui“. Baigta „Audra“, „Žiema“.

Nr. 3

Kovas

1. Sekmadienis. Buvau bažnyčioje. Nesu tikras dėl savo ateities.

2. Pirmadienis prieš Užgavėnes.

3. Antradienis. Užgavėnės. Vakarienę mums davė Jo Malonybė Ponas Iždininkas Stipalkovskis¹⁸.

4. Trečiadienis. Pelenų diena. Visą dieną sėdėjau raštinėje prie rašymo ir nebuvau bažnyčioje.

5. Ketvirtadienis. Lygiai kaip vakar.

¹⁵ Asesorius – Zemskinės policijos tarnautojas, turįs savo priežiūroje apskrities dalį. Nuo 1827 metų asesoriai vadinami ispravnikais.

¹⁶ Nečiajevas Nikolajus – Kauno valstybinių turtų rūmų asesorius.

¹⁷ Bagdonavičius Jurgis, anykštėnas, kartu su Baranausku mokėsi Rumšiškėse. Paskirtas Anykščių raštininko padėjėju apgailėstavo, mieliau būtų vykęs į Vainutą. Jo laišką Baranauskui (1853 12 02) žr. *ABLK*, p. 283. Dar žr. ten pat, p. 281.

¹⁸ Stipalkovskis Vladislovas. Baigęs Kauno bajorų mokyklą 1835 metais. Vėliau Raseinių apygardos valdybos viršininko padėjėjas.

6. Penktadienis. Šv. Kazimieras, visą dieną sėdžiu raštinėje, nebuvo bažnyčioje, nes neleido; Jo Malonybė Patarėjas Belinskis įsakė man ruošti kelionėn ir dėl mano prašymo pareiškė, kad Prezidentas, nepaisant jo pastangų, davė kitą įsakymą Rūmams siųsti mane į Vainutą. Guodžia mane, žada globoti, pataria [prašyti] Iždininką kreiptis dėl manęs į Prezidentą, kad siųstų mane į Anykščius Padėjėju arba visai nesiųstų. Pirkau burnosą* už 6 rb ir 85 kp sidabru.

7. Šeštadienis. Prašiau Iždininką pasistengti, kad paskirtų man Padėjėjo vietą Anykščiuose. Pažadėjo patenkinti mano prašymą. Nenoriai sėdžiu raštinėje, o iš dalies ruošiuosi kelionėn. Vakare buvau pas Jo Malonybę Poną Belinskį koncerte.

8. Sekmadienis. Buvau bažnyčioje.

9. Pirmadienis. Vėl prašiau Iždininką. Prikišo, kad nepaisau Prezidento priėmimo valandų. Žadėjo paprašyti Prezidentą.

10. Antradienis. Šiandien su Iždininku buvome pas Prezidentą. Atmetė mano prašymą dėl kai kurių priežasčių, be to, pažadėjo perkelti po kelių mėnesių iš Vainuto į Anykščius. Iždininkas neleidžia rašyti kelionės lapo¹⁹ – turi pasikalbėti dėl manęs su Nečijajevu, Lobočenka išvažiuoja į Anykščius.

11. Trečiadienis. Rašau kelionės lapą. Prašau leidimo važiuoti į Anykščius aplankyti tėvų. Gaunu. Belinskis išvažiuoja į Peterburgą.

12. Ketvirtadienis. Prezidentas pasirašo lapą. Atsisveikinu su savo kolegomis, 5 [valandą] po pietų išvažiuoju. Temstant sustoju Karmélavoje, vidurnaktį Kunigiškiuose, nuo šalčio truputį pastiręs.

13. Penktadienis. Važiuoju rogėmis iki Milašiūnų, vėjas kaskart stiprėja. Sninga, baisi pūga. Labai sušalau. Po pietų į Ukmergę, temstant visai sustiręs privažiuoju Kadrėnus, iš ten išvykstu sutemus, naktį. Vėjas nustojo pūgti, dangus išsigiedrijo. Pilna sniego, smarkus šaltis. Šviečia mėnulis. Šviesi naktis, bet baisiai šalta. 12 [valandą] nakties Kiklikuose, o apie pirmą sustojome atokvėpio Paryžiuje²⁰. Važiuodami link Anykščių klaidžiojome visą naktį. Pasiekėme auštant. Kelyje nušalau kojas. Graudi pasisveikinimo su šeima scena. Jie patenkinti, kad atvažiavau.

14. Šeštadienis. Visą dieną ilsiuosi namie.

15. Sekmadienis. Buvau bažnyčioje ir Valsčiaus valdybos name. Lobočenka ir Špakovskis pranešė man, kad čionykštis Kunigas Klebonas²¹ norįs man parodyti palankumo ir atiduoti į gimnaziją. Rašau eiles „Atsisveikinimas su Rumšiškėmis“. Rašau vėlai naktį, džiaugiuosi, ir vakaras bėga maloniai besikalbant. Vėlai einame gulti.

16. Pirmadienis. Baigiu rašyti „Atsisveikinimą su Rumšiškėmis“. Patariu namiškiams paduoti prašymą Prezidentui dėl atimto iš jų beržyno²².

17. Antradienis. Tam prikalbu visą apylinkę ir pažadu jiems patarti, ką daryti.

18. Trečiadienis. Rašau jų vardu prašymą, į Kauną su juo važiuoja patys.

19. Ketvirtadienis. Lieku visą dieną namie, linksmai šnekuosi su tėvais.

20. Penktadienis. Taip pat. Ir nurašinėju eiles į tėvo seksterną²³.

* Burnosas – storas apsiaustas. (Red.)

¹⁹ Kelionės lapas – dokumentas, duodantis teisę keisti arklius pašto stotyse.

²⁰ Paryžius – pakelės karčema ir malūnas prie Šventosios netoli Kavarsko, prie Ukmergės–Anykščių vieškelio.

²¹ Ferdinandas Stulginskis (1820–1892), Anykščių klebonas. Baigęs Peterburgo dvasinę akademiją. 1845–1850 metais profesorius Varnių kunigų seminarijoje, vėliau Utenos dekanas. Anykščių bažnyčioje 1863 metais perskaitė sukilėlių manifestą. Nuteistas 8 metams sunkiųjų darbų kalėjimo ir ištremtas Ušulėn. Leidus grįžti 1874 metais Baranauskas rūpinosi jį apgyvendinti savo bute, bet leidimo negavo. Plačiau žr. Vilniaus generalgubernatoriaus 1889 12 17 raštą Vidaus reikalų ministrui – *ABLK*, p. 376. Baranausko eilėraščių „Do W. J. X. F. S.“ („Jo Malonybei Kunigui Ferdinandui Stulginskiui“) žr. *ABR I*, p. 328–329, 474–475; *ABRŠ*, t. I, p. 120, 464.

²² Skundų rašymas anuomet buvo labai svarbi politinės kovos priemonė.

²³ Tėvo seksternas – Baranausko eilėraščių rinkinėlis *Utamki moich uczuć* (Mano jausmų nuolaužos), kuri sudaro aštuoni eilėraščiai. Saugomas Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto rankraštyne, f. 1–575. Antrojeje antraštinio lapo pusėje dedikacija datuojama Anykščiuose 1855 metų kovo 31 diena. Rinkinėliui būdingi išdailinti parašai bei kriptonimai, puošnios barokinių linijų vinjetės. Eilėraščiai ir jų vertimai išspausdinti *ABR t. I* ir *ABRŠ t. I*.

21. Šeštadienis. Taip pat, ir duodu mundurą persiūti į surdutą²⁴.
22. Sekmadienis. Buvau bažnyčioje ir Valsčiaus valdyboje.
23. Pirmadienis. Rašau prašymus turintiems reikalų.
24. Antradienis. Taip pat. Paskolinau Urbonui²⁵ savo eiles.
25. Trečiadienis. Apreiškimas Švč. Mergelei Marijai. Buvau bažnyčioj, atsiėmiau eiles iš Valsčiaus valdybos. [Sulaužiau] 1 punktą, mąstydamas liūdnai praleidau naktį.
26. Ketvirtadienis. Rengiuosi kelionėn. Atvažiuoja vežimas. Atsisveikinu su tėvais. Palieku gimtąją šalį. Mane apima liūdesys. Paskutinį kartą nuo kalno pažvelgiu į mielas vietas ir paskendęs liūdnuose apmąstymuose privažiuoju Ukmergę. Smarkiai pila lietus. Už 6 auksinus ir 10 grašių perkuosi lietsargį. Temstant pasiekiu Milašiūnus, nakvoju. Ponas Gonsevskis vaišina arbata ir vakariene, nakvoju.
27. Penktadienis. Rašau laišką tėvams ir perduodu grįžtančiam vežimui. Važiuoju į Gaižūnų kaimą, netoli Šėtos vieškelio. Kelias blogas. Purvynas. Arkliai prasti, vos velkuosi. Miškuose dar laikosi pašalas, privažiuoju Gaižūnus, keičiu arklius – tiktai pora, ir tie netikę. Kelias kuo bjauriausias, arkliai klimpsta purve iki kelių. Pravažiuoju Šėtą, kelias neišbrendamas, už 9 varstų nuo Šėtos stoja arkliai. Einame pėsti su vežėju, arkliai [ne]pavelka tuščio vežimo. Saulė leidžiasi, o mes stovime kelyje įklimpę duobėn ir kelionės išvarginti, nuilsę. 10 [valandą] nakties patvoriais ir pagrioviais nusigauname į Daukainių kaimą, 17 varstų nuo Gaižūnų. Nakvoju pas Rinktinį vyrą²⁶. Mandagus žmogus, vaišina mane degtine ir vakariene, kokia įstengė, kloja patogų patalą. Dėkoju Dievui už pagalbą kelionėje ir nakvoju.
28. Šeštadienis. Imu trejetą tvirtų arklių, kelias geresnis. Giedri diena, grynas dangus. Kalasi iš žemės žolė. Važiuojant akys klajoja plačiu Kėdainių apylinkių horizontu, o laisva mintis – kur kas gražesnės vaizduotės plotuose. Kėdainiuose išsiliejęs Nevėžis, daržais ir kalnais pasiekę tiltą, pervažiuojame jį. Kelias geresnis. Privažiuojame Josvainių miestelį už 17 varstų nuo Daukainių, mano nakvynės vietos. Valsčiaus valdyboje Raštininkas Butkevičius ir Mokytojas Kazanskis vaišina mane degtine. Imu arklius ir vakare privažiuoju Ariogalą, miestelį už 3^{1/2} mylių nuo Josvainių, prie Raseinių kelio. Gatvės grįstos. Tvarkingas miestelis, sustoju Valsčiaus valdyboje. Prastas kelias ir sunkus persikėlimas per Dubysą privertė mane ieškoti nakvynės; iki Raseinių 3^{1/2} mylios. Nakvoju.
29. Sekmadienis. Imu trejetą arklių, išvažiuoju. Persikeliu per Dubysą botu. 4 [valandą] po pietų visai išvargęs sustoju Raseiniuose. Nėra arklių. Nakvoju.
30. Pirmadienis. Raseiniuose randu Višnevskį, atvažiavusį iš Viduklės. Imu jo arklius. Rašau ir atiduodu pašte laišką tėvams, išvažiuoju. Pietauti sustoju Viduklėje. Arklių laukiu 4 valandas. Davė tiktai porą prastų. Saulė leidžiasi. Nemaščių miestelyje, 1 mylia nuo Viduklės, imu kitą porą ir sukinkęs su pirmaisiais vykstu per Skaudvilę į Batakus, kurie yra už 4 mylių nuo Viduklės ir 6 mylių nuo Raseinių. 1 ar 2 [valandą] privažiuoju ir nakvoju.
31. Antradienis. Su pora arklių vykstu plentu į Tauragę. Beigeriškių kaime mainau juos – imu trejetą. Sartininų kaime, Vainuto seniūnijoje, pakeičiu juos ir temstant išvažiuoju, iš čia purvynu, klanais, per duobes, miškais tiktai 12 [valandą] nakties pasiekiu Vainutą²⁷ – man lemto tolesnio gyvenimo vietą.

²⁴ Surdutas – durtinis, frako kirpimo švarkas ilgais skvermais.

²⁵ Urbonas Adomas – Anykščių viršaitis, gyvenęs Papragių kaime. Baranauskas jam parašė eilėraštį „Do Adama Urbana Starszyno Oniksztyńskiego“ („Adomui Urbonui, Anykščių Viršaičiui“). Žr. *ABR*, t. I, p. 164–166; *ABRš*, t. I, p. 9–10, 408.

²⁶ Rinktinis vyras – sąžinės teismo narys. Sąžinės teismai – specialūs teismai Rusijoje, kurie tam tikras bylas, daugiausia ginčus dėl turto, spręsdavo ne tik pagal įstatymus, bet ir remdamiesi „tikru teisingumu“ – sąžine. Vykdam 1864 metų teismų reformą jie buvo panaikinti.

²⁷ Vainutas – miestelis, XIX amžiuje priklausęs Raseinių apygardai. 1606 metais vyskupo Merkelio Giedraičio rūpesčiu pastatyta medinė bažnyčia ir įkurta paprinė mokykla. 1792-aisiais Vainutui suteiktos Magdeburgo teisės. XIX amžiaus viduryje 333 gyventojai, 68 namai, 2 sinagogos, 7 parduotuvės. Paties Baranausko jau Raseiniuose surašytame 1854 metų spalio 9 dienos žiniaraštyje nusakoma Vainuto miesteliui priklausanti 176 „valdiškos sielos“, 22 kiemai, o valsčiuje suskaičiuota 2374 „valdiškos sielos“, 487 kiemai (Lietuvos valstybinis istorijos archyvas, f. 525, ap. 8, b. 274, l. 4–5). Vainute Baranauskas dirbo 1853 04 01–1854 06 15.

Kovas nuleido visą sniegą / Ir išlaisvino sukaustytas upes. / Jos iš krantų išėjo, / Aš leidausi į kelionę. / Šaltis ir purvynas / Išvargino mane kelyje, / Džiaugsmas ir liūdesys pakaitom / Išsekino mano dvasią. / – „ – / Vieversėlis anksti kelias, / Ir saulė įšildo, / Paukščių giesmėmis šilai skamba, / Sprogsta medžiai. / Nudžiugusi gamta bunda / Iš kieto miego, / Žavesio ir jausmų įlieja, / Pavasaris mums grįžta. / – „ – / Tik aš, žiemos prislėgtas, / Nejaučiu pavasario valandos, / Nes esu atskirtas / Nuo gimtinės.

1853 m. spalio 7 d.

Eilės

Rašiau „Atsisveikinimas su Rumšiškėmis“.

Nr. 4

Balandis

– „ –

1. Trečiadienis. Anksti ateinu į raštinę²⁸, o Ponas Raštininkas Venglevskis pakviečia mane arbatos, vaišina cigaru. Liepia dar ilsėtis. Bet smalsumu nesitverdamas negalvoju apie poilsį ir prašau darbo. Paprašius man jį davė. Atvažiuoja Viršaitis Ercius²⁹. Pasisveikinus su juo atvažiavo Sąžinės teismo nariai, Seniūnai, Rinktiniai vyrai ir minia žmonių su skundais ir kitais reikalais. Raštininkas pristato mane visiems. Rašiau visą dieną. Vakare po arbatos, kurią gėrėme su romu, ir po vakarienės nuėjau ilsėtis.

2. Ketvirtadienis. Visą dieną rašau prievolių knygą³⁰.

3. Penktadienis. Taip pat kaip ir vakar. Vakare atvažiuoja iš Naumiesčio mano pirmtakas Freitakas. Turėjau garbės su juo susipažinti.

4. Šeštadienis. Šiandien valsčiaus sueiga³¹. Rašau visą dieną.

5. Sekmadienis. Buvau bažnyčioje. Susipažinau su kai kuriais Vainuto gyventojais.

6. Pirmadienis. Rašau prievolių knygą.

7. Antradienis

8. Trečiadienis

9. Ketvirtadienis

10. Penktadienis

11. Šeštadienis

} Visą dieną rašau prievolių knygą

12. Verbų sekmadienis. Buvau bažnyčioje, vakare rašau eilėrašį „Mano eilių seksternui“.

13. Pirmadienis

14. Antradienis

15. Trečiadienis

16. Ketvirtadienis

17. Penktadienis

} Rašau prievolių knygą.
} Buvau bažnyčioje, likusį laiką praleidau rašydamas prievolių knygą.

18. Šeštadienis. Buvau velykinės išpažinties, priėmiau Švenčiausiąjį Jėzų Kristą Kūno ir Kraujo Sakramentą.

²⁸ Raštinė, arba kanceliarija, Valsčiaus valdybos būstinė, kur dirbo raštininkas. Čia rinkdavosi pareigūnai, atvykdavo valstiečiai su reikalais, skundais, mokesčiais.

²⁹ Ercius Motiejus gyveno Spraudaičių kaime, Žvingių parapijoje. Viršaitis arba vaitas vadovavo valsčiui. Jis ir jo pagalbininkai dešimtininkai buvo laisvi nuo baudžios prievolių. Baranauskas palaikė gerus ryšius su viršaičiu, dažnai pas jį viešėdavo ir jam skyrė eilėrašį „Do P. M. E. Z powinszowaniem Imienin“ („Sveikinimas pono Motiejaus Erciaus vardinėms“), žr. *ABR*, t. I, p. 236–237; *ABRš*, t. I, p. 65, 436.

³⁰ Prievolių knygoje buvo žymimos valstiečių piniginės preivolės – duoklės, atodirbinės – lažas ir mišrios – duoklė ir lažas, taip pat papildomos rinkliavos – duoklės ir papildomos prievolės – statybinės dienos (šarvarkai), sargybos, talkos ir kt.

³¹ Valsčiaus sueigą sudarė seniūnijų ir valsčiaus pareigūnai – mokesčių rinkėjai, magazino prižiūrėtojai, valstiečių atstovai, renkami iš kiekvieno valsčiui priklausancio kaimo arba gyvenvietės po vieną dešimčiai kiemų.

Prieš Tave valdovai, valstybės / Puola veidu, / Dangaus ir žemės karalystės / Prieš Tave, Tėve, niekas³².
/ Mane, kurs Tavo šventai valiai / Priešinausi nuolat, / Išvadavai iš nuodėmių nelaisvės / Ir padarei laimingą.

1853 metai, spal[io] 7d.

19. Sekmadienis. Viešpaties Prisikėlimas. Rezurekcijoje* nebuvo, nes vėlai atsikėliau. Po sumos su Ponu Venglevskiu sėdome prie Velykų stalo pas Kunigą Kleboną Butkevičių³³. Garbingas dievotas senelis – romaus būdo ir bemaž iš pirmo žvilgsnio kelia kiekvienam pagarbos jausmą, ypač uoliai tarnauja Dievui, šlovingas varguolių pamokslininkas. Paskui buvome pas Poną Mokytoją Piotrovskį³⁴. Vedęs žmogus, vidutinio amžiaus, malonus. [Buvome] pas Pasienio sargybos prižiūrėtoją, arba sargą, kuris, nors ir Kapitonas, visgi neparodė jokio karininkams būdingo išdidumo, taip pat simpatyngai malonus, sąmojingas. Paskui buvome pas Kordono Vachmistrą ir pas mirusio Vachmistro našlę.

20. Velykų pirmadienis. Buvau bažnyčioje. Po mišių – pas Kleboną prie Velykų stalo ir pas Mokytoją Piotrovskį arbatos.

21. Antradienis. Buvau bažnyčioje ir dieną praleidau lygiai taip pat kaip ir vakar.

22. Trečiadienis. Žydas Chaimas, kuris laiko užkandinę prie Valsčiaus valdybos, pasipriešino mano įsakymui ir paskui stipriai nusikeikė, dėl to Vainute mes nesutarsime.

23. Ketvirtadienis }
24. Penktadienis } Rašau prievolių knygą.

25. Šeštadienis

26. Sekmadienis. Buvau bažnyčioje sumos.

27. Pirmadienis }
28. Antradienis } Baigiu prievolių knygą.

29. Trečiadienis. Valsčiaus sueiga. Raštininkas ir Viršaitis su Maloninguoju Ponu Matininku Šleževičium išvažiavo į Galnę žvejoti.

30. Ketvirtadienis. Ir aš vykstu raitas pas Maloningąjį Poną Šleževičių. Žvejojame, ir vis dėlto mums gerai sekėsi. Pietavome pas Poną Šleževičių. Malonus, žmoniškas, jautrus ir nepaprastai vaišingas žmogus, linksmas, ramus, net per daug dosnus. Visko gausu, visko pilna. Pietums patiekalų buvo be skaičiaus, po pietų kava, arbata, porteris ir kiti liejosi gėrimai. Žodžiu nė nepajutome, kaip mums diena prabėgo. Vakare grįžome namo sužavėti ir patenkinti Maloningojo Pono Šleževičiaus mandagumu.

Pralėkė švelnus balandis / Kaip zefyro dvelkimas. / Ir nors dar truputį vėsu, / Bet paukščiai gieda. // Ir dūzgia bitės, / Skraidydamos po krūmus, / Renka medų iš kiekvieno žolynėlio, / Ir piemenėliai raliuoja. // Koks nuostabus saulėtekis / Ir išsiliejusi / Skaisti aušra / Anksti rytą. // Suokia lakštingalos, švilpia vanagai, / Ir šilas žaliuoja, / Murkia purplėliai ir balandžiai, / Čiurlena upelis.

1853 m. spalio 7 d.

Visa tai švelnina šaltį, / Pripildo širdį, / Atjaunina žmogaus jausmus, / Malonios mintys kyla. / Bet aš vis dejuoju nuliūdęs, / Niūrios mano mintys, / Nes gamta nemalšina / Mano aštraus skausmo.

1853 m. spal[io] 31 d.

³² Sunkiai išskaitoma rankraščio vieta. Galimas kitas eilutės variantas: Przed Tobą ja niczim (Prieš Tave aš niekas).

* Rezurekcijos – iškilmingos pirmosios Velykų pamaldos. (Red.)

³³ Liudvikas Butkevičius (1801–1880), Vainuto klebonas. Pradžioje nepatikėjo, kad jaunas raštininko padėjėjas, būdamas tokio menko išsilavinimo, rašo eilėraščius. Paskui ir pats Baranauskui pradėjo rašinėti laiškelius. Eiluiotus Baranausko laiškus ir sveikinimą jam žr. *ABR*, t. I, p. 221–223, 231–232; *ABRš*, t. I, p. 50–51, 59–60, 429, 433–434.

³⁴ Mokytojo Adolfo Piotrovskio (1808–1859) šeima, gyvenusi remontui nebetinkamame mokyklos, išsikėlusios į kleboniją, pastate, paminėta 1852 04 20 dokumente. Per Vainuto gaisrą 1853 05 14 sudegus mokykla ir visam mokytojo turtui jis su 6 vaikais prisiglaudė klebonijoje.

Eilės

Rašiau „Mano eilių seksternui“³⁵.

Nr. 5

Gegužė

1. Penktadienis
 2. Šeštadienis
- } Rašau žinias apie visas pinigines rinkliavas iš valstiečių
3. Sekmadienis. Buvau bažnyčioje ir užbaigiau rašyti tas žinias. Rašiau lietuviškai eiles „*Wataukin Gribautu – Namu – diržautu*“³⁶. Skaitau knygą. Pradedu rašyti eilėraštį, antrašte „*Naktis paliekant gimtinę*“. Vėlai naktį einu gulti.
 4. Pirmadienis. Kadangi vakar baigiau darbą, neturiu ką veikti, ir nekyla minčių eilėms, tai aprašysiu, kada ir dėl ko pradėjau rašyti eiles ir kas mane labiausiai lavino.

1853 metų nr. 5, gegužės 4 diena

Eiliavimo pradžia

– “ –

Eiles rašyti pradėjau po truputį 1849 metais. Rašydamas tėvams, nevykusiai sueiliau Gelvonuose³⁷ gauto jų laiško mintis. Taip pat pradėjau rašyti tėvams laiškus, apgailestaudamas, kad esu taip toli nuo jų, pavyzdžiui, tokiu būdu:

Mylimiausi Tėveliai Geradariai, //Aš esu toli nuo jūsų atskirtas / Ir atplėštas nuo savo krašto, / Nuo mylimosios motutės / Ir nuo gimtosios trobelės, / Ir nuo mylimojo tėvelio, / ir nuo tikrojo brolio ir t. t.

Tiktai gaila, kad nė vieno iš tų laiškų neužbaigiau. Tai atsitiko pirmiausia todėl, kad menkai temokėjau lenkų kalbą, negramatiškai rašiau bei kalbėjau ir iš tikrųjų nežinojau bemaž pusės žodžių, reiškiančių kitką nei ūkio padargų, daiktų [pavadinimai] ir [su ūkiu susiję] posakiai.

1851 m. balandžio pabaigoje susigundžiau parašyti tėvams laišką, bet pradėjau 13-skiemenėmis pakaitinio rimo eilėmis, kurios man paskui nepatiko, ir mečiau. O tas laiškas prasidėjo taip:

Savo sveiku protu imu plunksną į ranką, / Rašau laišką jums, Tėveliai, nors trumpais žodžiais / Pranešu apie savo sveikatą ir dėkoju / Viešpačiui Dievui, kad ligi šiol tebesu sveikas. / Žemiausiai lenkiuosi, dėkoju / Už visokias geradarybes, kurių patyriau, / Kurias gavau iš Dievo Apvaizdos ir iš jūsų dosnių rankų, / Kai dar buvau kartu su jumis. / O dabar, atsiskyręs nuo gimtinės, / Neturiu tokių užtarytojų kaip anksčiau. // Tėvų ir giminių visai apleistas, / Iš akių gausias ašaras ne kartą liejau ir t. t.

Kai parašiau tas eiles, Rumšiškių mokyklos mokiniai jas išgyrė. O bičiulis kolega Kasiulevičius perrašė, ir tai mane labai paskatino, bet kadangi kai kurie netikėjo, jog aš jas sukūriau, tvirtindami, kad surašiau jas iš atminties, nesigriebiau aprašinėti įprastų ir visuotinių atsitikimų, bet norėdamas įgauti pasitikėjimo pradėjau po truputį rašyti apie 1851 metų pavasarį mums nutikusį įvykį, tai yra Nemuno potvynį ir jo tuomet sukeltus liūdnius padarinius; kai po kurio laiko užbaigiau [eiles] ir parodžiau Ponams Mokytojui,

³⁵ Žr. *ABR*, t. I, p. 209–210; *ABRš*, t. I, p. 39, 423.

³⁶ Žr. eilėraštį „Mažų dienų atminimai“, *ABR*, t. I, p. 77–80, 459–460; *ABRš*, t. I, p. 40–41, 423–425.

³⁷ Baigęs Anykščių pradžios mokyklą Baranauskas 1848 08 11 buvo nuvežtas liokajaus pareigoms Gelvonų klebonui Danevičiui, buvusiam Anykščių vikarui, kuris žadėjo savo ruožtu vaikiną lavinti. Po metų 1849 08 19, jis buvo grąžintas namo kaip „niekam tikęs“.

Kun. Klebonui Ruzinui, Patarėjui Višnevskui, o jie išgyrė, tai mane dar labiau paskatino užsiimti tokiais kūriniais. Ir gerai pakamavęs protą tuomet sueiliau laišką tėvams. Po keleto tokių bandymų ir vargų mano protas tikrai būtų atbukęs, ir būčiau pasibjaurėjęs eilėmis. Bet nepaprasta Dievo Globa saugojo mane nuo to smūgio, kurį jau buvo galima numatyti. Ankstesnis Rumšiškių Klebonas, didelis mokslo mylėtojas ir švietimo trokštantis žmogus, Jo Malonybė Kun. Višinskis, matydamas ir skaitydamas mano eiles pagyrė jas ir paskatino toliau žengti pradėtu keliu paremdamas visos savo bibliotekos knygomis, kad neparpulčiau tame sunkiame, bet įdomiame kelyje. Ir už visa, ką tikrai esu išmokęs, esu jam skolingas. Mokytų pokalbių žodžiu, knygų skaitymu ir pamokomis jis sugebėjo nors silpnu žiburėliu apšviesti mano protą, dengiamą tankaus nepermatomos neišmanymo tamsos šydo. Ir todėl kaskart tai, kas dedasi mano širdyje, tuojau išlieju popieriuje, nors ir paprastu stilium bei šiuurkščiais, neparinktais žodžiais.

Negana to, jis norėjo savo lėšomis mane atiduoti į aukštesnę mokyklą ir paskui palikti mane tam luomui, kuriam pajusiu pašaukimą, kartu ragindamas tapti dvasininku. Bet pasilikau tokiam bučiui* ir tokiomis grandinėmis apkaltas, kad jokių būdu neįstengčiau ištrūkti, tai yra valstybės lėšomis išlaikomoje mokykloje, ir, pasakysiu, dėl tos priežasties nustojau geriausios vietos. Ir pasilikau poetu nemokša; poetu, nes giliausia esmė ir kažkoks nesuprantamas jausmas nepaliaujamai liepsnoja kaip koks gaisras, tasai pasaulis rodosi laimės šventovė, o iš tikrųjų, atmetus bet kokią Visagalio Dievo įtaką ir slėpiningus Sutvėrėjo planus bei kūrinis, tikrai dulkių sauja. Nemokša, nes jokių būdu, jokių posakiu ir priemone nesugebu išaiškinti savo jausmo, nesurandu tokių žodžių, palyginimų, kuriuose būtų tiek jėgos sielos būsenai išreikšti.

O neįvertinamasis / Mielas Globėjau, / Mano pritemdytą protą / Nuskaidrino tavo / Rūpestis ir patarimai. // Ir kolei mano kaulų / Neužbers kapų žemė, / Net iš visų jėgų / Atsidėkoti / Aš nepajėgsiu. (Bus toliau)

5. Antradienis. Šiandien visą dieną, visaip pasiruošę, laukiame atvykstant Apygardos Viršininko. Siuvu bylas. Vakare arbata pas Kleboną Butkevičių.

6. Trečiadienis. Ateina žinios, kad Apygardos Viršininkas neatvyks. Valsčiaus sueiga. Surašau ūkininkus į valsčiaus mokesčių knygą.

7. Ketvirtadienis. Baltino raštinę, rašau tą patį.

8. Penktadienis. Baigiu tai rašyti.

9. Šeštadienis. Valsčiaus sueiga. Iš inventoriaus nurašau pastabas apie atsargines žemes. Vakare truktelėjau punšo, todėl susikivirčijau su Matusevičium. Ne visus poterius sukalbėjau.

10. Sekmadienis. Buvau bažnyčioje. Kadangi neturiu jokio užsiėmimo, ir nekyla minčių eilėms, aprašinėju savo gyvenimą nuo anksčiausių metų.

Vietos ir metai, kur, kada ir kiek laiko gyvenau

— „ —

Gimiau 1835 metų sausio 5 d. Anykščiuose ir pas tėvus gyvenau ligi 1848 metų rugpjūčio 11 d.

Nuo 1848 m. rugpjūčio 11 d. ligi 1849 m. rugpjūčio 18 d. Gelvonuose. Nuo 1849 m. rugpjūčio 18 d. ligi 1851 m. vasario 10 d. pas tėvus Anykščiuose. Nuo 1851 m. vasario 10 d. ligi 1853 metų vasario 12 d. Rumšiškių mokykloje. Nuo 1853 metų vasario 12 d. ligi kovo 12 d. Rūmuose, iš kur išvykstu į Vainutą ir ten nuo 13 metų balandžio 1 d. nežinia ligi kol pasiliksiu ir kur būsiu ateityje.

To laikotarpio įvykiai, kuriuos verta užsirašyti

* Bučius – iš vytelių pintas krepšys su įgerkliu žuvims gaudyti. (Red.)

– „ –

Nuo 1838 metų pradėjau atsiminti ir nuo tol viską atsimenu. Su vaikais žaidžiau nuo 1840 iki 1846 metų.

Tėvų bandą pradėjau ganyti 1843, o baigiau 1848 metais.

Liokajystė: liokajum tarnavau nuo 1848 ligi 1849 m. Gelvonuose.

Meistrystė: jokio amato nesimokiau.

Mokslas: pradėjau mokytis 1841 m. Lenkų kalba ligi 1843 m., rusų kalba nuo 1845 m. ligi 1848 m., vėl nuo 1851 m. ligi 1853 m.

Nuo 1849 m. ligi 1851 m. tėviškėje dirbau žemę.

Poezija ir eilės: pradėjau eiliuoti 1849 metais ir pamėgau.

Muzika: 1849 m. pats mokiausi groti klavikordu, 1850 m. smuiku, 1853 m. gitara ir armonika, bet gerai negroju jokiu [instrumentu].

Tapyba: pradėjau 1853 m., bet neturėdamas pavyzdžių negalėjau tobulintis.

Raštininkavimas: nuo 1853 m. pradėjau tuo verstis.

Ilgesys. Nuo vaikystės metų kilnios mintys man žadindavo svajones ir keldavo ilgesį, kuris atitrūkus nuo tėviškės kaskart labiau auga. Jis kyla tai dėl nepasiekto laikino tikslo, tai dėl širdies prieraišumo prie šeimos, o dažniausiai jis kažkoks nesuprantamas, traukia mano širdį... Kur? Įtempęs protą negaliu susekti. Tai trokštu laikinos pomirtinės garbės, tai Dangaus karalystės, o šis [ilgesys] labiausiai suaudrina, [jis] ypač apima maloniais vakarais, giedriomis naktimis ir vasaros rytais prieš saulėtekį, versdamas mane mąstyti apie gamtą, Dievą, tikėjimą, meilę, viltį, amžinybės dovaną ir bausmę; ir sugraudina mane, ir plėšte išplėšia iš krūtinės atodūsi arba iš akių išsunkęs saldžią ašarų rasą drėkina skruostus.

11. Pirmadienis. Visą dieną buvau užimtas rašymu raštinėje.

Antradienis. Išsirengiau į Sartininkų kaimą prie Tauragės–Naumiesčio kelio gražinti 22 pastotes. Revizituoju bajorą Jautakį.

13. Trečiadienis. Važiuoju į Smukutę su vizitu pas Poną Sivickį, paleidžiu pastotes, važiuoju pas Bušackius į Lazduonėnus, paskui į Vainutą. Visame miestelyje tyku, leidžiasi saulė, ir spindulių tviskėjimas atsimuša nuo auksinio, ant aukšto bažnyčios bokšto iškelto kryžiaus skeptro, kuris, rodos, viešpatauja šiame mieste; aplink bažnyčią vešliai sužaliavę medžiai savo susipynusiomis šakomis gražiai vainikuoja Dievo šventovę. Gerai nusiteikę gyventojai vaikštinėja mėgaudamiesi grynų oru taip, kad aš susižavėjęs vaizduojusi tarsi rojus miestą ir jo gyventojus ir namus pasiekiu įkaitusia vaizduote, svajodamas.

14. Iš ryto rašau, 4 valandą po pietų miestelyje kilo didelis triukšmas, išbėgame – koks siaubas – liepsnoja vienas namas, ir baisus vėjas neša į tą pusę, kur išsidėstęs visas miestelis ir Viešpaties šventovė. O Dieve! Koks siaubas! Kas gali tobulai apsaugoti šitą įvykį: tas gyventojų aimanas, moterų klyksmą, vaikų verksmą... Jau kitas užsidegė, trečias, ketvirtas, penktas, šeštas, dešimtas; o Aukščiausiasis Sutvėrėjas – nepraėjo nė penkių minučių, ir užsiliepsnojo visas miestelis, žmonės bėgdami apdegė, o kai kurie, negalėdami pabėgti nuo liepsnos, užtroško pagrindinės aikštės viduryje; lekiu į bažnyčią, ten Klebonas Kun. Butkevičius parpuolęs ant kelių šaukiasi Sutvėrėjo pagalbos. Išnešame daiktus iš bažnyčios. Paskui bėgu namo gelbėti savųjų, tai atlikęs, vėl grįžtu į miestą; klyksmas, aimanos – liepsnos apsiaučia visą miestą. Nuo tamsių dūmų paraudo saulė, žaižaruoja dangus, bet bažnyčia dar tebestovi sveika... Nuo kaitros jau juodoja lentos... Jau rūksta... Dūmai... jau... Ak, jau visa liepsnoja! Virš miestelio iškilę liepsnų apimti kryžiai, rodos, grūmoja visam miestui už didžiules jo nuodėmes, dėl kurių Viešpats Dievas jį baudžia tokia didele bausme, kad net atima savo garbinimo buveinę, vienintelę jo prieglobą; ir sverdėdami, rodos, atsisveikina susirinkusius žmones, kurie visa tai stebi ašarodami, sielvarto suspaustomis širdimis. Nuvirto tuosyk kartu su bažnyčios skliautais. Visą naktį užtruko gaisras, dar

smilko, todėl aš prižiūrėjau žmones, kad gesintų tuos degėsius, ir visiškai nuilsau; kai išėjau į miesto vidurį, baisaus tvaiko taip buvau priveiktas, jog kelias akimirkas negalėjau atgauti kvapo³⁸.

15. Penktadienis. Šiandien iš ryto man labai silpna nuo vakarykščio tvaiko, nuovargio ir susijaudinimo, arba išgąščio. Suskaičiuota miestelio namai ir nustatyta, kad sudegė kone 40 nemažų žydų namų, bažnyčia, dvi žydų sinagogos, parapinė mokykla ir 3 ūkininkų namai, ir [nustatyta dar] 71 žydas padegėlis.

16. Šeštadienis, šiandien visą dieną skauda galvą, guliu, užkietėjo viduriai, geriu vaistus, bet nepadeda.

17. Sekmadienis. Šiandien dar labiau sergu, labiau skauda galvą.

18. Pirmadienis, šiandien truputį geriau, geriu vaistus.

19. Antradienis. Šiandien vėl blogiau, važiuoju maudytis į Žvingius, po maudynės Ponas Ercius man galvą gydo druska – truputį geriau, išvažiuojame namo sveiki.

20. Trečiadienis, šiandien rašau raštinėje, užpildžiau 5 raštus. Vakare rašau eiles apie Vainutą, arba Vainuto gaisrą, kilusį šių metų gegužės 14 d. Šiandien baigiu.

21. Ketvirtadienis. Taip pat rašau.

22. Penktadienis. Rašau.

23. Šeštadienis. Taip pat rašau.

24. Sekmadienis. Buvau bažnyčioje, važiauju maudytis ir vakarieniam, širdį apkartino Matusevičius, ir teisingai, nes nuo vasario 12 d. ligi šiolei tvarkingai neįvykdžiau nė vienos savo taisyklės.

25. Pirmadienis. Šiandien rašau. Buvau bažnyčioje.

26. Antradienis. Taip pat. Kryžiaus dienos.

27. Trečiadienis. Taip pat, ir buvau Naumiestyje, parvežiau varpą.

28. Ketvirtadienis. Viešpaties Žengimas į Dangų. Buvau bažnyčioje ir pas Kleboną pusryčių.

29. Penktadienis. Rašau magazino žiniaraštį.

30. Šeštadienis. Taip pat. – „ –

31. Sekmadienis. Buvau Žvingių bažnyčioje, Spraudaičiuose maudžiausi Jūroje ir ligi nakties svečiavausi pas Motiejų Ercių.

Jau prabėgo žalias gegužis, / O aš tarsi užmigdytas / Ir užkietėjęs bloguose įpročiuose, / Nors kasdien artėju / Prie tos Bekraštės Amžinybės slenkščio, / Bet nerūpestingas, / Suakmenėjęs / Kasdien įpuolu į naujas piktybes.

– „ –

Gegužės mėnesio užsiėmimai

– „ –

Eilės

– „ –

Pradėtas, bet neužbaigtas „Laiškas tėvams“, „Naktis paliekant gimtinę“, „Paaiškinimas Kunigui Klebonui“, tolesnis „Tykios nakties“ ir „Globėjui Gerbiamam Kunigui Višinskiui, Rumšiškių klebonui“ tęsinys. Gegužės 20, 21, 22 ir 23 d. baigtos: „Vainutas, arba Vainuto gaisras“.

Nr. 6

Birželis

1. Pirmadienis. Visą dieną rašau magazino žiniaraštį, ir mane ima nesuprantamas nuobodulys.

³⁸ Dienoraštyje 05 14 aprašyti Vainuto gaisro, kuriame per 2 valandas supleškėjo beveik visas miestelis ir žuvo 11 žmonių, išgyvenimai gegužės 20–23 dienomis buvo atkurti eilėraštyje „Wojnuta czyli 14 Maja Pożar Wojnutski“ („Vainutas, arba Vainuto gaisras gegužės 14 dieną“). Žr. *ABR*, t. I, p. 211–215, *ABRš*, t. I, p. 42–44, 425–426.

2. Antradienis. Taip pat, ir nieko daugiau.
3. Trečiadienis. Taip pat, o vakare rašau tėvams laišką. Raštininkas rengiasi į Raseinius.
4. Ketvirtadienis. Šiandien Raštininkas išvažiuoja, palieka man visa tvarkyti. Ir laišką tėvams išveža.
5. Penktadienis. Šiandieną visą dieną užsiimu įrašais į magazino knygą, po kiek nustatyta išduoti iš magazino.
6. Šeštadienis, šiandien rašau ir buvau pirty.
7. Sekmadienis. Sekminės. Buvau šv. mišių. Pirkau kaklaraištį ir... Kadangi jau seniai visai nesilaikau elgesio normų, kuriomis tiktai galiu nusipelnyti bent kokią žmonių pagarbą bei Dievo malonę, ir [kadangi] mane Dievas tieka priešingybių tam paakina, ir be to, kadangi šiandien bažnyčios nustatyta šventė prisiminti, kad šią tokią garbingą dieną šv. apaštalai priėmė Šv. Dvasios dovaną, todėl ir aš, pasitikėdamas Jos globa ir paragintas geriems darbams, atnaujinu visus savo punktus ir patvirtinu [tuos], kuriuos perrašiau sausio mėnesį; pridėdamas 12 punktą: labiausiai vykdyti savo pareigas, nepasiduoti puikybei, pykčiui, vengti ir kitų nuodėmių.
Taigi malda:
Ateik, Šventoji Dvasia, apšviesk mūsų protą, uždek mūsų širdis, kad žengdami teisybės keliu galėtume gerai suprasti visa, kas tavo garbei ir mūsų išganymui reikalinga, ir šituo [supratimu] tvarkyti savo gyvenimą, per Kristų, mūsų Viešpatį. Amen.
8. Pirmadienis. Buvau Naumiestyje, vakare su P. Matusevičium vėl vaidijausi.
9. Antradienis. Buvau bažnyčioje ir rašau Vainuto sueigos ūkininkų sąrašą.
10. Trečiadienis. Rašau tą patį.
11. Ketvirtadienis. Truputį rašau, raštininkas barasi su Viršaičiu.
12. Penktadienis. Rašau. Vakare vardinių išvakarių proga truputį pauliojome, ir pirmą kartą apsimoviau naujomis kelnėmis, ir apsilvilkau naują liemenę.
13. Šeštadienis. Rašau. Ir pakartočiau skiepus nuo raupų.
14. Sekmadienis. Buvau šv. mišių ir skaičiau knygą *Paslapties sūnus*.
15. Pirmadienis. Skaičiau ir raštinėje rašiau kai kuriuos pranešimus.
16. Antradienis. Taip pat.
17. Trečiadienis. Tas pat, vakare truputį pauliojome ir buvome P. Piotrovskio vardinėse.
18. Ketvirtadienis. Dievo Kūno šventė. Buvau sumos ir paskui išklausiau keturias evangelijas, [buvau] pas Kleboną pietų, pas P. Ercių krikštynose.
19. Penktadienis. Buvau bažnyčioje ir rašau.
20. Šeštadienis. Rašau raštinėje, buvau bažnyčioje mišparų, ir nieko daugiau.
21. S[ekmadienis]. Buvau bažnyčioje pusę sumos, skandalas su J.³⁹ [...]
22. P[irmadienis]. Taip pat pusę šv. mišių ir užbaigiau su J.⁴⁰ [...] tyliu.
23. Antradienis. Mušu skaitytuvais rezultatus.
24. Trečiadienis. Buvau sumos bažnyčioje, nes šiandien šv. Jono Krikštytojo šv[entė].
25. Ketvirtadienis, šiandien po truputį šraibinu⁴¹.
26. Penktadienis. Buvo Jankevičius ir pranešė apie kai kuriuos pasikeitimus Rūmuose, ir išlydėjau Miškų Direktorių ir Gubernijos žmogų.
27. Šeštadienis. Šiandien ruošu arklius ir laukiu Gubernatoriaus atvykstant į Vainutą.
28. Sekmadienis. Buvau bažnyčioje sumos ir mišparų.
29. Šiandien apaštalų šv. Petro ir Povilo šv[entė], buvau bažnyčioje sumos ir pavakary Naumiestyje.

³⁹ Toliau slaptaženklis. Slaptaženkliais ir beveik neiššifruojamais pirmųjų raidžių įrašais Dienoraštyje fiksuojama lėbavimai, muštynės, kyšiai ir t. t.

⁴⁰ Toliau neįskaitomi sutrumpinimai ar ženklai.

⁴¹ Rašinėju. Schreiben (vok.) – rašyti.

30. Antradienis. Šiandien visą dieną rašau, gavom žinią, kad jau yra [paskirtas] naujas Apygardos Viršininkas ir netrukus pas mus atvažiuos.

Maloniais kvapais dvelkiantis birželis / Kaip vasaros migla nuplaukė ir išnyko. / Sidabrinę rasą rytai beria, / Ir žiogas žolėje groja. / Švelniai teškendamas sidabrinėmis bangelėmis, / Puikiame slėnyje šnara upelis, / Ir dobiluose dūzgia bitutė, / Ir gelsta derlios javų varpos. // Alsus karštis / Laikosi kiaurą dieną, / Ir žvanga dalgiai / Skambiais balsais. / Žvelgdamas į tokius Sutvėrėjo darbus, / Kodėl netaisau savo gyvenimo? // Nors tai paguodžia, nors džiugina, / Bet mano sielai nelemta laimė. / Kasdienių nuodėmių prislėgta, / Jokios paguodos pasaulyje nejaučia... / Širdies gilumoje šaukia jautrus balsas: / „Kas pasitiki Dievu, niekados nežus!“ / Tai mane džiugina ir guodžia, / Tai ir su gyvenimu mane sieja. / Ir jau matau, jaučiu vasaros grožybes, / Sutvėrėjui už vidaus balsą dėkoju.

– „ –

Birželio mėnesio užsiėmimai

– „ –

Eilės

„Nakties paliekant gimtinę“ tolesnis tęsinys.

Nr. 7

Liepa

1. Trečiadienis. Rašau visą dieną.

2. Ketvirtadienis. Mušu skaitytuvais ir rašau; pavakary nelaukta atvyksta Apygardos Viršininkas, randa nepatogioje padėtyje raštinės tarnautojus, P. Viršaitį įsakė surišti ir visus labai plūdo, išskyrus (ačiū Dievui) mane. Ir supykęs važiuoja nakvoti į kleboniją, visus, išskyrus mane, išvadinęs girtuokliais.

3. Penktadienis. Klebonas Butkevičius jį atsiprašė. Raštinėje rado gerą tvarką ir neprisimindamas vakarykščios parašė gerą įvertinimą, ir išvažiavo.

4. Šeštadienis. Rašau, vakare buvau P. Piotrovskos vardinėse.

5. Sekmadienis. Buvau pusę sumos. Buvo Freitagas ir pešėsi su žydu Chaimu.

6. Pirmadienis. Cirkuliuoju P. Apygardos Viršininko Padėjėjo raštą.

7. Antradienis. Truputį pauliojome, giedrą naktį vaikščiojome ilgai, ligi auštant.

8. Trečiadienis. Rašau ankstesnių metų magazino žiniaraščius.

9. Ketvirtadienis. Taip pat.

10. Penktadienis. Taip pat.

11. Šeštadienis, šiandien buvo Apygardos Viršininko Padėjėjas ir visiems davė pylos.

12. Sekmadienis. Buvau bažnyčioje sumos, ir vėl buvo Apygardos Viršininko Padėjėjas.

13. Pirmadienis. Rašau šį tą.

14. Antradienis. Taip pat šį tą.

15. Trečiadienis. Taip pat šį tą.

16. Ketvirtadienis. Taip pat šį tą.

17. Penktadienis. Rašau, siuvu [į bylą] šaukiamųjų sąrašus.

18. Šeštadienis. Rašau „Nakties paliekant gimtinę“ ir gavau tėvų laišką, kuriame praneša, kad mano troškimai ir norai iš dalies patenkinti, tai mane smarkiai nudžiugino.

19. Sekmadienis. Buvau bažnyčioje ir rašau tolesnį „Nakties paliekant gimtinę“ tęsinį.

20. Pirmadienis. Taip pat tas pačias [eiles rašau] ir į naują seksterną surašau savo senas eiles.

21. Antradienis. Rašau šaukiamųjų sąrašus ir tolesnį „Nakties paliekant gimtinę“ tęsinį.

22. Trečiadienis. Rašau šaukiamųjų sąrašus.
23. Ketvirtadienis. Taip pat. Ir „Nakties paliekant gimtinę“ tęsinį.
24. Penktadienis. Šiandien smarkiai sulaužiau savo pirmą punktą ir užtat pasižadėjau daugiau to nedaryti.
25. Šeštadienis. Rašau šaukiamųjų sąrašus.
26. Sekmadienis. Šv. Ona. Buvau bažnyčioje sumos, rašau „Naktis paliekant gimtinę“.
27. Pirmadienis. Rašau šaukiamųjų sąrašus.
28. Antradienis. Taip pat.
29. Trečiadienis. Taip pat.
30. Ketvirtadienis. Taip pat.
31. Penktadienis. Išsiunčiame šaukiamųjų sąrašus.

Jau nuplaukė šilta liepa / Kaip vanduo upelio. / Joje dingo mano įprotis blogas, / Taigi miela proto
laisvė / Manyje atgijo. // Šviesi liepos dangaus žydrynė / Buvo apsiniukusi, / Retai šypsosi danguje
saulė, / O dažniausiai lietus pila. / Lygiai taip pat užtėmdė / Nedorų nuodėmių debesys mano sąžinę. /
Retai retai joje blyksteri / Šviesūs spinduliai Šventos Dvasios. / Dieve! padėk man, gelbėk mane. Dieve! /
Tegu Tavo dešinė naikina / Mano sąžinės / Ydų šlykštumą.

Eilės

Tolesnis „Nakties paliekant gimtinę“ tęsinys.

Nr. 8

Rugpjūtis

1. Šeštadienis. Rašau sau raštinėje, užpildau kai kuriuos raštus.
2. Sekmadienis. Buvau Naumiesty, pirkau seną gitarą. Ponui Mokytojui Piotrovskiui paskolinau 5 rublius ir 15 kp.
3. Pirmadienis. Rašau mėnesio žiniaraštį.
4. Antradienis. Užpildau arba perrašinėju kitus raštus.
5. Trečiadienis. Taip pat.
6. Kvirtadienis. Skirstau raštus į bylas.
7. Penktadienis. Surašau knygon nuosprendžius.
8. Šeštadienis. Tas pat, ir baigiu „Naktį paliekant gimtinę“, pirkau medžiagos ketverioms apatinėms kelnėms, vienerioms viršutinėms ir vienai liemenei.
9. Sekmadienis. Buvau bažnyčioje ir perrašau eiles į sąsiuvinį; vakare ilgesys.
10. Pirmadienis. Skirstau raštus į bylas.
11. Antradienis. Siuvu jas, rašau Kunigui Tiburcijui Rimkevičiui pasveikinimą ir išsiunčiu.
12. Trečiadienis. Surašau ūkininkus į magazino knygą.
13. Ketvirtadienis. Sužymiu registruotus raštus, bylas.
14. Penktadienis. Rašau magazino knygą.
15. Šeštadienis. Švč. Mergelės Marijos Ėmimas į Dangu. Buvau bažnyčioje sumos ir mišparų, paskui smarkiai sulijo lietus.
16. Sekmadienis. Buvau bažnyčioje sumos ir paskui iki vakaro rašiau.
17. Pirmadienis. Užpildau [raštus] ir sužymiu išleidžiamųjų [rašų] knygoje, siunčiu laišką tėvams.
18. Antradienis. Siuvu raštus.
19. Trečiadienis. Rašau raštinėje.
20. Ketvirtadienis. Visą dieną laukiame Prezidento, o vakare sužinome, kad jo nebus.

21. Penktadienis. Rašau įžangą savo eilėraščiams [paskirtiems] Tėvui, ir švarian seksternan įrašau sutrumpinę „Vainutą“; buvo Ponas Puzirevskis, Apygardos Viršininko Padėjėjas.
22. Šeštadienis. Sumušu skaitytuvais suvestinę sumą pagal bendrąją knygą.
23. Sekmadienis. Nebuvau bažnyčioje, nes viešėjo Ponas Šleževičius, Matininkas.
24. Pirmadienis. Rašau. Išvažiuoju į Tauragę, nakvoju Sartininkuose pas Seniūną Toleikį.
25. Užvažiuoju į Tauragę. Perku šukas, muilo, kamparo, voka, grįžtu namo. Atvyksta Liustratorius Polonskis su Sekretorium Novickiu, nakvoja.
26. Trečiadienis. Atvyksta P. Puzirevskis, rašau raštinėje.
27. Ketvirtadienis. Išvažiuoja tie ponai, rašau valsčiaus nuosprendį grafui Ronikeriui⁴². Išvažiuoja į Tilžę Raštininkas su Viršaičiu. Raštinėje lieku vienas.
28. Penktadienis. Rašau raštinėje, po pietų su P. Piotrovskiu važiuojame pas Ponus Pliuškevičius, vakare temstant grįžtame; į eilių seksterną surašau laiško bičiuliui pabaigą, sveikinimą Kun. Tiburcijaus Rimkevičiaus vardinėms ir laiško tėvams pabaigą.
29. Šeštadienis. Rašau raštinėje, mazgojo grindis. Vakare parvažiavo Raštininkas iš Tilžės, parvežė stygas gitarai, suderinau ją.
30. Sekmadienis. Šv. Baltramiejaus šv[entės] proga buvau Sartininkuose, pietavau klebonijoje, vakare grįžome namo.
31. Pirmadienis. Rašau raštinėje Klebonui Kun. Butkevičiui raštą. Vakare važiuojame pas Poną Šleževičių ir ten nakvojame.

Dar vasara dvelkiantis rugpjūtis / Prabėgo, praėjo... Kas žino, kur?.. / Užgeso kaip liepsnelė / Dangaus fone švytinti blyškia šviesa. // Šilta vasara šypsosi / Paskutinį kartą prieš savo žūtį. / Nyksta... Ir Borėjas / Užkaukė liūdną gaidą – Zefyras / Atsiduso, suvaitojo ir numirė ant vasaros / Karsto. O tuoj pat ruduo / Pradeda viešpatauti / Su staugiančiom vėtrom atskridęs iš niekur.

Eilės rugpjūčio mėnesį

– „ –

Baigiau „Naktis paliekant gimtinę“, rašiau vardinių pasveikinimą Tiburcijui Rimkevičiui, įžangą savo eilėms, eilių dedikaciją Tėvui ir sutrumpinau „Vainutą, arba Vainuto gaisrą“.

Nr. 9

Rugsėjis

– „ –

1. Antradienis. Riešutaujame su P. Šleževičium. Grįžtame namo. Taisau paaiškinimą Kunigui Butkevičiui, kuris prikišo, kad pasisavinu svetimas eiles, nes būdamas taip menkai teišsilavinęs negaliu pats kurti eilių, ir įrašau seksternan.
2. Trečiadienis. Rašau raštinėje. Po pietų važiuoju į Pauparius pirtin, vakare einu gulti.
3. Ketvirtadienis. Buvau Skiržemėje ir Trumpininkuose, bet nieko nelaimėjęs grįžau.
4. Penktadienis. Rašau raštinėje iki gilios nakties, naktį juodos mintys.
5. Šeštadienis. Rašau raštinėje. Važiuoju į Skiržemę, vakare grįžtu su 8 g[alvomis] cukraus. Vakare einu gulti.
6. Sekmadienis. Ak, iš tikrųjų pamiršau, kad penktadienį man išsikėlė votis panosėje, todėl negaliu eiti į bažnyčią. O gal ir eisiu. Buvau bažnyčioje, po šv. mišių įteikiau savo eiles Vainuto parapijos dvarininkui Ponui Pliuškevičiui.

⁴² Stanislovas Augustas 1779 metais Vainuto miestelį penkiasdešimčiai metų buvo išnuomavęs Žemaičių taurininkui M. Ronikeriui, kuris čia 1781-aisiais pastatydino bažnyčią. Ronikerių ir valstiečių santykiai buvo įtempti, lydimi maištų ir bylinėjimosi.

7. Pirmadienis. Rašau raštinėje, vakare perkratau savo sąžinę, kadangi nuo Velykų nebuvau išpažinties, dėl to suteptą bjaurių nuodėmių. Taigi rengiuosi išpažinties.

8. Antradienis. *Švenčiausios Mergelės MARIJOS Gimimas*. Nusivaliau nuo nuodėmių bjaurumo, pasistiprinau Švenčiausiu Sakramentu, mūsų Išganytojo Jėzaus Kristaus brangiausiu Kūnu ir Krauju.

Tu, prieš kurį žemėn puola / Visi sostai, ir be paliovos / Gieda tau angelų milijonai, / Atėjai pas mane – / Bjauriai nuodėmingą, / Laužiusį tavo įsakymus – / Ir gailėstingomis akimis žvelgdamas / Saugai mane nuo dėmės.

9. Trečiadienis, šiandien Raštininkas su Viršaičiu išvažiuoja į Raseinius. Lieku vienas pats. Kviečia pietų Vainuto Klebonas Kunigas Butkevičius. Po pietų raštinėje truputį rašau: eiliuotą lapelį „Viršaičiui“.

10. Ketvirtadienis. Vienas pats sėdžiu raštinėje be darbo. Su R[...]mikiu priiminėjame mokesčius. Išsiunčiu pasiuntinį į Raseinius su pajamų žurnalu pas Poną Venglevskį.

11. Penktadienis. Rašau raštinėje. Skaičiau *Dosviadčinskį* ir Guliverio istoriją iš Ignaco Krasickio raštų.

12. Šeštadienis. Rašau magazino knygą.

13. Sekmadienis. Buvau bažnyčioje, vakare pas Vachmistrą lošiau marijošių.

14. Pirmadienis. Priiminėju mokesčius, grįžo Raštininkas, atvažiuo Kleinas⁴³. [...] Vakare visai neteisingai buvau apkaltintas, išbartas ir labai nusiminiau⁴⁴. [...]

15. Antradienis, šiandien rašau raštinėje, atvyksta Kleinas⁴⁵ [...].

[...] 16.⁴⁶ Trečiadienis. Dėl to ir šiandien tebesu labai nusiminęs. Parvažiuoja Viršaitis. Važiuojame pas Šleževičių. Virš[aitis]...

17. Ketvirtadienis. Grįžtame iš Galnės, priiminėjame mokesčius, Virš[aitis]... nusigėrė. Lošiame preferansą... Virš[aitis]... sukėlė skandalą... labai smarkiai su Rašt[ininku]... susim[ušė] [...]. Einame gulti.

18. Penktadienis. Keliamės, išvažiuoja Erc[ius]. Rašau raštinėje. Vakare groju gitara, bandau groti ispanų stilium. Vakare skaitau *Poną Pastalininkį* iš Pono Krasickio raštų⁴⁷

[...] [ne]žymiai iš kišenės ir mano dideliame galesčiui pamačiau jį sudraskytą ant grindų, bet ne visiškai – tik tai sausio ir truputį vasario užrašų.

Jau prabėgo lietingas rugsėjis, / Liūdnas ir paniuręs. / Ruduo apdraskė / Puikųjį gamtos rūbą. / Nuo medžių krinta lapai, žolė nuvyto, / Vėjas šakas laužo, / Debesys dangų kloja, / O žemę – neperregimos miglos. / Kalnų atšlaitėmis lietus pliaupia, / šalnų kanda žolynus. / Pasaulyje gili sutema, / Švilpia šiaurės vėjas.

Eilės

Rašiau įvairius dalykėlius, bet nekaip pavyko.

Nr. 10

Spalis

– „ –

1. Ketvirtadienis. Rašau raštinėje. Priiminėju mokesčius. Važiuoju su reikalais į Degučius ir vėlai su baime grįžtu. Gėriau arbatą ir vakarieniavau pas Kleboną. Atvažiuoja Jankevičius ir pasakoja visokias naujienas ir tai, kad žada stengtis tapti Raštininku. Išvažiuoja 12 [valandą] nakties.

⁴³ Toliau skliaustuose slaptaženklis.

⁴⁴ Toliau slaptaženklis.

⁴⁵ Toliau skliaustuose slaptaženklis.

⁴⁶ Prieš skaitmenį slaptaženklis.

⁴⁷ Toliau trūksta lapų su rugsėjo 19–30 d. įrašais.

2. Penktadienis Rašau raštinėje. Buvo Ponas Šleževičius. Vakare skaitau. Einu gulti.
3. Šeštadienis. Rašau. Važiuojame į pirtį Gorainiuose. Paskui gėrėme per daug punšo. Užtat paskui truputį sopėjo galvą ir nuėjęs gulti vėmiau.
4. Sekmadienis. Sopa galvą. Sukirtau su Ponu Venglevskiu savanoriškai negerti visą savaitę. Bažnyčioje buvau pusę sumos, vėl rašau kalės sudraskytą sausio mėnesio dienoraštį.
5. Pirmadienis. Priiminėjame mokesčius, iki nakties vėlumos rašau mėnesio žinias ir aktus apie dvarų ribas.
6. Antradienis. Priiminėjame mokesčius. Buvome Hiršuko įkurtuvėse⁴⁸, Raštininkas su Viršaičiu išvažiavo į Sartininkus. Iki nakties vėlumos rašau magazino ir kitas knygas.
7. Trečiadienis. Rašau raštinėje. Atvažiavo Ponas Freitakas. Išgėrėme 3 butelius porterio. Nakvoja pas mus.
8. Ketvirtadienis. Vėl su Freitaku gėrėme porterį. Jis išvažiuoja. Priiminėjame prievoles. Raštininkas grįžta su Mokytoju, paskui Viršaitis, sėdime iki 12 [valandos] nakties plepėdami apie vaiduoklius ir visokiausius siaubus. Atskleidžiu Viršaičiui⁴⁹ [...]. Einu gulti. Buvau arbatos ir vakarienės pas Kleboną.
9. Penktadienis. Rytą su Viršaičiu važiuoju į Spraudaičius apiplėšimo tirti⁵⁰. Grįžtu vakare. Buvau pas Kleboną arbatos.
10. Šeštadienis. Rašau raštinėje. Važiuoju su kai kuriais reikalais pas Jo Malonybę Matininką Šleževičių. Pietaujame su juo ir geriame kavą. Grįžtu. Vykstu į Žvingius. Nakvoju pas Makauską.
11. Sekmadienis. Važiuoju į Kvėdarną, pietavau pas Raštininką. Grįžtu į Spraudaičius. Nakvoju pas Viršaitį.
12. Pirmadienis. Grįžtu raitas į Vainutą. Randu Poną Stanislovą Venglevskį. Turėjau garbę su juo susipažinti. Priiminėju mokesčius. Man sutaisė gitarą. Vakare einame pas Jo Malonybę Mokytoją arbatos. Grįžta rinkęs aukas Kunigas Rimkevičius. Visi džiaugiasi. Aš pirmąkart gyvenime išdrįsau pasakyti šviežiai mintyse sudėtą, neperrašytą eilėraštį, skirtą jo sugrįžimui:

Jau Vainute judėjimas visai nurimo. / Iš debesų gausiai pliaupė lietus, / Žemėje bjauri dargana siautė, / O mūsų širdyse – liūdesys, ilgesys / Ir nerimas, pranašaujantis bloga, / Kad Jo Malonybės Kunigo ilgai nesulaikytų / Kelyje nelaimė ar purvynas, / Arba dabar siaučianti cholera. // Ir todėl išblėso mūsų džiaugsmas, / Įkyrus ilgesys apėmė širdis, / Ir pritemdė visoki debesėliai. / Bet šiandien vakarop jau išsiblaivė. / Tad dalinkimės, Ponai, šiandien čia susirinkę, / Džiaugsmu, kad Tamsta parvažiavai.

Grįžome namo. Ponas Venglevskis grojo gitara, gana gražiai dainuodamas kai kurias arijetes. Einame gulti.

13. Antradienis. Po pusryčių išleidžiame svečią, kartu su juo kitais reikalais važiuoja ir Raštininkas su Viršaičiu, raštinėje lieku vienas pats. Iki nakties vėlumos rašau. Buvo Vachmistras Klinduchovas. Ilgai plepėjo. Einu miegoti.

14. Trečiadienis. Buvo Kunigas Rimkevičius. Rašau. Atsiėmiau išskalbtus baltinius, rašau lietuviškai eilėraštį, antrašte „Szwętoja“, arba „Szwętupe“⁵¹, vakare grįžo Raštininkas Ponas Venglevskis.

⁴⁸ Hiršukas, tikriausiai Motiejaus Valančiaus minimas „žydas Hiršas, klebono Butkevičiaus favoritas, parapijonių vadinamas altarista. Kai po sukilimo valdžia uždraudė bažnyčių statybas ir neleido baigti statomos Vainuto bažnyčios, Hiršas nuvyko į Kauną ir gavo leidimą, nors pats Valančius 3 kartus prašė ir negavo“. Plg. Motiejus Valančius, „Pamiėtnik domowy“, cituojama iš *Mūsų senovė*, t. II, nr. 2 (7), 1938, p. 244.

⁴⁹ Toliau skliaustuose slaptaženklis.

⁵⁰ Laiške tėvams 1853 metais spalio mėnesį Baranauskas minėjo Vainuto, pasienio miestelio, rudens situaciją: „gatvėse ir keliuose – purvas iki kelių, miškuose kontrabandininkai ir plėšikai, vienkiemiuose apiplėštų gyventojų aimanos.“ Pasienyje plėšikavo Raudonkrūtinio, Apynėlio, Čečaro ir kitos gaujos (Aleksandras Fromas-Gužutis, *Baisioji gadynė*, Vilnius: Valstybinė grožinės literatūros leidykla, 1955, p. 310).

15. Ketvirtadienis. Rašau, priiminėjame mokesčius, ir nieko daugiau.
16. Penktadienis. Rašau raštinėje. Vakare važiuome pas Poną Šleževičių arbatos. Likome ir vakarienės. Grįžome 10 valandą vakare. Visi su P. Raštininku lošėme marijošių. Einu gulti.
17. Šeštadienis. Visą dieną rašau žiniaraštį apie valstiečių skolas ir javų pyliavas magazinui.
18. Sekmadienis. Nebuvau bažnyčioje, bet Chaimo krautuvėlėje su Mokytoju ir Raštininku išgėrėme 3 butelius porterio, 1 chereso, $\frac{1}{2}$ but[elio] angliško alaus. Arbatos buvo Kunigas Tiburcijus Rimkevičius. Lošiame marijošių, einu gulti.
19. Pirmadienis. Rašau. Priiminėjame mokesčius. Vakare ligi 1 valandos šnekėdamiesi ir dainuodami sėdime – P. Mokytojas Tverjanovičius, Matininkas Šleževičius. Skaitau Krasickio apie lenkų eiliuotojus, einu gulti.
20. Antradienis. Visą dieną rašiau raštinėje. – „ –
21. Trečiadienis. Taip pat.
22. Ketvirtadienis. Rašau. Priiminėjame prievoles.
23. Penktadienis. Rašau. Smarkiai sulaužiau 2 punktą. Einame pas Jo Malonybę Šleževičių. Nakvojame.
24. Šeštadienis. Lošiame preferansą iš poterių, grįžtame vakare. Einame gulti. Sapnuoju visokias bjaurastis, net pabudau iš siaubo ir vidunaktį beveik 2 valandas su žvake prasėdėjau.
25. Sekmadienis. Nebuvome bažnyčioje, nes pasivėlinome, dėl to esu labai nusiminęs. Rašau iki nakties vėlumos.
26. Pirmadienis. Priiminėjame mokesčius. Laukiame atvykstant Apygardos Viršininko. Rašau iki nakties vėlumos. Einu gulti.
27. Antradienis. Atvyko Apygardos Viršininkas ir randa visa tvarkoje. Rengiuosi į Tilžę⁵². Buvau arbatos pas Kunigą Tiburcijų Rimkevičių. Rašau pasakėčią apie kalną ir slėnį.
28. Trečiadienis. Išvažiuoju 12 [valandą] ryto, nakvoju pas Seniūną Toleikį.
29. Ketvirtadienis. Pervažiuojame užkardą. 11 [valandą] sustojame Tilžėje. Gražus miestelis. Perku kai kuriuos daiktus. Nakvoju.
30. Penktadienis. Einu į katalikų bažnyčią, bet randu uždarytą dėl to, kad neturi savo kunigo, o sekmadieniais ir šventadieniais atvyksta iš Drangauskinės⁵³. Ilgai ją apžiurinėjau. Prie ežero stovi gražus architektūrinis pastatas. Meistriško darbo storas mūras, nišos, langai ir durys. Paskui buvau saldainių fabrike, apžiūrėjau įvairias mašinas ir tenykštes gamyklas, kurios pastatytos labai išradingai ir skoningai. Apėjau turtingesnes parduotuves ir atlikęs reikalus grįžau į savo pusę per užkardą, nakvoju Trumpininkuose.
31. Šeštadienis. Grįžtu namo, rašiau eiles apie pinigų įdomybes mieste, antrašte „Tilžės įdomybių galybė“, tokio turinio:

Pinigas toks pat smalsus kaip ir žmogus. / Jis palieka niūrias ir tamsias kišenes / Ir pasileidžia gatvėmis, kur pilna pramogų, / Kur puošnios sienos, kur auksuoti skliautai, / Į didingus rūmus, kur sukaupta tiek meno, / Stulbinančius ištaigingumu keleivius. // Užrišti kapše ir įgrūsti į kišenę, / Užsagstyti ant krūtinės po surdutu, / Sidabriniai keistuoliai šilingai, / Mano nuostabos šauksmo pažadinti, ėmė cypčioti. / Kai norėjau pasižiūrėti, kaip ežiai pasišiaušę / Šoko, nubėgo ir dingo mieste. / – „ – / Prabėga viena ir kita valanda, / Mano šilingai dar negrįžta. / Paskui ir sutemo, ir aušti pradėjo, / Ir vėl mieste žmonių minios, / O mano šilingų kaip nėra, taip nėra. / Stoviu ir laikiu su trimis ditkomis. / – „

⁵¹ Tikriausiai minimas eilėraštis „Sauļatekis“. Žr. *ABR*, t. I, p. 75–76, *ABRŠ*, t. I, p. 54–55, 431.

⁵² Tilžė – senas lietuviškas židinytis Rytų Prūsijoje. Įsikūręs Nemuno krante, supamas gražaus gamtovaizdžio, turtingas augantis miestas. 1821 metais surašyta 11 248 gyventojai. Pramonės ir prekybos centras. Cukraus, medienos, celiuliozės, popieriaus fabrikai ir įmonės. Tarpvalstybinis paštas. Katalikų, evangelikų, kalvinų bažnyčios, sinagogos.

⁵³ Drangauskinė – už pusės mylios nuo Tilžės stovėjusi jėzuitų koplyčia, 1662 m. įkurta iš Lietuvos pabėgusio bajoro Derengovskio. Joje vyko pamaldos lietuviams.

– / Jau ir tos ditkos pradėjo spurdėti / Ir vartytis. Paskui stryktelėjo ir dingo. / Iš baimės ėmiau čiupinėtis plaukus, / Kurie ant galvos it šeriai pasišiaušė, / Paskui drabužiai, o pagaliau ir oda / Pradėjo cypti ir šokti mazurką. / – „ – / Taigi pabūgęs, kad rūsčios kaliūzės / Per savo smalsumą mano kailis neprisiprašytų, / Gumbais išmargintas, kaip vokiečiai pratę, / Ir amžiams neprapultų, kur pinigai prapuolė, / Pasikinkiau arklius ir lėkdamas be kvapo / Grįžtu – nors plikas, bet išnešęs sveiką kailį.
1853 metų spalio 31 d.

Dangaus mėlynę užklojo / Storas tamsus debesys, / Gamtai patiesė patalus, / Paslėpė mielą vaizdą. // Pažadino rūstų šiaurės vėją, / Kad užkauktų siaubingai. / Kelius nutiesė kietu gruodu / Ir džiaugsmą numarino. // Ir kai praėjo viešpatavimo laikas, / Akiplėša spalvis / Viską sujaukė ir pats dingo / Kaip aidas tarp uolų. // Tiktai paliko savo vaikus – / Nuobodulį ir ilgesį, / Kad jie ir trečias – liūdesys – / Užbaigtų darbą.

– „ –

Staugiantis šiaurės vėjas / Atsimušė į nuošalias uolas. / Iš dangaus liejosi lietaus srovės, / Užslinko tamsios miglos. // Šaltis apkaustė savo vežimėlį / Pasirinko tiesią kryptį / Pirma šalnas išsiuntęs, / Kad jos nutiestų // Jam kelius ir tiltus. / Kietas ledo plienas / Uždengė ežerus ir upes, / Ir žemę apklojo // Kaip gulgės pūkas / Švariomis, baltomis paklodėmis, / Kad miego atsigultų / Snūduriuojanti gamta.

Eilės

Rašiau „Grįžus Kunigui Rimkevičiui“, lietuvišką „Szwętoja“, arba „Szwętupe“, „Kalnas ir slėnis“ (pasakėčia) ir „Tilžės įdomybės, arba pinigas Tilžėje“.

Nr. 11

Lapkritis

1. Sekmadienis. Visi šventieji, buvau bažnyčioje sumos, Raštininkas su Viršaičiu važinėjo į Naumiestį, grįžo vakare. Ir buvau gedulinguose mišparuose.
2. Pirmadienis. Vėlinės. Giedoju egzekvijas. Buvau mišių ir kapinėse. Skaitau Krasickio apie eiliuotojus.
3. Antradienis. Visą dieną rašau raštinėje. Vakare skaitau Krasickio [raštų] IX t. – *Įžymiųjų žmonių gyvenimus*.
4. Trečiadienis. Pas siuvėją užsisakiau pasiūti mundurą, kelnes ir liemenę⁵⁴, rašau, skaičiau Krasickio IX t.
5. Ketvirtadienis. Su Rudminu priiminėjame mokesčius. Vakare lošiame marijošių
6. Penktadienis. Atvyksta Asesorius Cidzikas⁵⁵ [...]. Einu gulti.
7. Šeštadienis.⁵⁶ [...] Rašiau P. Vonsovičiui „Vain[uto] gaisrą“ ir įteikimo eilėrašį. Vakare atvyko P. Stanislovas Venglevskis. Grojo, dainavo. Skaičiau *Gazeta Warszawska*.
8. Sekmadienis. Išvažiavo Cidzikas. Buvau bažnyčioje sumos. Vakare išvažiavo Ponas Stanislovas, susirinko svečių, einame gulti po 3[-jų].
9. Pirmadienis. Rašau Valdyboje. Vakare išeinu gulti, mokesčius priiminėjo Ponas Venglevskis su Mokesčių Rinkėju.
10. Antradienis. Rašau visą dieną. Siuvu raštus į bylą, vakare su P. Venglevskiu lošiame marijošių, einu gulti.
11. Trečiadienis. Rašau raštinėje.

⁵⁴ Laiške tėvams (1853 11 02) skundėsi, kad „išdo išmokamas menkas padėjėjo atlyginimas, kurio nepakanka drabužiui ir apdarui, verčia mane keisti tarnybą ir taisyti reikalus [...]. Vyriausybės įsakymu pasisiūdinau uniforminį surdutą“.

⁵⁵ Neiššifruojama; toliau skliaustuose slaptaženkliis.

⁵⁶ Neiššifruojama; toliau skliaustuose slaptaženkliis.

12. Ketvirtadienis. Rašau raštinėje. Ir nieko daugiau nebuvo⁵⁷ [...].
13. Penktadienis. Rašau magazino žurnalą.
14. Šeštadienis. Taip pat rašau tą patį žurnalą ir skaitau Krasickio raštus – *Iżmijų żmonijų gyvenimus*.
15. Sekmadienis. Buvau bažnyčioje sumos. Taip pat skaitau raštus ir valdišką *Gazeta Warszawska*.
16. Pirmadienis. Skaitau *Gazeta Warszawska*. Registruoju popierius išleidžiamųjų raštų knygoje ir pan. Vakare užėjo pas mus kalėdojė kunigai, pasiliko vakarieniauti.
17. Antradienis. Raštinėje rašau kai kuriuos pranešimus vyresnybei
18. Trečiadienis. Važiuojame į vestuves Spraudaičiuose. Ten šokame, nakvojame.
19. Ketvirtadienis. Grįžtame po pietų, vakare kopijuojau aplinkraštį – Skaitau *Gazeta Warszawska*.
20. Penktadienis. Rašau. Žydas atnešė jau gatavus mundurą ir kelnes. Atvažiavo P. As[esorius] Cidzikas. Nakvoja.
21. Šeštadienis. Kopijuojau tą pati aplinkraštį.
22. Sekmadienis. Buvau bažnyčioje, vos spėjau sumos pabaigai. Po pietų rašau.
23. Pirmadienis. Su Mokesčių Rinkėju priiminėju mokesčius. Vakare V[englevskis...] buvo.
24. Antradienis. Rašau visą dieną.
25. Trečiadienis. Rašau. Vakare atvažiavo Viršaitis, nakvojo.
26. Ketvirtadienis. Viršaitis išvažiavo į Naumiestį. Rašau raštinėje, vakare grįžo, sumušė Seniūną Tribičių. Nakvoja. Paštu išsiunčiau raštą, kad paskirtų mane raštininku.
27. Penktadienis. Išvažiavo namo, rašau visą dieną. Siuvu raštus. Gavome Patarėjo Puzirevskio įsakymą pasiruošti Viršinininko atvykimui į Valdybos narių rinkimus.
28. Šeštadienis. Atvažiavo Viršaitis, Rudminas, Seniūnai ir Teisėjai. Rašau visą dieną, nakvoja. Buvau pas Mokytoją arbatos.
29. Sekmadienis. Važiuojame į Naumiestį, renkame [Valsčiaus valdybos] narius, nebuvau bažnyčioje. Vėlai grįžtame namo, ats[iguliau] nepot[erlavęs], nenusirengęs.
30. Pirmadienis. Vyresnybė išvažinėjo. Rašau, Rud[minas] atn[ešė] sk[aityti] *Dzien[nik] War[szawski]*⁵⁸. Raštininkas su Asesorium išvyko į Žvingius.

Paskutinis rudens mėnuo, / Niūrus lapkritis, / Praėjo. Iš aukštybių / Ant plynų laukų krinta sniegas, // Vasara kaip ir liūdnas ruduo / Jau tolyn pasitraukė. / O dabar rūsti žiema / Kloja sniego dulkes. / Visa pasaulyje sustingo: // Žemę sukaustė gruodas, / Vandens bangas – kieti ledo luitai. / Negyva tylą, kapų miegas / Jau dengia gamtą. / Tiktai nakties pelėdos ūkauja, / Ir girioje vilkas kaukia. // O Visagali Kūrėjau, / Kreipk mano valtį į krantą / Ir lengvink mano rūpesčius / Tuo niūriu nakties metu.

AB. 18²³/XII 53 trečiadienis

Eilės

„Szwętupe“ tęsinys ir „Miškui“.

Nr. 12

Gruodis

1. Antradienis. Rašau Naumiesčio Kisteriui prašymą, kiti raštinės darbai; vakare grįžta Venglevskis.
2. Trečiadienis. Rašau. Sutarėme padaryti degtinei gavėnių iki Kalėdų, buvo Freitakas.

⁵⁷ Neiššifruojama; toliau skliaustuose slaptaženklis.

⁵⁸ Lenkų laikraštis, teikęs informacijos vidaus ir užsienio politikos, kultūros, literatūros ir meno klausimais. Laikraštyje 1856 metų kovo 18/30 buvo pristatyta Žemaitijos poetė Karolina Praniauskaitė.

3. Ketvirtadienis. Rašau žiniaraštį apie Valsčiaus valdybos narių rinkimus, sąrašą eilės tvarka ir viešą nuosprendį.
4. Penktadienis. Tas pat.
5. Šeštadienis. Vakare buvau pirtyje. Grįžus miestelyje sudegė žydo Dovydo namas, gesindamas jį truputį apsideginau rankas.
6. Sekmadienis. Nebuvau raratų, nes po gaisro ilgai miegojau. Pasivėlinau sumai ir dėl tos priežasties esu labai nusiminęs.
7. Pirmadienis. Su Rudminu priimame mokesčius⁵⁹ [...].
8. Antradienis. Švč. M. Marijos Nekaltasis Prasidėjimas. Buvau jutrynos*. Giedoju adynos**. Ir sumos buvau.⁶⁰ [...] naktį [...].
9. Trečiadienis. Rašau raštinėje viešus nuosprendžius už įvairius dalykus.
10. Ketvirtadienis. Su Stanciku priiminėjame mokesčius.
11. Penktadienis. Rašau raštinėje.
12. Šeštadienis. Taip pat. Gavome paliepimą Raštininkui vykti į Raseinius. Rašau magazino žiniaraštį.
13. Sekmadienis. Buvau bažnyčioje raratų ir jutrynos.
14. Pirmadienis. Rašau visą dieną žinias, susijusias su Raštininko kelione.
15. Antradienis. Baigiu rašyti. Vakare Raštininkas išvažiuoja. Palydžiu iki Lazduonėnų. Grįžtu namo.
16. Trečiadienis. Su Seniūnu važiuojame žvejoti į Galnę. Vakare grįždamas klaidžioju visą naktį. Nušalau kojas. Buvo Ponas Puzirevskis, nakvojo.
17. Ketvirtadienis. Mano koja sutino, ant rankų [išsikėlė] pūslės.
18. Penktadienis. Mano koja labiau sutino, vos galiu paeiti. Pūslės padidėjo. Po truputį rašau raštinėje. Antrą kartą skaitau *Poną Pastalininkį* iš Krasickio raštų.
19. Šeštadienis. Mano koja truputį pagerėjo. Sunkiai vaikštau, bet man įrodinėja, kad ją reikės pjauti. Dėl to esu nusiminęs. Kloju baltais žirniais ir vakare, juodų minčių slegiamas, gavau tokio turinio Kunigo Klebono Butkevičiaus laiškely:

Mylimas Antanėli! / Mačiau tave / Nusiminusį, / Koją nušalusį. / O šiandien save kaltinu, / Kad nenusiunčiau linkėjimų / Greitai pasveikti. / Greitai gyk, / Neapšlubk. / Atsiduok Visagalio Apvaizdai / Ir pamatysi, kaip pasveiksi.

Linki Kunigas Butkevičius,
Klebonas.

⁵⁹ Neiššifruojama.

* Jutryna – rytmetinės pamaldos. (Red.)

** Adynos – bažnytinės valandų giesmės. (Red.)

⁶⁰ Neiššifruojama.

53 metų
gruodžio 19 dieną

Kiekvienas gali suprasti, kokių rezultatų sulaukė šitas laiškas. Taigi pavedęs save Viešpačiui Dievui, jam atsakiau taip:

Nusipelnęs pagarbos Ganytojau, / Mano kančių ramintojau, / Paguodos šaltini / Žiauriuose rūpesčiuose! / Dėkingumo, kurį jaučiu Tau, / Nepajėgiu išsakyti. / Tarsiu paprastai: nuoširdžiai Tau dėkoju / Už atminimą, patarimą, rūpestį / Taip pat už gerus linkėjimus / Ir už paguodą susikrimtus, / Už paskatinimą gelbėtis / Esu be galo dėkingas. / – „ – / Jei pelnysiu tokią malonę, kad Jis / Mane paminėtų savo maldoje Dangiškajam Sostui, – / Būsiu ramus dėl savo sveikatos / Ir dėkingas ligi mirties.

Tamstos tarnas
A. Baranauskas

18¹⁹/_{XII} 53

20. Sekmadienis. Bažnyčioje negalėjau būti dėl nesveikos kojos. Grįžo iš Raseinių Ponas Venglevskis.
21. Pirmadienis. Buvo P. Puzirevskis. Rašau visą dieną. Su Rudminu priiminėju mokesčius.
22. Antradienis. Skirstau žinias metinei ataskaitai. Susiuvau savo šeimos ir draugų laiškus. Buvome pas Kaplūną sūnaus apipjaustymo iškilmėse.
23. Trečiadienis. Buvo Viršaitis ir Mokesčių Rinkėjas, P. Raštininkas išvažiavo žvejoti, su Rudminu užrašinėju į knygas sumokėtas prievoles ir činšą. Skaitau *Pastalininkį*.
24. Ketvirtadienis. Kūčios. Grįžo Raštininkas, atvyko Ponas Jautakis iš Margiškių. Buvome pas Poną Vachmistrą Klinduchovą eglutėje. Po vakarienės [...] galiausiai susi[taikė]. Einu v[ėlai] gulti.
25. Penktadienis. *Kalėdos*. Kėliausi auštant, giedojau „Angelas piemenims tarė“ ir kitas giesmes; po arbatos apsiaviau didžiuliais Raštininko batais. Buvau sumos, vakare skaitome *Dosviadčinskio nuotykius*.
26. Šeštadienis. Rašiau naujametinį pasveikinimą, buvau sumos. Vakare su Raštininku buvome pas Girininką Pauperį. Vėlai grįzome.
27. Sekmadienis. Buvau pusryčių klebonijoje, paskui sumos, pašventino naują bažnytėlę. Paskui pas Kleboną pietų, [kuriuose] švenčių ir bažnyčios benedikcijos iškilmių proga [dalyvavo] apie 40 asmenų ir 8 kunigai. Po mišparų pas Kleboną arbata, kurios metu kareiviai suvaidino dramos, pavadinimu *Ciesorius Maksimilijonas*, ištrauką, atvyko Kleinas. Važiuojame pas Poną Šleževičių, nakvojame, nes labai pusto.
28. Pirmadienis. Grįžtame namo, ir Ponas Šleževičius atvažiuoja. Gaunu nuo tėvų laišką su nelabai geromis žiniomis – jame rašo apie giminių mirtį, sesers ištekėjimą.
29. Antradienis. Rašau visą dieną raštinėje, vakare buvo Ponas Zelenevskis iš Raseinių, rinko iš valdininkų šautuvus ir įvairių rūšių ginklus.
30. Trečiadienis. Rašau visą dieną raštinėje. Ir iki nakties vėlumos. Paskui einu gulti.
31. Ketvirtadienis.⁶¹ Užrašinėju į knygas Rudmino priimtas prievoles ir činšą, vakare ta proga, kad baigiasi metai, truputį praskalavome gerkles. Einu gulti.

Pūgas ir šalčius atvilko / Rūstusis gruodis, / Užbėrė sniegu, išgrindė kelius, / Kuriais važinėja vežimai. / – „ – / Jis mus smagino, jis liūdino. / Ir mane, kai važinėjau / Ir nejučiomis išklydau iš kelio, / Ir nušalau dešinę koją. / – „ – / Bet praėjo, / Ir aš išgijau. / O kai prabėgo, pajutome, / Kad gaila praėjusio laiko,

18⁸/₁ 54

– „ –

⁶¹ Rašiau laišką tėvams. (A. B. komentaras – Red.)

Kuris kaip upelyje vanduo / Teka ir negrįžta, / O praeities gelmėse / Pavirsta į nieką.
18⁹/₁ 54

AB

Eilės

Atsakymas į Kun. Butkevičiaus laišką; Naujųjų metų pasveikinimas tėvams ir jam.

Vietos, kuriose pabuvojau 1853 metais

Nuo sausio 1 iki vasario 12 Rumšiškių mokykloje ėjau Mokytojo Padėjėjo pareigas. Nuo vasario 12 iki kovo 12 Kauno Valstybinių Turtų Rūmuose raštinėje. Nuo kovo 12 iki balandžio 1 suvažinėjau pas tėvus ir iš ten į Vainutą. Nuo balandžio 1 iki gruodžio 31 Vainute ėjau Vainuto valsčiaus valdybos Raštininko Padėjėjo pareigas.

– „ –

1853 metais rašytos eilės

Sueilivau Tėvų laišką. „Plunksnai“, „Krasickiui“. „Audra“ (baigiau). „Žiema“. „Atsisveikinimas su Rumšiškėmis“. „Mano eilių seksternui“. „Laiškas Tėvams“. „Naktis paliekant gimtinę“. Paaikškinimas Kunigui Butkevičiui dėl priekaišto, kad pasisaviniu svetimas eiles, nes su tokiu menku išsimokslinimu negaliu tobulai eiliuoti. „Globėjui Jo Malonybei Kun. Viš[inskiui], R[umšiškių] K[lebonui]“. „Vainutas, arba Vainuto gaisras“. „Sveikinimas Kunigo Tiburcijaus Rimkevičiaus, Vainuto Vikar[o], vardinėms“. Įžanga mano eilėms. Tėvui dedikuojant eiles. Trys fragmentai atodūsių į Viešpatį po Švč. Komunijos. Kunigui Rimkevičiui grįžus. „Kalnas ir slėnis“ (pasakėčia). „Tilžės įdomybių galybė, arba Pinigas Tilžėje“. „Bičiuliui T. E.“. Atsakymas į Kun. Butkevičiaus laišką. Naujųjų metų sveikinimas laiške tėvams. Naujųjų metų sveikinimas Kun. Butkevičiui ir [eilėraščių] 11[-ai] prabėgusių mėnesių.

Gruodžio mėnesį surinkti valdininkų šautuvai.

Atsisveikinimas su 1853 metais⁶²

Vieni metai prabėga, antri juos veja. / Šitie sveikina, anie palieka. / Išnyksta, ir amžinos sutemos juos užkloja. / Ta mintis mane labai liūdina. / šiuo metu nykstantieji / Mus pasveikino taip maloniai / Pernykščiais Naujaisiais Metais, nauja stebuklinga spalva / Prasiskleidę tarsi grakšti rožė. / O! Kaip greit prabėgo – / Jau išmušė jų valanda paskutinė / Paskui praeities tamsios gelmės / Įtrauks juos į savo žabangas, // O mums paliks gaudžius atsiminimus / Savo bėgio, savo pavasario, / Kurie išspaus ašarą iš akių, atodūsj iš krūtinės, / Iš širdies aimaną gaudžią. / Po trumpos akimirkos ir mūsų kaktas / Užbers kapų dulkės. / O sielos lengvais angelo sparnais, / Jei joms užteks jėgų, / Pakils į kitą puikų slėnį, / Kur nuostabios šventųjų giesmės. / Jeigu pritrūks – paskęs gelmėse, / Kur siera tvoskia dejonė.

J. ...

Atsisveikinu su Jumis, / Besibaigia penkiasdešimt tretieji metai, / Nuplaukiantys tame devynioliktame amžiuje. / Atsisveikinu, kol kiti neatlėkė. // Jau ir dvyliktą laikrodį išmušė. / Likit sveiki, prabėgę metai. / Jau likimas praskleidė praeities uždangą... / Jūs už jos paslėpti... / Sudiev Jums, nors dažnai kartėlio / Jūsų bėgyje patyriau. / Gal ateinantys daugiau suteiks, / Galbūt valtį pristums prie kranto. // O, juodos mintys, kurios brukte / Brukatės į mano galvą, / Tarsi juodas debesys, atstokite visos. / Ir be jūsų liūdesys

⁶² Eilėraščių antroji redakcija „Wieczór 31. grudnia 1853 roku“ („1853 metų gruodžio 31 d. vakaras“), praleidus vieną posmą, įrašyta į eilėraščių sąsiuvinį *Wiersze*; žr. *ABR*, t. I, p. 188–189; *ABRš*, t. I, p. 61–62, 434–435.

mane graužia... / Liūdesio apimtas, maldauju / Dabar Tavęs, Visagali Kūrėjau, / Kad kitais metais
nebūčiau įstumtas / Į negandų jūrą nakties gūdumoje.

AB.

[1854]

Nr. 1

Sausis

1. Naujieji metai.⁶³

Penktadienis. Atlikę vizitus Prižiūrėtojui Granui, Vachmistrui Klinduchovui, [atbuvę] pusę sumos, į kurią su Venglevskiu vos suspėjome, po pietų ir poilsio, po arbatos vakare kartu su Kunigu Rimkevičium, kuriam paskolinau knygą *Išganingas apaštalu mokslo šūkis*, nuėjome pas Vachmistrą, iš ten pas Kliučvaitį Urniežių, kur ilgai pavakarojė einam gulti.

2. Šeštadienis

3. Sekmadienis⁶⁴

4. Pirmadienis⁶⁵

5. Antradienis

Su pertraukomis rašau praėjusių 1853 metų statistiką

6. Trečiadienis. *Trys karaliai*. Buvau bažnyčioje sumos. Kunigui Butkevičiui nunešiau Krasickio raštus, po arbatos pasiemiau skaityti Schlegelio *Gyvenimo filosofiją*⁶⁶, Kunigas Butkevičius pataria mokytis taip reikalingos lotynų kalbos.

7. Ketvirtadienis.⁶⁷ Ponas Venglevskis išvažiavo į Raseinius su metine Vainuto valsčiaus (valdybos) ataskaita, siuvu raštus į bylas.

8. Penktadienis. Rašau žemaitišką eilėraštį apie pasakėčių naudą⁶⁸. Pagrindiniame sąrašė pažymiu magazinan supiltus grūdus.

9. Šeštadienis. Rašau „Atsiveikinimą su 1853 metais“ bei raštinės dalykus ir buvau mišparuose.

10. Sekmadienis. Buvau bažnyčioje votyvės ir sumos⁶⁹ [...].

11. Pirmadienis. Rašau Valsčiaus valdyboje. Įvyko valsčiaus sueiga.

12. Antradienis. Buvau Naumiestyje.

13. Trečiadienis. Rašau sau raštinėje. Skaitau Schlegelio *Gyvenimo filosofiją* ir *Malviną*.

14. Ketvirtadienis. Taip pat rašau, ir buvo valsčiaus sueiga. Vakare turėjau eiti į kūmus vienai vargšei Vainute gyvenančiai žmogystai. Pakrikštijau sūnų Jurgio Stepono vardu.

15. Penktadienis. Kūmystės proga visą dieną pradykinėjome namie.

16. Šeštadienis. Beveik visą dieną buvau krikštynose. Skaitau Schlegelio *Gyvenimo filosofiją*, einu gulti.

17. Sekmadienis. Buvau bažnyčioje sumos. Paskolinau Ponui Šleževičiui savo *Malviną*⁷⁰.

18. Pirmadienis. Buvo valsčiaus sueiga. Rašau raštinėje. Raštininkas su Viršaičiu išvažiavo į Margiškius.

19. Antradienis. Rašau. Buvo Ponas Miniotas.

⁶³ Rašiau Naujųjų metų sveikinimą Kun. Butkevičiui. (A. B. komentaras – Red.)

⁶⁴ Nebuvau bažnyčioje. (A. B. komentaras – Red.)

⁶⁵ Buvo valsčiaus sueiga. (A. B. komentaras – Red.)

⁶⁶ Friedrichas Schlegelis (1772–1829) – vokiečių literatūros istorikas ir romantinės mokyklos pradininkas. Jo knygą, skirtą pasaulinės krikščionybės istorijai (1828), versta iš prancūzų kalbos vertimo (*Filosofia życia przez Fryderyka Szlegla*, Wilno, 1840, t. I–II), išspausdino vyskupijos spaustuvė. (Prenumeratorių sąrašė nurodomas ir Otonas Praniauskas, „Jo Malonybės vyskupo sekretorius“.)

⁶⁷ Taip pat, nors negausi. (A. B. komentaras – Red.)

⁶⁸ Minimas eilėraštis neišliko.

⁶⁹ Toliau skliaustuose slaptaženklis.

⁷⁰ Turimas galvoje Marijos Wirtemberskos (1768–1854) romanas *Malwina, czyli domyślność serca* (1816), davęs pradžią lenkų sentimentalinei psichologinei literatūros kryptčiai. Šalia Ignaco Krasickio *Mikotaja Doświadczyńskiego przypadki* ir *Pan Podstoli* viena populiariausių knygų.

20. Trečiadienis. Grįžo Raštininkas. Važiuoju pas Poną Šleževičių. Su juo – į Degučius, po arbatos, kurią gėrėme pas Kunigą Janinovičių, ir vakarienės pas Šleževičių vėlai grįžtu namo ir einu gulti.

21. Ketvirtadienis. Buvo valsčiaus sueiga ir Naumiesčio valsčiaus palestra⁷¹.

22. Penktadienis. Rašau raštinėje.

23. Šeštadienis. Taip pat, ir važiuojame į pirtį Gorainiuose⁷² [...].

24. Sekmadienis. Buvau bažnyčioje sumos. [...]

25. Pirmadienis. Rašau raštinėje. Buvo valsčiaus sueiga.

26. Antradienis. Važiuojame medžioti su Girininku Bekeriu. Ponas Šleževičius nušovė stirną. Grįžtame namo.

27. Trečiadienis. Raštininkas su Viršaičiu išvažiavo į Naumiestį⁷³ [...]. Vakare Raštininkas grįžo, atvažiavo Asesorius Dirmantas.

28. Ketvirtadienis. Rašau, užpildau raštus, buvo valsčiaus sueiga.

29. Penktadienis. Rašau. Viršaitis išvažiavo namo.

30. Šeštadienis. Rašau. Buvo Viršaitis ir su Asesorium išvažiavo į Žvingius. Rašau eilėraštį „Išvažiavimas“.

31. Sekmadienis. Buvau bažnyčioje sumos, rašau „Išvažiavimo“ tęsinį. Baigiasi sausis.

O, Naujųjų Metų pasiuntiny, / Pirmasis jų tarne! / Praeities sutemose pasinėręs – / Neilgai viešėjai. / – „ – / Speiguotas sausi, šaltas sausi, / Užvertęs sniegu / Ir todėl mums nepatogus. / Užtat karšta krosnis / – „ – / Dabar meilesnė / Negu viduvasarį. / Sėdime visi kaip prišti / Bet jau geriau troba, // – „ – / Negu vakarais braidžioti / Po sniegą miške, / Kur pakraščiais tyko / Šaltis, prispėdęs spąstų. / – „ – / Verčiau šiltai sėdėti / Troboje prie krosnies, / Negu lauke šalti, / Kur žūsta ne vienas. / – „ – / Išlėk viesulai staugia, / Lėkdami slėniais. / Mano širdis, liūdesio prislėgta, / Ilgisi namiškių.

– „ –

Eilės

Sausio mėnesį rašiau žemaitiškai apie pasakėčių naudą ir pradėjau lenkiškai „Išvažiavimas iš namų“.

Nr. 2

Vasaris

1. Pirmadienis. Rašau raštinėje, Venglevskis išvažiavo į Spraudaičius, šią dieną praleidau pagal 1853 metų taisykles, santūriai.

2. Švč. Mergelės Marijos Įvedybos, arba Grabnyčios. Buvau bažnyčioje sumos. Vakare, galbūt dėl to, kad pasižadėjau eiti išpažinties ir nebuvau, o gal dėl kitos priežasties mane apėmė kažkoks nesuprantamas ilgesys. Skaičiau *Gyvenimo filosofiją*. Rašiau raštinės popierius bei bylas ir tolesnį eilių „Išvažiavimas“ tęsinį. Einu gulti.

3. Trečiadienis. Visą dieną rašau raštinėje, vakare – nežinau, ar dėl šiandien lauke siautusios baisios pūgos, ar dėl baisių sapnų, kurie sapnavosi praėjusią naktį – visą perėmė ilgesys. Visą vakarą rašau, beldžiu skaitytuvais, einu gulti.

4. Ketvirtadienis. Grįžo Ponas Venglevskis su P. Šleževičium. Namie gėrėme pušą.

5. Penktadienis. Taip pat, ir buvo Macedonskis kviesti į dukters vestuves.

⁷¹ Valsčiaus teismas, sprendęs ginčus ir bylas tarp valstiečių. Valsčiaus arba seniūnijos sueiga rinko kasmet nuo 4 iki 12 paeilui pareigas einančių teisėjų.

⁷² Neišsifruojama; toliau slaptaženklis.

⁷³ Toliau slaptaženklis.

6. Šeštadienis. Rašau raštinėje.
7. Sekmadienis. Buvau bažnyčioje sumos. Rašau.
8. Pirmadienis. Rašau. Ir gavome Apygardos Viršininko įsakymą surinkti po 9 [rekrutus] nuo 1000 sielų⁷⁴.
9. Antradienis. Rašau. Vakare surinkome rekrutus.
10. Trečiadienis. Buvome pas Macedonskį vestuvėse, šokome žemaičių šokius.
11. Ketvirtadienis }
 12. Penktadienis } Rašau šaukiamųjų sąrašus.
 13. Šeštadienis }
14. Sekmadienis. Buvau bažnyčioje, į brolių mišias nespėjau, tik į sumą ir pamokslą.
15. Pirmadienis }
 16. Antradienis } Baigiu šaukiamųjų sąrašus. Tas abi
 17. Trečiadienis }
 18. Ketvirtadienis } Atlieku raštinėje įvairius ją
 } liečiančius darbus.⁷⁵
19. Penktadienis. Rašau magazino žiniaraštį, atvažiavo kažkoks nepažįstamas valdininkas.
20. Šeštadienis. Kai vakarykštis valdininkas parodė savo dokumentus, sužinojome, kad tai Rūmų Stripčis Koreiva⁷⁶. Vakare atvažiavo Apygardos raštinės Sekretorius Buivenis⁷⁷ su Apygardos Viršininko Padėjėju Puzirevskiu для повнѣрки призывныхъ списковъ⁷⁸, bet pripažino, kad jie netikusiai sudaryti.
21. Sekmadienis. Stripčis sušaukė valsčiaus sueigą. Sužinojome, kad Viršaitį įdavė žydas, ir užtat atvažiavo Stripčis. Dėl to nebuvau bažnyčioje. Vakare Puzirevskis su Buiveniu išvažiavo į Naumiestį. Vakare Stripčis darė dokumentacijos ir pinigų reviziją [...]. Vir[šaitis]⁷⁹ g[irtas] įž[eidė] Str[iapčį]. Kil[o] did[elis] sk[andalas].
22. Pirmadienis. Jo Malonybė Stripčis, kuriam vakare buvau pristatytas, šiandien kalbėjo apie reikalą, aprašytą dienoraštyje 1853 metų kovo 15 d., ir apie visa kita, davė savo patarimų. Klausinėjo valstiečius apie Viršaitį, apie jį visi gerai atsiliepė. Rašome šaukiamųjų sąrašus. Sekmadienio svečiai sugrįžo iš Naumiesčio. Nakvoja. Sėdime, rašome iki vėlumos.
23. Antradienis. Užgavėnės. Viršaitis atsiprašė Stripčį už šiurkštumą, susitaikė su žydais. Vakare visi išvažiavo. Rašiau pasveikinimą Viršaičiui rytdienos vardinių proga.
24. Trečiadienis. Pelenų diena. Nebuvau bažnyčioje.
22. }
 23. } Išsijuose rašome pašauktųjų sąrašus, mažai naktį tenumigdami.
 24. }
25. Ketvirtadienis.
25. Atvažiavo tie [patys] svečiai, išskyrus Stripčį.
26. Penktadienis }
 27. Šeštadienis } { Neužmiegame per naktis, rašydami šaukimus,
 28. Sekmadienis } { dieną traukiami burtai⁸⁰, 27 ir 28 rašome burtų sąrašą.

⁷⁴ Po 1848–1849 metų revoliucinių įvykių Lietuvoje rekrutų buvo imama daugiau negu paprastai.

⁷⁵ Viršaitis žadėjo man pasiūdinti kostiumą ir batus. Taip pat buvau Panelės Konstancijos Miniotaitės vardinėse, rašiau pasv[eikinimą] vard[inėms]. (A. B. komentaras – Red.)

⁷⁶ Koreiva Michailas. Apskrities stripčis, prokuroro padėjėjas, prižiūrėdavo vietos teismo įstaigas, nuo 1826 metų – valstybinių valstiečių bylas. Nuo 1864-ųjų stripčiai – teismo tardytojai.

⁷⁷ Povilui Buiveniui Baranauskas 1854 metų birželio 28 dieną parašė eilėraštį „Z powinszowaniem Imienin W. J. Panu Pawłowi Bujwenowi“ („Sveikinimas Jo Malonybės Pono Povilo Buiveno vardinėms“). Žr. *ABR*, t. I, p. 238–239, 471; *ABRš*, t. I, p. 66, 436.

⁷⁸ Patikrinti šaukiamųjų sąrašų (*rus.*)

⁷⁹ Prieš santrumpą skliaustuose slaptaženklis.

⁸⁰ Šaukimas į kariuomenę buvo sprendžiamas burtų keliu, burtai (liosai) traukiami kartą per visą gyvenimą.

28. Nebuvau bažnyčioje. Po pietų išvažiavo svečiai, o aš medituojau sau nežinia apie ką, nes nesuprantu, ko man sopa širdį.⁸¹ [...] Pavakary P. Ševčinkova atnešė pranešimą apie mano vardu adresuotą laišką su penkiais rubliais.

O mano likime apraudotas, / Kurs nuodiji mano jaunystę, / Kad aš tavo audrų nukamuotas, / Tartum nenujauti. // – „ – / Nors rūstus vasaris prabėgo, / Ir pasisveikino / Prie mūsų slenksčio pasirodęs kovas, / Tu nepasitaisi. / – „ – / Jau negaliu toliau pakelti / Tavo tironijos. / Valstybinių Turtų Rūmų / Turiu prašyti sau vietos. / – „ – / Tiktai labai stiprūs šalčiai / Ir išjudėję vandenys, / Skubūs ir svarbūs darbai, / Visoki nepatogumai.

– „ –

– „ –

Užsiėmimai vasario mėnesį

– „ –

Eilės

Sveikinimai P. K. M. ir M. E. vardinėms.

Nr. 3

Kovas

1. Pirmadienis. Rašau pareiškimą, arba prašymą, Rūmams, kad mane paskirtų į Anykščius Raštininku, vakare išvažiuoju į Tauragę, Sartininkuose nakvoju pas Rastučius.

2. Antradienis. Po arbatos, papusryčiavęs Margiškiuose pas P. Jautakį, prieš pietus pasiekiu Tauragę, atiduodu raštus paštui. Atsiimu laišką nuo tėvų su penkiais rubliais. Atrašau jiems apie savo reikalus. Įteikiu paštui. Grįžtu namo. Po vakarienės einu gulti.

3. Trečiadienis. Rašau raštinėje visą dieną.

4. Ketvirtadienis. Šventas Kazimieras. Buvau bažnyčioje. Buvo Patarėjas Puzirevskis.

5. Penktadienis

6. Šeštadienis } Rašau raštinėje visą dieną.

7. Sekmadienis. Buvau bažnyčioje. Pirkau žemaitiškas knygeles: 1) apie tabaką, 2) apie atsargumą su ugnimi, 3) apie sodininkystę⁸², rašau raštinėje.

8. Pirmadienis

9. Antradienis

10. Trečiadienis

11. Ketvirtadienis

12. Penktadienis

} Rašau raštinėje visokius su praėjusių metų pinigineis sąskaitomis susijusius dokumentus. Dvi naktis nemiegojome

13. Šeštadienis. Baigiame. Raštininkas su knygomis vyksta į Raseinius, palydžiu jį ligi Viršaičio. Vėlai grįžtu nusiminęs, apimtas baimės.

14. Sekmadienis. Buvau bažnyčioje sumos prie išstatyto Švenčiausiojo Sakramento. Po pietų buvau klebonijoje, skaičiau *Русский Инвалидъ*⁸³. Rašau, vakare einu gulti.

15. Pirmadienis. Rašau visą dieną raštinėje. Buvo valsčiaus sueiga ir Viršaitis.

16. Antradienis. Taip pat, ir buvo Ponas Puzirevskis. Grįžo Raštininkas, sėdžiu visą naktį ir rašau.

⁸¹ Neiššifruojama; toliau slaptaženkliis.

⁸² Simono Daukanto *Pamokimas ape auginimą taboku* [...], Petropilie, 1874; *Ugnės – kningėlė* [...], Petropilie, 1849; *Pamokstą ape sodnus arba dajginus wajsingû mediû* [...], Petropilie, 1849.

⁸³ Rusų laikraštis, iki 1848 metų apščiau informuodavo apie krašto ir užsienio įvykius.

17. Trečiadienis. Išveža rekrutus, palieku vienas pats. Buvo P. Puzirevskis. Ž[uvo] Jurg. už pin[igus], im[tus] iš rek[rutų].
18. Ketvirtadienis. Visą dieną ir iki vėlios nakties rašau nuosprendžius į knygas ir užpildau raštus.
19. Penktadienis. Baigiu surašyti nuosprendžius. Užpildau kai kuriuos raštus.
20. Šeštadienis. Visą dieną rašau prievolių knygą.
21. Sekmadienis. Buvau bažnyčioje sumos. Rašau prievolių knygą.
22. Pirmadienis. Grįžta [rekrutų] Pristatytojo Padėjėjas iš Šiaulių ir praneša, kad pabėgo keli rekrutai. Užrašau, kuriuos reikės atiduoti.
23. Antradienis. Rašau prievolių knygą.
24. Trečiadienis. P. Venglevskis grįžta iš Šiaulių imti rekrutų. Išmatavome juos.
25. Ketvirtadienis. Apreiškimas Švč. M. Marijai. Buvau bažnyčioje sumos. Išvažiavo su rekrutais, gėriau arbatą klebonijoje, skaitėme *Русский Инвалидъ*.
26. Penktadienis. Metai, kai atsisveikinau su tėvais. Visą dieną liūdna, vakare mane sujaudino visoki apmąstymai.
27. Šeštadienis. Rašau laišką tėvams apie savo išgyvenimus.
28. Sekmadienis. Buvau bažnyčioje sumos, po pietų rašiau, pavakary klebonijoje skaitėme *Русский Инвалидъ*, o vėliau gėrėme arbatą.
29. Pirmadienis. Buvo valsčiaus sueiga, Viršaitis su Apygardos valdybos Pasiuntiniu anksti išvažiavo. Matininkas Šleževičius važiuoja į Kauną ir pažadėjo iškelti mano reikalą. Išsiunčiau laišką tėvams.
30. Antradienis } Rašau knygon ūkininkų ir samdinių prievoles.
31. Trečiadienis }

Jau prabėgo visi metai, / Kai atsisveikinau su gimtine. / Matau apščiai rūpesčių ir sielvartų, / Tik laimės valandų nesulaukiu. // Saulelė pakyla į vidurį skliauto, / Riedėdama dangaus lanku. / Vanduo stebėtinai senka, / Paskui žiemą pavasaris seka. // Nepastebimai pralėkė kovas, / Net neatsisveikinau su juo. / Ak, kaip liūdna, kaip liūdna / Čia man, ištremtam iš gimtinės. / – „ – // Upės plaukia, miškai ošia, / Ir šalnos pykdo. / Ir visai drąsiai čiurlena / Vingrūs upeliai.

Nr. 4
Balandis

1. Ketvirtadienis. Buvo valsčiaus sueiga. Vakare grįžo iš Šiaulių Raštininkas.
2. Penktadienis. Rašau prievolių paskirstymą.
3. Šeštadienis. Taip pat.
4. Verbų sekmadienis. Buvau bažnyčioje sumos. Ir rašau raštinėje. Gavau iš Rūmų nutarimą, kad mano prašymas nepatenkinamas. Todėl sėdžiu nusiminęs, ir tiek.
5. Pirmadienis. Rašau raštinėje, išsiuntėme į Raseinius Apygardai, vakare grįžo Raštininkas iš Raseinių.
24. Šeštadienis. Užimtas su raštine susijusiais darbais.
25. Sekmadienis. Buvau Degučiuose šv. Vincento atlaiduose, vėlai vakare grįžome su Ponais Raštininku ir Apygardos Asesorius Sekretorium Volodkevičium.
26. Pirmadienis. Rašau raštinėje. Lėbavome. Pas Chaimą išgėrėme 1 butelį romo su arbata, 3 [butelius] soterno, 2 portveino ir 1 šampano su Ponais Pečlevičium, Volodkevičium, Venglevskiu ir Erciumi.
27. Antradienis. Rašau raštinėje.
28. Trečiadienis } Rašau raštinėje, su P. Sekretoriumi einame

29. Ketvirtadienis pasivaikščioti.⁸⁴ [...] L[ošėme] pr[eferansą].
30. Penktadienis

Nr. 5

Gegužė–birželis

1. Šeštadienis. Rašau. Pasivaikščiujome su P. Sekretoriumi Volodkevičium, vakare⁸⁵ [...] l[ošėme] prefer[ansą] v[isą] naktį iki 11 valandos ryto.
2. Sekmadienis. Nusiprausiau ir buvau bažnyčioje sumos. Buvo P. Pečlevičius. Išvyko Sekretorius V[olodkevičius]⁸⁶ [...]. Šiek tiek numigau, po pietų rašau.
3. Pirmadienis. Baigiu činšo knygą.
4. Antradienis } Buvau magazine, su Magazino Prižiūrėtoju išdavinėjome
5. Trečiadienis } grūdus.
6. Ketvirtadienis. Valsčiaus valdybos nariai išvažiavo prisiekti į Raseinius.
7. Penktadienis. Atvažiavo Jo Malonybė Ponas Patarėjas Puzirevskis, nakvoja, vakare Ponas Stanislovas Venglevskis, Miškų Matininkas, ir jis nakvoja.
8. Šeštadienis. Išvažiavo Ponas Patarėjas. Švenčiame P. Stanislovo vardines. Rašau raštinėje.
9. Sekmadienis. Buvau bažnyčioje. Išvažiavo P. Stanislovas, buvo Matininkas Šleževičius.
10. Pirmadienis. Rašau raštinėje.
11. Antradienis. Taip pat. Ir rašau projektą apie Ercių, valsčiaus prašymą dėl jo.
12. Trečiadienis. Rašome žinias apie per visus šaukimus nepristatytus rekrutus, atvažiavo Dobilas⁸⁷, atsiųstas [paimti] tų žinių.
13. Ketvirtadienis. Buvo valsčiaus sueiga. Žmonės nori Erciaus. Išvažiavo Dobilas.
14. Penktadienis. Vainuto gaisro metinės, buvau arbatos pas Kleboną.
15. Šeštadienis. Rašau prašymą ir kitus raštinės popierius.
16. Sekmadienis. Buvau bažnyčioje adynų, Naumiestyje sumos. Pirkau [medžiagos] kelnėms, ankrūtiniui, 4 nosines, muilo gabalėlį, pomados dėžutę ir 3 albumėlius.
17. Pirmadienis. Buvo Ercius ir sueiga. Su Venglevskiu buvome pas Verlingą ir Šleževičių, nakvojame.
18. Antradienis. Po pietų grįžtame. Skaitau *Dziennik Warszawski*. Einu gulti.
19. Trečiadienis. Rašau raštinėje, Venglevskis važiavo į Skiržemę. Vedžiojo mešką⁸⁸. Buvau mišparuose.
20. Ketvirtadienis. *Viešpaties Žengimas į Dangų*. Buvau sumos ir votyvos*, ir mišparų*. Klebonijoje – pusryčių ir arbatos. Išg[érėme] kokius 8 but[elius] port[erio].
21. Penktadienis. Rašau raštinėje, vakare buvo arbatos Urniežius su žmona ir dukterim. Veng[levskis] netei[singai] mane išb[arė], paprastai kvailys, kai p[asigeria].

⁸⁴ Toliau skliaustuose slaptaženklis.

⁸⁵ Toliau skliaustuose slaptaženklis.

⁸⁶ Toliau slaptaženklis.

⁸⁷ Antanas Dobilas, Raseinių raštininkas. Jam mirus 1855 metais Baranauskas parašė eilėraštį „Do S. P. Antoniego Dobiłasa“ („Švento atminimo Antanui Dobilui“), žr. *ABR*, t. I, p. 387–389, *ABRŠ*, t. I, p. 31, 418–419.

⁸⁸ Meškininkai vedžiodavo po kaimus dresiruotas meškas, kurias apmokydavo „meškų akademijoje“ Kaune. Garsioji Smurgainių „meškų akademija“ duodavo dresiruotų meškų Lietuvai, Lenkijai ir Rusijai. Ilgiausiai meškininkai išsilaikė Žemaitijoje. Valančius 1856 08 21 rašte rašė: „Su didžiausiu sopuliu širdies mano girdžiu, jogei daug vietose krikščionies katalikai prašo meškininkus, idant namus, butus ir gyvولیus jų švęstų, o anie už piningus visokias su meška šventvagiškas daro ceremonijas, vadžioja visur po trobas, klėčes ir staldus, po daržines ir jaujas tą žvėrį, tuncindami ir pagal noro savo rėkindami, o jos kudlomis išpeštomis sumaišiusys su nukirptais plaukais gaspadorių, gaspadinių, smilko...“ (*Mūsų senovė*, nr. 1 (6), 1937, p. 116–117).

* Votyva – katalikų ankstyvosios mišios. (Red.)

** Mišparai – popietinės krikščionių pamaldos. (Red.)

22. Šeštadienis. Rašau raštinėje, po pietų buvau Gamėje pas Matininką, iš ten važiuojame dėl žemės valdymo ginčo į Degučius. Nakvoju pas Šleževičių.

23. Sekmadienis. Važiuojame į Vainutą, iš ten į bažnyčios šventinimo iškilmes Žvingiuose. Po pamaldų į Spraudaičius pas Ercių pietų ir po arbatos iš ten pas Makauskus į Žvingius. Išgėrę porterio iš ten pas Dilertą į Pajūriškius, išgėrę punšiuko iš ten pas Makauską nakvoti.

24. Pirmadienis. Po arbatos, pusryčių ir pamaldų bažnyčioje važiuojame namo, Bikavėnuose pas Bernotą gėrėme šaltą punšą, pas Šimkevičių degtinėlę. Skaitau *Dziennik Warszawski*.⁸⁹ [...]

25. Antradienis

26. Trečiadienis

27. Ketvirtadienis

} Rašau nuosprendžius į tam skirtas knygas.

28. Penktadienis. Baigiu.

29. Šeštadienis. Rašau magazino sąrašus. Buvau mišparų.

30. Sekmadienis. Šventosios Dvasios Atsiuntimas. Buvau bažnyčioje sumos. Ir l[ošiau] pr[eferansą].

31. Pirmadienis. Buvau bažnyčioje votyvos, sumos ir mišparų.

Nr. 6

Birželis

1. Antradienis. *JĖZAUS širdies iškilmė*. Buvau bažnyčioje per votyvą, sumą ir mišparus [...] *iki 100 s[idabro] rb.*

2. Trečiadienis. Buvome pas Matininką Šleževičių, su juo nuvažiavome į vestuves pas Adomą Stanciką Kivyliuose, buvo Vainuto kunigai. Po pietų ir arbatos naktį nuvežėme Matininką ir auštant grįžome namo.

3. Ketvirtadienis. Truputį sopa galvą, bet rašau, ir nieko daugiau.

4. Penktadienis

5. Šeštadienis

} Rašau magazino sąrašus ir knygą.

6. Sekmadienis. Buvau bažnyčioje.

7. Pirmadienis

8. Antradienis

} Baigiau magazino žinias.

9. Trečiadienis. Važiuoju į Galnę žvejoti, bet tuščios pastangos – nieko nesugavom. Nakvoju pas Šleževičių.

10. Ketvirtadienis. Dievo Kūno šventė. Sužinau, kad mane kelia į Raseinius. Buvau bažnyčioje votyvos, sumos ir mišparų.

11. Penktadienis } Buvau sumos ir mišparų; sumos ir Jo Malonybes

12. Šeštadienis } P. Kapitono Grano vardinėse.

13. Sekmadienis. Mano vardinės. Po sumos ir mišparų pakviečiau vardinių [vaišių] Kapitoną Graną, Mokytoją Piotrovskį, Kunigą Rimkevičių su broliu raižytoju, joms pasibaigus, einu gulti.

14. Pirmadienis. Rašau raštinėje. Buvau sumos ir mišparų.

15. Antradienis. Taip pat. Ir atvažiavo Kleinas, paskirtas į mano vietą. Buvau sumos ir miš[parų].

16. Trečiadienis. Rengiuosi kelionėn. Buvau sumos ir mišparų.

17. Ketvirtadienis. Po sumos ir pusryčių išvažiuoju. Nakvoju Šilalėje, nes pylė baisus lietus.

18. Penktadienis. Balsiai, Obelynas, Upyna, Skaudvilė, Nemakščiai ir Viduklė, vakare privažiuoju Raseinius⁹⁰.

⁸⁹ Toliau slaptaženkliis.

⁹⁰ Raseiniai – vienas stambiausių Lietuvos miestų, žinomas jau XVII amžiuje. Jame, 1857 metų duomenimis, 8516 gyventojų. Raseinių panoramoje iškilo dominikonų bažnyčios ir vienuolyno aukšti bokštai (1644), liuteronų evangelikų bažnyčia, pravoslavų cerkvė, dvi

19. Šeštadienis.

Pastaba. 1854 m. rugsėjo 5 d., sekmadienis

Po ilgo ir blausiai nuobodaus gyvenimo Raseiniuose mano širdis patyrė didžiausią saldybę, siela iš tikrųjų pajuto tai, apie ką ilgai svajoto anuomet iš sielvarto plėšydamas sau širdį – laimę pasaulyje.

[Rugpjūtis]

18 rugpjūčio, trečiadienį mane išleido pas tėvus, naktį išvažiavau.

19. Ketvirtadienis. Saulei tekant, keičiu arklius Ariogaloje, vėliau Josvainiuose, po pietų Daukainiuose, vakare sustoju Milašiūnuose ir nakvoju.

20. Penktadienis. Išvažiuoju. Ukmergės pašte atiduodu laišką P. Kracui⁹¹. Per pietus sustoju Pamūšyje. Pavakary – pas Urboną, naktį – pas tėvus. Sukilo, sveikinomės su ašaromis akyse, neinu gulti, nes nesinori, ir brolis Jonas prisideda⁹², viešiu visą savaitę, bet po malonių viešnagės akimirku atėjo lemtingas išsiskyrimas.

30 rugpjūčio. Pirmadienis. Atsisveikinu su tėvais šaltai ir abejingai, išvažiuoju su broliu Jonu, sustojame Paryžiuje, vėliau pas Urboną, pavakary Pamūšyje P. Karosas vaišina arbata, išsiskiriame su broliu, išvažiuoju. Pasigendu burnoso. Grįžtu pas P. Urboną, joju į Anykščius, labai nuliūdinau tėvus, nes burnosas pamestas miške. Nakvoju.

31. Antradienis. Prieš saulėtekį išvažiuoju, graudžiai atsisveikinęs, širdis man plyšta iš sielvarto, dviem upeliais iš akių besiliejančių ašarų niekaip neįmanoma sulaukyti. Po arbatos pas Urboną išvažiuoju, praeiviai, klausinėjami apie burnosą, atsakydavo neigiamai. Keičiu arklius Pamūšyje, nakvoju Milašiūnuose.

Rugsėjis

1. Trečiadienis. Išvažiuoju, nakvoju Josvainiuose.

2. Ketvirtadienis. Pasiėkiu Raseinius.

3. Penktadienis. Rašau.

4. Šeštadienis. Atgailauju už svetimas nuodėmes. P. Bui[enis], apsirikus Kracui, pirmą kartą gyvenime užgavo mano asmenį. Man nepaprastai liūdna.

5. Sekmadienis. Dirbu, nebuvau bažnyčioje pamaldose. Skaitau *Išganingą šūkį*, verkiu, ir skausmas drasko širdį, *Vytauto prie Vorkšlos* ir *Liaudies dainų nuo Nemuno žemupio* skaitymas⁹³ protą šiek tiek nuramino ir širdį apmaldė.

žydų sinagogos. Po 1831 metų sukilimo uždaryta pijorų mokykla. Miestas puikavosi rotušė, apygardos banku, apygardos ir apskrities teismai, bajorų įstaiga, daugybe kitų įstaigų ir įstaigėlių. Čia veikė penkiaklasė apskrities bajorų mokykla, privatus keturių klasių mergaičių pensionas, žydų valstybinė mokykla. Mieste 3 ligoninės, 2 restoranai, 4 valgyklos, 9 viešbučiai. Dvidešimt gatvių. Jose įsikūrusios net 148 krautuvės. Raseiniuose darbavosi 63 siuvėjai, 42 batsiuviai, 54 duonkepiai, 15 mėsininkų, 12 kalvių, 10 dailidžių, 6 auksakaliai, 4 laikrodininkai ir t. t. Baranauskas Raseiniuose dirbo 1854 06 18–1855 04 14.

⁹¹ Fadėjus Kracas, Kauno valstybinių turtų rūmų ūkio skyriaus vedėjas.

⁹² Jonas Baranauskas (1828–1904), vyriausias poeto brolis. Jis mokėsi tik Anykščių mokykloje, dirbo ūkyje. Autoritetingas žmogus, meninių polinkių. Žmonės negalėdavę atsiklausti jo giedojimo. Per 1863 metų sukilimą buvo paskirtas Anykščių valsčiaus viršaičiu ir turėjo pranešinti apie sukilimą išėjusius anykštėnus. Jam patikėtų pareigų nepateisinęs, apkaltintas sukilimo rėmimu, 1864 metais ištremtas kartu su jaunesniu broliu Anupru, sukilėliu. Grįžo po 12 metų. Jono Baranausko nuorašai išsaugoję „Kelionės Petaburkai“ tekstą.

⁹³ Franciszek Zatorski, *Witold nad Workšlą. Pieśni ludu z nad dolnego Niemna. Przekład z litewskiego podług zbioru Rhesa*. Warszawa, 1844. Greta istorinės poemos apie Vytautą prie Vorkšlos knygoje išspausdinta apie 70 dainų vertimų iš Liudviko Rėzos rinkinio *Dainos*.

Kitos dienos kaip paprastai raštinėje; kasdienių įvykių nežymiu, tik užsirašau svarbesnius.

19. Išvažiuoju su Apygardos pinigais į Kauną.

22. Įteikiu prašymą Jo Malonybei Prezidentui, kad man skirtų Raštininko vietą Panevėžio apygardoje. Gaunu rezoliuciją: «Назначить въ Поневъжскій округъ или Тельшевскій»⁹⁴. Be to, Prezidentas žodžiu pažadėjo vietą Viešvėnuose, Telšių apskrityje. Nors ten ir nepageidauju, negalėjau prieštarauti „predloženiju“⁹⁵. Dar Rūmų Asesorius Ponas Lobočenka rašo rekomendacinį laišką Telšių apygardos Viršininkui. Stalo Viršininko Padėjėjas Ponas Sipavičius pareiškia, kad Užpaliuose yra vieta ir kad ten galiu būti paskirtas. Išvykstu.

Raseiniuose ilgai laukiau Rūmų įsakymo Apygardai, turinčio išspręsti mano likimą, bet laukimas buvo bevaisis.

Lapkritis

– „ –

2. Pirmadienis. Vykstu komandiruotėn į Kauną.

4. Pasiekiu Kauną, bet mano reikalui nieko nėra nuspręsta, paskyrimas neparašytas. Pasiskolinu iš Kairio 6 s[idabro] rb, iš P. Kėdainio pusę imperialo⁹⁶ reikalui paremti; rašo paskyrimą į Užpalius. Negalėdamas sulaukti pabaigos, 8 [valandą] išvažiuoju iš Kauno, tikėdamasis skubios rezoliucijos ir būdamas tikras dėl savo pastangų rezultatų.

15. Pirmadienis. Apygardos Viršininko Padėjėjas P. Puzirevskis mane nuskriaudė. Todėl rašiau prašymą Jo Malonybei Prezidentui, prašydamas teisingumo. Truputį negaluoju.

16. Antradienis. Mane išveža į ligoninę.

Gruodis

4. Šeštadienis. Mane išrašo.

8. Trečiadienis. Po beprasmiško stumdymosi ir laukimo nepriėjęs išpažinties einu namo ir randu komandiruotę į Kauną. Vakare išvykstu Žandarmerijos Pulkininko P. Skvorcovo briku⁹⁷. 12 [valandą] nakties privažiuoju Girkalnį, nakvoju ir palieku briką, nes labai gilus sniego.

9. Ketvirtadienis. Anksti išvažiuoju šlajomis, sustoju Ariogaloje, dėl briko rašau laišką Viršininkui (kuris jo rankų nepasiekė), keičiu arklius Josvainiuose, ties Ariogala pervažiavau užšalusią Dubysą, ties Labūnava persikėliau per Nevėžį. Nakvoju Babtuose.

10. Penktadienis. Imu arklius, važiuoju, pavakary privažiuoju Kauną, iš kelionpinigių ir pasiskolintų [pinigių] iš Josvainių Raštininko Pono Butkevičiaus gražinu skolas: Ponui Kairiui 6 s[idabro] rb ir Kėdainiui 5 rb, 15 kp.

11. Šeštadienis. Pernakvoju pas P. Vincentą Stefanavičių. Pas P. Prezidentą sutvarkiau, ko buvau siūstas. Paėmęs kitą siuntinėlį, vakare išvažiuoju atgal. Temstant botu persikėliau per Viliją. Šaltis, sniegas ir vėjas mane taip perėmė, kad jaučiuosi vos gyvas, 11 [valandą] nakties sustoju Babtuose.

12. Sekmadienis. Išgėręs arbatos, 12 [valandą] nakties iš Babtų išvažiuoju. Vėjas pamažu rimsta, snausdamas važiuoju Kėdainių link į Josvainius. Vežėjas, nežinodamas kelio, buvo benukrypstęs nuo Josvainių, pabudęs jį sugražinu išvydęs, kad Josvainiai jau mums už nugaros, privažiuojame Josvainius, o iš ten išvažiuoja Apyg[ardos] Virš[ininko] Padėjėjas Kauno apskričiai P. Čerleniovskis, keičiu arklius.

⁹⁴ „Paskirti į Panevėžio arba Telšių apygardą“ (rus.).

⁹⁵ Pasiūlymui (rus.).

⁹⁶ Pusė imperialo – auksinė moneta; imperialas lygus to meto 15 rublių.

⁹⁷ Ivanas Skvorcovas, Kauno žandarų korpuso štabo karininkas, vedė kvotas, vykdė egzekucijas maištaujančių valstiečių vietovėse.

Leidžiuosi į Ariogalą, iš kur 8 [valandą] ryto išvažiuoju į Raseinius, gilus sniegas, daugybė ratų, vežimų su krovniais, anei prasilenkti. Vakare pasiekiu Raseinius.

20.

1855 metai

Sausio 6 d.

Dvidešimt pirmieji mano gyvenimo metai, / Sveikinu jus, sveikinu sutikęs. / Jau apkabinu jus ir džiaugiuosi, / Kad matau jus savo būste./* / Bet mano reikalai susipynė / Dvidešimtaisiais metais, / Ir visi planai mano / Tolesnio gyvenimo suiro. /* / Jus atitaisysite ar galutinai nutraukę / Iškelsite kitą tikslą. / Nerūpestingai džiaugsiuosi palaimintomis akimirkomis / Arba pakelsiu nepelnytą smūgį.

*

Sausio 22 d. mane komandiravo pasiuntiniu į Kauną, ir tikiuosi vakare 8 [valandą] išvykti. Taip ir yra. Važiavau 9 [valandą] vakaro, Kaune atsidūriau 23 d. 10 [valandą] ryto, 25 d. sužinojau, kad į Surviliškį patekti vyliausi tuščiai. Jo Malonybei Prezidentui primygtinai reikalaujant, sutinku [vykti] į Telšių apskritį. Iš Kauno išvažiavau 26 d., 1 [valandą] nakties su Valstybės Turtų Rūmų Sekretorium P. Buinickiu. 27 d. 6 [valandą] vakare pasiekiu Raseinius. Su kiekvienu paštu, kuo labiausiai nerimaudamas, laikiu galutinio paskyrimo.

Vasario 23 d.

Viršininkas pranešė, kad, jam prašant mane palikti Raseinių apyg[ardoje], Prezidentas liepė [mane] sulaikyti ligi Rūmų įsakymo, kuriuo paskirsią man vietą toje pačioje apygardoje.

[Vasario] 24 d.

Broliai Jonai rašiau ir šiandien pat paštu išsiunčiau laišką, kuriame plačiai išdėdėčiau savo reikalus ir visas mano likimą liečiančias aplinkybes ir lemiančias arba bent galinčias nulemti ateitį.

Kovo 1 d.

Jau atėjo mielas pavasaris, / Jau nušvito šiltos dienešės, – / Vėl sniegu apsidengė žemė, / Vieversio giesmė nutilo. /* / Pūgomis suūžė vėjas / Tartum sausio mėnesį / Ir gyvulėliai nedrįsta / Išėiti kieman iš tvartų. /* / Iš letargo pabudo rogės. / Saulelė debesio užklota. / Garsiai sušniokštė upės / Ir vėl niūriai nutilo. /* / Patvinęs upelis, triukšmingai / Virsdamas nuo uolos viršūnės, / Staiga buvo sustabdytas, / Ir bangos suakmenėjo. /* / Snaudžia gaivusis kovas, / Snaudžia pavasario stebuklai. / Šalta, nyku kaip žiemą. / Širdyje – liūdesys ir nuobodulys.⁹⁸

Pastaba: tas eilėraštelis pritaikytas šių metų pavasariui, kadangi nuo pusės vasario sušilo, o prasidėjus kovui staiga iškrito sniegas, vėjas pripustė, ir kai kuriomis dienomis šaltis krito ligi 15-os laipsnių.

– „ –

⁹⁸ Eilėraščio, dedikuoto Raseinių apygardos valdybos viršininko, Rūmų patarėjo Ignoto Čyžo sūnui Antanui Čyžiui, pirmoji redakcija siekė penkių posmų. Išplėstas ligi 8 posmų eilėraštis įrašytas rinkiniuose *Wiersze ir Ułamki moich uczuć*. Žr. *ABR*, t. I, p. 246–247, *ABRš*, t. I, p. 73, 440–441.

Kovo 22 d.⁹⁹ Antradienis. Rašau iš ryto raštinėje, pietų metu prašiau išleisti pas tėvus Velykoms; gavęs [leidimą] 5 valandą po pietų iškeliuju su Jankevičium ir Kuprevičium, Ariogalos Raštininkais, 11 valandą pasiekėme Ariogalą, iš kur 1-ą po vidurnakčio rogėmis išvažiavau ir auštant sustojau Josvainiuose.

23. Trečiadienis. Keičiu arklius Josvainiuose ir Daukainiuose, vakare Milašiuuose, dar neišaušus atvykau į Kadrėnus. Važiavau ratais.

24. Ketvirtadienis. Laukiau Kadrėnuose kone 4 valandas, važiuoju į Papragius ratais, iš ten, praslinkus 4 valandoms, 2-ą po pietų 1-u arkliu išvažiuoju rogėmis į Anykščius, pas tėvus atsidūriau pavakary, dar su saule, nelauktas, nepastebėtas įsmukau į trobą, čia mane sveikino su džiaugsmo ašaromis. Maloniai besipasakojant, praleidau vakarą, papoteriavęs einu gulti.

25. Penktadienis. Buvau bažnyčioje. Įdomūs, linksmi, mieli, jautrūs, liūdinantys – visoki pokalbiai giminių būryje. Slapčia darau sąžinės sąskaitą. Papoteriavę su broliu nuėjome poilsio.

26. Šeštadienis. Bažnyčioje priėjau metinės šventos išpažinties, sielą pastiprinau Išganytojo Kūnu ir Krauju. Po rytmetinių pamaldų, pietų, skaitymų, pokalbių, apmąstymų ir giedojimų ėjome į mišparus, arba kompletus, iš kur po pamokslo grįžę namo, po religinių krikščioniškų pasikalbėjimų ir poterių nuėjome ilsėtis.

27. Sekmadienis. Buvau rezurekcijoje, jutrynoje, primarijoj*, suplikacijose**, sumoje ir mišparuose, su broliu Jonu vizitavome P. Adasių; jis savo ruožtu aplankė mūsų tėvų namus, kur smagiai leidome laiką lošdami kiksą.

28. Pirmadienis. Išklausę bažnyčioje pamaldas, su Jonu vizitavome P. Adasių, dėdę Kazimierą A., mano šv. krikšto motiną Levandavičienę. Grįžtame iš jos vėlai naktį. Ir atgiedoję šventas giesmes, ir papoteriavę, einame ilsėtis.

29. Antradienis. Po šventų mišių pakviestas vizitavau P. Gutauską. Vėliau su Jonu nuvykome vizito pas Stanislovą Kairį. Po to, pagiedoję šventas giesmes, pasimeldę, papoteriavę, pasišnekučiavę, su Jonu ėjome poilsio.

30. Trečiadienis. Savo paskutiniąsias eiles rašau į paruoštą seksterną, pavadintą „Mano jausmų nuolaužos, arba Raseiniuose mano sielą slėgusių gaivalų trupiniai, ten ir Kaune iš gelmių iškelti ir tėvams paskirti“. Likusią dienos dalį praleidę maloniai besišnekučiuodami, vakare su Jonu einame stiprinančio poilsio.

Pastaba: prieš pietus tėvo vardu rašiau prašymą Apygardos Viršininkui, kad panaikintų sodybą kertantį kelią.

31. Ketvirtadienis. Baigiu rašyti eiles aukščiau minėtan seksternan, jį dedikuoju tėčiui trumpu eilėraštuku. Važiuoju į Valsčiaus valdybą vežimo, prašydamas [jo] Viršaičiui prikišu, kad nelabai rūpinasi mano šeimą liečiančiais reikalais, pakartoju prašymus atlikti juos ir gavęs pažadą grįžtu namo, kraunu daiktus kelionei. Vakare su tėvu žvejojau šventosios upėje, tik laimikis nedidelis. Po vakarienės, religinio-filosofinio pokalbio, kurį drumstė mintys apie trumpą viešnagę ir netolimą išsiskyrimą, taip pat apie nesėkmingai susiklosčiusius reikalus, einame ilsėtis.

Balandis

– „ –

1. Penktadienis. Anksti, vos švintant, atsikėlėm, Jonas paruošė vežimą. Išgėriau arbatos kartu su tėvu ir apsitaisiau kelionėn. Mama ir Rozalija atsisveikina su ašaromis akyse. Kad labiau nesusigraudinčiau ir jų nenuliūdinčiau, prisiverčiau stačiai juokauti ir rodyti daugiau ar mažiau linksmą lengvabūdiškumą veide. Išglėbesčiavęs iš eilės visus, kurie mane lydėjo net ligi kalnelio, išvažiuoju su Jonu. Šnekučiuodamas apie

⁹⁹ Nuo kovo 22 d. iki kovo 26 d. kairėje [4v(6)]–[5r(7)] rankraščio puslapio pusėje išilgai teksto įrašyta *Wielkie (Didžioji savaitė)*.

* Primarija – katalikų pirmosios rytmečio pamaldos. (Red.)

** Suplikacijos – maldaujamojo pobūdžio religinės giesmės. (Red.)

kasdieniškus reikalus, norėjau prislopinti išsiskyrimo su namiškiais graudulį, bet visa buvo veltui. Ir pažvelgęs nuo Kepurkalnio į Anykščius, vos galėjau atsiplėšti: ilgesys, graudulys ir tėviškės meilė mane taip suėmė, jog negalėjo išblėsti ir po keliolikos dienų Raseiniuose – tam įrodyti pridedu balandžio 10 d. Raseiniuose sukurtą eilėraštį, pavadintą „Atsisveikinimas su Anykščiais“, kuris skamba taip:

Sudie jums, Anykščiai, / Tu mano šeimos lizde. / Už kalnelių, už slėnių / Snaudžia gūdūs miškai, // Ir driekiasi kalnų juosta. / Tegu Zefyras nuo kalnų miškais / Jums dvelktels aidu: / „Sudie jums, Anykščiai!“ // Nebematysiu tavo grožio, / Šalele nuostabioji, / Skaidraus vandens Šventosios.¹⁰⁰ / Sudie jums, Anykščiai. // Tėveliai, Jus apkabinu, / Tegu sustingsta ašara graudi, / Nors širdį spaudžia liūdesys. / Sudie jums, Anykščiai. // Užgeso džiaugsmo spindulys, / Prie Jūsų slenksčio man švytėjęs / Ir atsisveikinant išnykęs. / Sudie jums, Anykščiai. // Ak, jau nebegrižtantis laikas / Nusinešė mielas akimirkas, / Užvertė praeities luitais. / Sudie jums, Anykščiai. // Nuo didžio liūdesio naštos / Sulinko mano siela. / Mano gimtine, lik sveika, / Sudie jums, Anykščiai. // Permainingos lemties apdavai / Sunkiasi man į širdį / Ir voro nuodais girdo. / Sudie jums, Anykščiai. // Mano širdis – šalta uola, / Laimę griovusių jėgų / Ietis į ją atšipo. / Sudie jums, Anykščiai. // Pranyksit prieblandoju tuojau / Už Kepurkalnio keteros, / Migloje, pro kurią neprasisakverbs mano žvilgsnis. / Sudie jums, Anykščiai. // Dar nors kartą žvilgtelėsiu / Nuo kalnelio leidamasis / Į miestą, grimztantį miglos kamuoliuos. / Sudie jums, Anykščiai!¹⁰¹

Raseiniai

1855 metų balandžio 10 diena

Toliau važiuodami mišku link Pesliškių atgiedojome adynas. Papragiuose, už Kavarsko, neradę Urbono namie traukiame į Pamūšį. Pro Sabulius siauras kelelis, vandens pagraužtas sniegas. Taigi iškinkėme vieną arklį, kuriuo Jonas jojo raitas, atidavęs man vadeles. Po pietų pas P. Karosą Pamūšyje išsiskiriame su Jonu, tuo paskutiniu regimu mano buvimo pas tėvus spinduliu. Ašara, sužibėjusi jo akyse, palaužė mano valdymąsi, ir kelis kartus jį apkabinęs, šokau į vežimą, apsipylęs ašaromis ir skausmo draskoma širdimi. Išvažiavęs į vieškelį žvilgsnį įbedžiau į erdvę, ieškodamas tolstančio brolio, kad dar kartą jį palydėčiau nors atodūsiu: „Sudiev, broli! Dievažin, ar dar pasimatysim?“ Bet akys veltui perbėgo visą lygumą, apžvelgė kalveles ir duburius – išnyko iš akių, bet širdis jį jautė savyje, jautė visą šeimą, jautė visas [kartu] praleistas valandėles ir liūdesio persmelktą atsisveikinimo akimirką, jautė ir nelabai daug žadančią ateitį kaip ir nelabai greitą ir netikrą tos meilos žemės aplankymą; jautė, kad tie į viena susilieję jausmai slėgė ją akmens sunkumu. Buvo taip sunku, taip nyku, kad ir aprašyti negalima; pagaliau mintis nuskrido prie visų tėvo ir maldaudama jo globos sau ir tėvams įsiaiitrino ir pasipylė gausios ašaros. Ir pasidarė taip lengva, taip saldu! Tiktai širdį sopėjo, o visa lyguma tarp Ukmergės ir Taujėnų pasirodė kaip užburta: sniegą nusipurte šilai, žemė, lygumos, sulopytos baltomis palomis – visa buvo taip malonu, įspūdžiai žadino tokius mielus jausmus, jog negalima nė aprašyti. Tačiau negalėjau atplėšti akių nuo tos pusės, nuo kur toliau, nuolatiniais atodūsiiais tai siunčiau atsisveikinimus šeimai, tai prašiau Dievą globos, tai stebėjausi Jo didybe ir gailestingumu. Diena buvo giedra.

Ukmergė

– „ –

Mano vaizduotė buvo išmušta iš blaivaus proto valdžios – kupina svajonių, ji aplėkė Anykščių apylinkes ir ten nuo pat vaikystės praleistas visas akimirkas. Širdis karštai plakė tėvų meile, protas buvo pilnas juodų nuojautų – žodžiu, dabartis išnyko praeities vaizduose. Ir svajodamas nepastebėjau, kaip privažiavau Ukmergę. Policininkų sulaukymas, atitokau. Važiuodamas per miestą stebėjau būrius žmonių –

¹⁰⁰ Šventosios upė teka per patį Anykščių miestelį.

¹⁰¹ Eilėraštis, antrašte „Pożegnanie Onikszta i rodziny“ („Atsisveikinimas su Anykščiais ir šeima“), įrašytas rinkinyje *Wiersze*, žr. *ABR*, t. I, p. 248–250, *ABRŠ*, t. I, p. 75, 442.

įvairių klasių ir tikybų, su didžiausiu triukšmu besimaišančius gatvėse tarytum kokius nevykėlius mirties karalijoje, niekelių besivaikančius, neapkenčiau visų, net pats savęs, nes širdis, visa tėvams atsidavusi, likusį pasaulį regėjo it dykumą, menkybę; protas žmonių klegesio prislopintas, nuo ankstesnių svajonių atbukęs, galva svaigo, skaudėjo, ir taip įgriso, iki pasijutau [atsidūręs] už miesto. Čia mane vėl pasitiko tylą ir balos, sielą apėmė kažkoks gaudulys, ir jau kur kas jautresnėmis akimis žiūrėjau į tolstančius Ukmergės mūrus, negu pro juos važiuodamas. Taip kaip ir visa [kol regėjosi] prieš akis, buvo mano paniekos ir neapykantos taikiny; vos tik praslinkdavo pro mane, atgydavo už nugaros – kėlė gailėstį, nes susiliedavo su ta pačia erdve, į kurią buvau nuolatos įsmeigęs akis, kur akimi nepasiekdamas vaizduotėje regėjau savo šeimą; [ir] tos [vietos] man buvo daug brangesnės nei tos, kurias mačiau prieš save, [dar] ir dėl to, kad buvo artesnės man taip brangioms vietovėms, kupinoms vien laimingos praeities atsiminimų. Ir taip begretinant dėmesys nejučia nukrypo prie ateities ir praeities palyginimo. Mane nupurtė šiurpas. Juk tai apmąstymai apie mano jaunystę, galbūt ilgą laiką ateity, būsiantį kovų su savimi ir likimu vieta, paskui – apie Dievo gailėstingumą, JO Apvaizdą ir nuolatinę mūsų globą – taigi jau ne nejučiomis, bet su visa aistra išniro siela priešais Sutvėrėją su gilia malda. O saulė leidosi.

Viešpatavo vakaro ryla. Giedras dangus, žaros, švytinčios iš uždangos, už kurios pasislėpė saulė, skaisčiai nutviektas balzganu safyru, palengva pereinančiu į rausvą šešėlį; sutemose blėstančios spalvos žemės daiktų, besimainančių įvairiais fantastiškais pavidalais; vandens, užliejusio šienaujamus slėnius, atspindys; užplūstant vakaro vėsei palaipsniui tylas čiurlenimas upelių, laikinai išsirangiusių nedidelėje nuokalnėje, tekančių į griovius abipus kelio, o jais – link didesnės nuokalnės, kad susilietų su visu vandenų plotu – [visa tai] darė tą vaizdą stebuklingą; o ta visuotinė iškilminga tylą, tos nuo sniego apnuogintos medžių šakos, sustingusios, kylančios į aukštį ir jau kaupiančios gaivinančias sultis, kad pratrūktų tūkstančių kalbų skelbti Aukščiausiojo šlovę, sielą nejučiomis atplėšė nuo trumpalaikės pasaulio tuštybės ir gaivalingai traukė į amžiną išrinktųjų tėvynę, kartu [ir] liudijo, ir bendru choru giedojo himnus Aukščiausiajai Apvaizdai už JOS nuolatinę savo kūrinių globą ir už paskirtą atitinkamą laiką visai gamtai pailsėti ir atjaunėti. Nugrimzdęs tokiuose religiniuose, fanatiškuose, jausminguose mąstymuose nepastebėjau, kaip visai sutemo ir kaip privažiavau Milašiūnus, iš čia po arbatos, kuria pavaišino P. Bernatavičius, pakeitęs arklius patraukiau Šėtos keliu. Naktį gerai atvėso, tūkstančiai žvaigždžių mirgėjo skliaute, gaubiančiame nesuskaitomus Begalinės Išminties kūrimus. Sielą, įvairių visos dienos išgyvenimų sukrėsta, paniro į malonų, saldų gaudulį. Palengvėjo širdis, atsileido kūnas, kuris išvargęs užmerkė akis stiprinančiam miegui. O visi tie per savaitę patirti įspūdžiai ir jausmai, visa tai, kas buvo kalbėta ir veikta, iškilo pradžioje neaiškiomis, o vėliau vis aiškesnėmis formomis. Baisus vežimo trenksmas pažadino mane iš to mielo sapno, arba apgaulingų svajonių, grąžino į tikrovės šalį. Smūgis buvo toks stiprus – net šerdešninkas* nutrūko – kai važiuojame per gilų griovį, išsukę iš vieškelio link Gaižūnų; kol iki jų nusigavome, daug kartų panašiai atsitiko, o vadelės ir likusios virvių atsargos buvo panaudotos vietoje šerdešninko. To kaimo dešimtininkas¹⁰² tuoj pats ėmė ruošti užkandį bei vietą nakvynei ir kelis kartus teiravosi, ar esu patenkintas, apgailėstaudamas, kad negali tinkamai priimti mano vežėjo iš Milašiūnų; pavalgydinęs [jį] ir aprūpinęs jo vežimą būtiniais dalykais palydėjo link kito kelio ligi posūkio su visokiomis instrukcijomis, kaip išvengti [tokių] atsitikimų. Tai labai svetingas žmogus, man retai pasitaikė toks rūpinimasis keleiviais, juoba kad jau kelis kartus pravažiuojant ir anksčiau priimdavo su tokiu pat rūpestingumu.

2. Šeštadienis. Naujais arkliais auštant išjudėjau iš Gaižūnų, o pakeitęs arklius Daukainiuose 7 [valandą] vakare sustojau Josvainiuose, kur su mokytoju Navicku pamainė į trikinį vežimą, per visą naktį atvažiuojame į Ariogalą.

* Šerdešninkas – per vežimo pirmagalio skersplaučius ir ašį perkišamas geležinis kuolas – vertikalioji posūkio ašis. (Red.)

¹⁰² Viršaičio padėjėjas, skiriamas prižiūrėti atskiram kaimui, kad būtų gerai ūkininkaujama ir atliktos prievolės.

3. *Sekmadienis*. Atvelykis. Po pamaldų išvažiavau, o vakare jau buvau Raseiniuose. Radau Rūmų įsakymą perkelti mane į Telšių apskritį. Nors Lorensas su Kričinskiu dėjo pastangas, kad paskirtų mane į Skirsnemunę ir į savo pusę palenkė Ponią Čyžienę; nors Ponas Čyžas išprašė¹⁰³ Rūmų Prezidento Tatarinovo pažadą palikti mane Raseinių apygardoje, nors pagaliau balandžio 3 d. Ariogaloje Rūmų Patarėjas Ponas Lepešinskis pažadėjo mane paskirti į Kvėdarną, o P. Buivenis norėjo, kad su jais neatsisveikinčiau, tačiau visa tai nieko nepadėjo, galutinis griežtas Rūmų potvarkis išsprendė mano netikrumą ir įsakė mane neatšaukiamai išsiųsti į Telšius, į Viešvėnus arba į kitą laisvą vietą. Tai mane gerokai nuliūdino, tuo labiau kad P. Puzirevskis grasino parašysiąs P. Vilgockiui, prašydamas atkeršyti man už jį, [kam rašiau] teisingą skundą dėl skriaudos. Nepaisant visokeriopų pastangų iš mano pusės, nutarta, jog mane pasiųs į Telšius įdavę P. Buivenio laišką P. Dobševičiui, kad gražintų mane atgal į Raseinius, jei bus įmanoma.

Balandžio 14 d. Ketvirtadienis. Išsiruošiau kelionėn ir vakare su Vainuto valsčiaus ūkininku Jurgelevičium išvažiavau, palikęs pas P. Kracą knygą, pavadinimu *Išganingas apaštaly mokslo šūkis*, ir pas Veterinorių P. Chmelevskį Čerskio lotynų–lenkų kalbų žodyną –negrąžino man, nes P. Chmelevskio nebuvo namie, o P. Kracas pasakė, kad paskolino P. Daugėlevičiui Paraseinyje, tačiau išvažiudamas neradau jo namuose.

15. Penktadienis. Pernakvoję Batakiuose po lietaus traukiame Tauragės linkui į Vainutą [pasiimti] man priklausančio maisto, skaičiuojant pinigais pagal seną kainą, daugiausiai už 15 rublių. Ten užsibuvau ligi balandžio 20 d. ir nieko nelaimėjau, nugvelbė man, liūdesio ir kelionės smarkiai nukamuotas nesugebėjau ryžtis [parodyti] atkaklesnės drąsos ir taip išvažiavau. Iš 20 į 21 d. – iš trečiadienio į ketvirtadienį – nakvojau Žvingiuose pas P. Makauską, ketvirtadienį, 21 d., atsisveikinau su P. Ercium Spraudančiuose, palydėjo mane tiesiu keliu Pajūrio link. Atsisveikindamas miške pieštuku parašiau jam improvizaciją – atsisveikinimo eilėraštuką; trūkstant kelionėje popieriaus, sau jo neužsirašiau. Pavakary Balsiuose užtikau P. Puzirevskį, pareiškė man, kad nejausiąs man jokio nedraugiškumo, kad man atleidžias už teisybės ieškojimą, tiktai patariąs ateityje būti apdairesniam; aš savo ruožtu nieko nesakiau. Jis prašė paprašyti P. Vilgockį, kad gražintų [mane] į Raseinių apygardą; be to, apgailestavo, kad su manim nustoja gero raštininko. Taigi taip Dievas sutvarkė, kad ir priešai patys norėjo prisidėti prie mano troškimų išsipildymo, ir Pats mus sutaikė be jokių blogų laukiamų proceso padarinių.

22. Penktadienis. Pernakvojęs Kaltinėnuose ir pakeitęs arklius Varniuose vakarop temstant atvykau į Telšius. Pakeliui tarp Varnių, Viešvėnų ir Telšių kalnai, akiračio įvairumas audrino mano mintis palyginimais su Anykščių kalnais; jau vien dėl to pamilau Žemaitiją, ilgai svajojau; puikus vakaras, malonus, giedras saulėlydis. Pastarųjų rūpesčių, kažkokio dabartinio netikrumo, liūdny nuojautų, kelionės vargų nukamuotas, užsimiršimo valandėlę taip besvajodamas protas [dar] labiau pavargo, nusilpo. Sutemus privažiavau Telšius ir prabuvęs dvi dienas dar neatgavau minties lankstumo ir šviežumo, o Apygardos raštinėje buvau pradėjęs eiles apie savo nuotaiką: O Telšiai, Telšiai, o Žemaitija, Žemaitija! – Kokią įtaką padarysite mano likimui? – Kodėl nei jūsų dievobaimingų žmonių kalba, – Nei paukščių giesmės, kurių jūs klausotės, – Nežadina mano sielos iš kieto miego, – Kuris įskrido tokiu niūriu rūbu?!..“ Čia mane nutraukė Raštininkai. Buvo tai iš dalies, matyt, nuojauta vélesnio sielos pabudinimo ir likimo nugalėjimo, pakeitimo pusiau laukinių įsitikinimų ir požiūrių, kilusių dėl priespaudos ir tiekos nusivylimų. P. Buivenio laiškas nieko nepakeitė. P. Vilgockis pasakė: „Tegu Ponas Čyžas arba Ponas Buivenis atsiunčia dar kokius dvidešimt su tokiomis rekomendacijomis, vietos pas mane jiems atsiras. Balandžio 25 d. pažadėjo mane išsiųsti į Sedą Padėjėju, kadangi nenorėjau likti Viešvėnuose ir nepažadėjau susidoroti su Raštininko pareigomis; išvažiavau ir nakvojau Alsėdžiuose.

¹⁰³ Ignotas Čyžas, Raseinių apygardos valdybos viršininkas.

26. Antradienis. Atvykau į Seda¹⁰⁴. Sėdau prie darbo. Miestelis ir Valsčiaus valdyba apjuosti Varduvos upės, puikioje vietoje medžiais apžėlęs dvaras, už Varduvos švedų pilkapis. Ištisas dienas dirbau. Vakaraus klaidžiojau po Kun. Sidabravičiaus ganyklos krūmokšnius arba kitas vietas. Namiškių ilgesys nutildė visas audras, kurios mane blaškė. Pasidaviau svajonėms ir sueiliau eilėraštelį pavadinęs [jį] „Pavasario vakaras Varduvos pakrantėje“¹⁰⁵.

O miela pakrante, puikioji pakrante! Pro tavo švelnias žalias vejas / Tarp tankių krūmų srovėna – Šviesus skaidrus Varduvos krištolas. / Tu savo pečių neiškeli skardžiais, – Bet juos nulenki prie praeivio kojų / Be jokio išdidumo ar pasipūtimo, – Laisvai alsuoji pakalnių zefyru. / Nors tavo myluojamame atžalyne – Zefyrai ir nesūpuoja medelių, / Kol jie neapsidengia žaliais lapais, – Bet juos virpina lakštingalos giesmės aidas. / Tylaus šlamesio priviliota, – Ji prisiglaudė prie ilgesingo jauno krūmo / Ir tylą skrodžia saldžiais garsais, – Kurie tolumoje vaitoja ir tilsta. / O kai žemėn nusileidžia pilkos sutemos, – Tankių šakelių užpintose Varduvos gelmėse / Prausia savo skruostus – Mėnulio vedamos žvaigždės / Ir stikliniame paviršiuje šviesomis mirga – Tarsi naktį sergstinčios dvasios. / Už jų perregimoje gelmėje – Išnyra paslaptingas šviesos ežeras. / Ten vakaruose pilku debesiu – Kyla iš pelkių garuojantis rūkas. / Koks palaimingas žavesys – Pagauna sielą, džiugina jausmus! / Kokiom pajautom užlieja sielą – Tų pakrančių ir to krašto vaizdai! / Nes visko čia yra, visko užtenka, – Tiktai kad trūksta mielių namiškių. / Ten, už kalnų ir už slėnių, – Už kalneliuose siaudžiančių šilų, / Ten brangus mano kraštas, gimtoji mano žemė, – Ten šimtą kartų mielesni visi vakarai.

Nes visa tai buvo iš tikrųjų. Abu Ponai Varkaliai ir gerokai pagyvenusį [jū] giminaitį Panelė Viktorija, nuoseklūs, išmintingi, garbingi, pamaldūs žmonės, kasdien ateina į šalia stovinčią šv. Jono altarijos bažnytelę rytmetinių šv. mišių. Gal kaimo laisvė ir pareigos, nors reikalaujančios daug darbo, bet be rūpesčių, o gal taip pat visur graži gamta, o tikriausiai visa tai kartu su dievotu visų namų gyvenimu pamažu lygino mano požiūrių šiurkštumą, darė jautresnį ir ne tokį staigų mano būdą. Bet tai buvo priemonė mane išplėsti iš tam tikros proto ir jausmų stagnacijos, į kurią visi, pradėdant 1853 metais, kai išvažiavau iš mokyklos į žmones be globos, ar gal 1850 m[etais], kai atsisveikinau su šeima ir iš karto beatodairiškai buvau priverstas pakeisti gyvenimo būdą ir apleisti bemaž visas nuo vaikystės stropiai vykdytas religines pratybas; [į ją] visi, sakau, likimo posūčiai ir įvykiai ligi šiol mane stūmė: reikėjo kažko stipraus, kad pažadintų many pirmykštį gyvenimą, kažko, ko negali aiškiai suvokti, tik jauti, kad reikia, taip kaip, pavyzdžiui, pravėdinti orą nuo troškinančių perkūnijos garų ar pan. Aukščiausiasis Viešpats nepasiuntė man didžiulių, staigių, atkaklių griausmų sielos gyvenimui pažadinti, nes tikriausiai silpna šakelė būtų nuvytusi ir stipriai sukrėsta būtų susitrynusi, bet palengva, kaip pavasarį bundant gamtai, nukreipė įvairias aplinkybes pažadinti mane ir išpiešti iš sustingimo. Čia leido tokias puikias dienas, kokias tik galima svajonėse sapnuoti, čia vėl apniaukdavo ir siųsdavo griausmą po griausmo bandydamas, kiek mano jėgos gali pakelti jų – kad atlaikytų. Gegužės 15 dieną į Šventosios Dvasios Atsiuntimo [šventę] iš Telšių atvažiavo Ponai Borisevičiai ir atsitiktinai sužinojo apie mano silpnybę eiliuoti. Tokių garbingų žmonių autoritetas privertė mane parodyti savo nors ir nevykusių eilių rinkinį ir pagaliau leisti pasiimti jiems su savimi, kad parodytų Ponios Borisevičienės seseriai Maloningajai Paneli

¹⁰⁴ Seda – nedidelis miestelis, kadaise priklausęs Sapiegomis. Gretimas dvaras, V. Gadono, Žemaičių sukilėlio valdžios pirmininko, nuosavybė, po 1831 metų sukilimo konfiskuotas. 1508 metais statyta bažnyčia 1770-aisiais perstatyta, o 1790 metais pastatyta antroji Šv. Jono Nepomuko bažnytelė. Erdvi sinagoga, senelių prieglauda. Prie Varduvos vandens malūnas, mūrinis grūdų magazinas, mūrinė prekybinė halė. Didžiulėje parapijėje mokykloje 1854 metais mokėsi 77 mokiniai. Sedos valsčiaus valdybai priklausė 6 seniūnijos su 56 kaimais ir 2362 gyventojais. Baranauskas Sedoje dirbo 1855 04 26–06 11.

¹⁰⁵ Tas pats eilėraštis įrašytas rinkinyje *Wiersze*. Ten Baranausko autografas 4 eilučių, o jo tęsinys nurašytas Karolinos Praniauskaitės. Pasirašyta autoriaus inicialais AB. Nurodyta eilėraščio parašymo, bet ne nurašymo data 1855 04 30. Žr. *ABR*, t. I, p. 251–253; *ABRŠ*, t. I, p. 76–77, 443.

Karolinai Praniauskaitei¹⁰⁶, kaip vėliau sužinojau, apdovanotai tikru poezijos įkvėpimu. Ponas Borisevičius¹⁰⁷, literatūros mylėtojas, patyręs, kad knygų skaitymą laikau mieliausia pramoga, paskatino ir toliau nuolat stropiai mokytis bei skaityti ir pažadėjo kiek galėdamas siųsti knygų iš savo bibliotekos ir kurių galės gauti. Po tos tokios laimingos dienos, atrodo, kad Dievas prieš mano akis skleidė vis nuostabesnius gyvenimo puslapių vaizdus. Jiems išvykus, kitą dieną gavau P. K. Praniauskaitės kūrybos eilėraštį antrašte „Šv. Dvasios atsiuntimas“, parašytą tos šventės dieną; po dviejų dienų – Sirokomlės *Gavendas*¹⁰⁸ ir pridėtą P. Praniauskaitės eilėraštį, pavadintą „Jaunajam Poetui“, prasidedantį šiais žodžiais: „Broli Kristuje, nors tavęs ir nepažįstu“. Paprasta eilėraščio intonacija išsakytų krikščioniškų minčių taurumas, gilaus tikėjimo, vilties ir meilės žodžiai tose eilėse galingai prabilo į mane, o mielas žodis „Broli“, [suskambėjęs] pirmą kartą išvažiavus nuo Tėvų šalia tokių rimtų ir kartu kažkokiu šventumu ir paprastumu dvelkiančių minčių, plačiai nuaidėjo, jei taip galima pasakyti, tuščiose sielos erdvėse. To paveiktas, gražindamas perskaitytą Sirokomlę, parašiau atsakymą: „Puikaus Žemaičių krašto Giesmininke!“¹⁰⁹, po kelių dienų gavau atsakymą į tą eilėraštį: „Už ką man skiri tokį garbingą vardą...“, kur taurūs krikščioniškojo tikėjimo, vilties ir meilės pagrindai išreikšti nepaprastai įdomiai, su sunkiai nusakomu paprastumu, ir kartu jie išskleidė visą mano neprotingų požiūrių tamsumą [ir] labai padėjo man pabusti iš to letargo. Prie to [buvo] pridėtas kitų P. K. Pr[aniauskaitės] eilių rinkinėlis¹¹⁰, kurį čia žemiau perrašiau kartu su jai vėliau siųstomis savomis eilėmis. Ta laisvė man neilgai švietė, prieš mano norą paskyrė mane Raštininku į Skuodą¹¹¹. Birželio 11 d. ten nuvykau. Apleista raštinė, gausūs šaukimai, griežta pasų tvarka, aukštesnių valdininkų vienašališkumas įvairiomis įtemptomis aplinkybėmis, supainiotos valstiečių mokesčių apskaitos, valsčiaus viršininkų piktnaudžiavimas, neteisingai jų pasisavinta tam tikra činšo dalis, anksčiau priklausiusi Raštininkui, kažkoks paslaptingas P. Vilgockio persekiojimas ir tykojimas kaip nors pakenkti ir duoti pajusti savo persekiojimo rezultatus¹¹², valsčiaus didumas ir daug darbo reikalaujančios pareigos, dažnos revizijos, kariuomenės judėjimas ir daug valsčiuje besipešančių grupių, ir kitos nesuskaičiuojamos aplinkybės tarsi suplaukė į vieną, iš kur audra po audros, griausmas po griausmo daužė mane ir visaip nuodijo man ramybę, ir sveikatą. Tai mane būtų palaužę, jei šalia kitų priemonių Dievas nebūtų suteikęs vilties, [jog] šie vargai greitai baigsis, ir tiesiog

¹⁰⁶ Karolina Praniauskaitė (1828–1859), Žemaičių poetė. Į lietuvių literatūros istoriją įėjo eilėmis išversta Józefo Kraszewskio (Juzefo Kraševskio) *Vitolio raudos* ištrauka „Žalčio motė“, išspausdinta Lauryno Ivinskio kalendoriuje 1859 metais. Išspausdinta: *Festynu Wielkiej Kalwaryi na Żmudzi*, Wilno, 1856 ir *Piosneczki Karoliny Proniewskiej*, Wilno, 1858.

¹⁰⁷ Platonas Borisevičius, Telšių valstybinių turtų rūmų raštininkas, vedęs Teklę Praniauskaitę.

¹⁰⁸ Vladislovas Sirokomlė (Władysław Syrokomla; tikroji pavardė Liudvikas Kondratavičius – Ludwik Kondratowicz, 1823–1862) – lenkiškai ir šiek tiek gudiškai rašęs poetas, kilęs iš Baltarusijos regiono buvusioje LDK ir ilgai gyvenęs Vilniuje. Savo kūryboje naudojo Lietuvos istorijos ir lietuvių tautosakos motyvus, pavyzdžiui, poemose *Margier* (Wilno, 1855), *Córa Piastów* (Wilno, 1855). Kūrinį *Królewscy lutniści* (Wilno, 1857) dedikavo K. Praniauskaitei, atsidėkodamas už jos eilėraštį „Do W. Syrokomli“ („W. Syrokomlei“). Po to sekė K. Praniauskaitės eilėraščio „Cel Pieśni“ („Dainos tikslas“) dedikacija (1856 11 28). W. Syrokomlės *Gawędy r tymy ulotne* (Wilno–Warszawa, 1853–1861, t. 1–6) – pasakojimai apie praeitį ir nykstančias tradicijas.

¹⁰⁹ Šiais žodžiais prasidedantis Baranausko eilėraštis „Do Panny Karoliny Proniewskiej“ („Panelei Karolinai Praniauskaitei“), 1855 05 20 parašytas atsakymas į neišlikusį jos eilėraštį „Do młodego Poety“ („Jaunajam poetui“), ir K. Praniauskaitės eilėraštis „Odpowiedź Młodemu Poecie“ („Atsakymas Jaunajam Poetui“) buvo išspausdinti žurnale *Teka Wileńska*, 1857, nr. 2. žr. *ABR*, t. I, p. 273–275; *ABRš*, t. I, p. 78–79, 443–444.

¹¹⁰ Baranausko Dienoraščio 1855 metų (p. 1–24) tęsinyje (p. 1–114) nurašyti 74 Praniauskaitės eilėraščiai.

¹¹¹ Skuodas – miestelis ant Bartuvos kranto prie Latvijos sienos. XVI amžiaus viduryje buvęs kaimas, kurį gavęs Jonas Jeronimas Chodkevičius (Katkus), vienas įtakingiausių Lietuvos didikų, atgabeno vokiečių amatininkų ir įkūrė Johanesburgo miestą. XIX amžiaus viduryje miestelyje buvo 2000 gyventojų, kone pusė žydų, nemaža vokiečių. Stovėjo 2 bažnyčios: katalikų (1850), evangelikų liuteronų (1821), dvi sinagogos, mūriniai dvaro trobesiai, vandens malūnas, 198 mediniai namai. Baranauskas Skuode dirbo 1855 06 11–1856 09.

¹¹² Vilgockis Dominykas (g. 1803), buvęs Kaimo, paskui Telšių apygardos viršininkas, pagarsėjęs kyšininkavimu ir piktnaudžiavimu, 1857 metais atleistas. Baranausko brolio Anupro pasakojimu, negaudamas kyšio, įniršęs ketino raštininką nubausti rykštėmis. Jo lieptas Baranauskas nusimetęs mundurą. Tik paskutinę akimirką atlyžęs. Baranauskas prisipažinęs, kad tada vos per plauką neišsipildžiusi Anykščių mokytojo pranašystė – viršininko paliestas jis būtų vietoje jį nudėjęs. (Plačiau apie Vilgockį žr. Валентин Непокрев, *Крестьянский вопрос в Литве во второй трети XIX века*, Москва: Наука, 1976, p. 105)

stebuklingos paramos išsipildyti karščiausiam, nuo vaikystės puoselėtam troškimui – patekti į dvasininkų luomą arba į kokį nors vienuolyną. Jis sužadino p. Karolinos, vėliau Jo Malonybės P. Kun. Kanclerio Praniausko¹¹³, Ponų Borisevičių, Žemaičių seminarijos Rektoriaus Jo Malonybės Kun. Šukevičiaus ir kitų širdyse užuojautą mano vargui, kurį skaudžiai kenčiau. O patyrę mano troškimus, pažadėjo padėti išvaduoti iš to kalėjimo ir įstoti į seminariją. 1856 metų liepos 7 ir 8 dieną buvau Kalvarijoje atlaiduose¹¹⁴ ir patyriau daug dvasinių dovanų, nors ir nebuvo malonės būklėje. Pirmiausia todėl, kad uoliai stengiausi susitaikyti su pasauliu ir su sąžine.

Tekstą parengė Regina Mikšytė ir Brigita Speičytė.

Vertė Regina Mikšytė.

Dalykiniai komentarai Reginos Mikšytės, tekstologiniai – Brigitos Speičytės.

Antanas Baranauskas, *Raštai VII/1*, sudarė Regina Mikšytė, Marius Daškus, Vilnius: Baltos lankos, Vilnius, 2003, p. 256–317.

¹¹³ Otonas Praniauskas (1818–1879), Praniauskaitės brolis. Vienas platesnio akiračio kunigų Žemaitijoje. Baigė Vilniaus dvasinę akademiją. Būdamas Švėkšnos vikaru, nusipelnė Simono Stanevičiaus pasitikėjimą (Vilniaus universiteto bibliotekoje saugomas Mikalojaus Daukšos *Postilės* egzempliorius su Praniausko įrašu: „Pratarmę su grafo Plioterio bibliotekos antspaudu dovanavo man ponas Stanevičius, Žemaičių poetas, kuris tvarkė tą biblioteką.“). Valančiaus paskirtas Žemaičių vyskupijos kapitulos kancleriu, vyskupo sekretorium ir kapelionu, Varnių kunigų seminarijoje dėstė dogminę teologiją, lotynų ir rusų kalbas. Nuo 1858 02 01 perkeltas į Uteną klebonu, o nuo 1859 12 iškvietas į Peterburgą Mogiliovo arkivyskupijos sekretoriaus pareigoms. 1862 metais galutinai persikėlė į Peterburgą. Į Lietuvą nebegrįžo.

Praniauskas išvertė į lietuvių kalbą M. Koenigsdorferio ir M. Białobrzeskio (Bialobžeskio) pamokslų *Iszguldimas Ewangeliju szwęntu [...]*, Wilniuje, 1855; parašė veikalą *Pamokslaj ir Medytacyjos ant trijų dienu Rekollekcyju Szwętu*, 1873 (rankraštis).

¹¹⁴ 1856 metais Kalvarijos atlaiduose turėjo būti pardavinėjama tik ką Vilniuje iš spaudos išėjusi Praniauskaitės poema *Festyna Wielkiej Kalwaryi na Żmudzi (Žemaičių Didžiosios Kalvarijos atlaidai)*. Ištraukos išspausdintos knygoje *Ant upės krašto blindelė auga*, Vilnius: Vaga, 1987, p. 106–115.